

Πάνος Τόσικας

Εδώ, κάποτε...

Συμβολή στην Ιστορία της Ηλιούπολης

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

Ίχνη-6

Επιτρέπεται η μερική ή ολική αναδημοσίευση των κειμένων αυτού του βιβλίου, για μη εμπορικούς λόγους, ύστερα από συνεννόηση με τον συγγραφέα.

Για επικοινωνία: e-mail: ptots@tee.gr

Ο Πάνος Τότσικας σπούδασε Πολιτικές και Κοινωνικές Επιστήμες στην Αθήνα και Αρχιτεκτονική στο Παρίσι. Συμμετέχει σε κινήσεις πολιτών που ασχολούνται με την πόλη και το περιβάλλον.

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	5
---------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄:

Εδώ, Κάποτε... Συμβολή στην Ιστορία της Ηλιούπολης

Γαβριέλλα Χαμογεωργάκη: Εκείνα τα χρόνια... στην Ηλιούπολη.....	7
Θόδωρος Παλαμίδης, ο πρώτος πρόεδρος της Κοινότητας Ηλιούπολης.....	14
Θανάσης Λώλας: Συνέντευξη στον «Ακάλυπτο Χώρο», 1986	18
Οι πρώτες ώρες του χουντικού πραξικοπήματος στην Ηλιούπολη	25
Ηλιούπολη 1973: Μαθητικές κινήσεις κόντρα στη Χούντα.....	29
Κώστας Πουλάδης: Εδώ ήταν ρέμα.....	31
Ανδρέας Λάζαρης- Καρούσος: Η Κάτω Ηλιούπολη πενήντα χρόνια πριν.....	33
Γιώργος Βοζίκας: Η εκκλησία της Αγίας Μαρίας και το πανηγύρι της	37
Γιάννης Κανελλάκης: Εκκλησία – τροχόσπιτο διαιρεί την Ηλιούπολη.....	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄:

Η Δεκαετία 1940-1950: Αναμνήσεις και μαρτυρίες

Γαβριέλλα Χαμογεωργάκη: Πόλεμος, κατοχή, αντίσταση, εμφύλιος.....	43
Ζωή Πετροπούλου – Κριτζιλιάκη: Η ΕΠΟΝ Ηλιούπολης.... ..	55
Διαμαντής Μαυροδόγλου: Ο λόχος του ΕΛΑΣ Ηλιούπολης.....	61
Υβόννη Δεμίρη-Σταυροπούλου: Όλοι στον αγώνα.....	69
Οι Ανατολικές Συνοικίες τον Δεκέμβρη του 1944.....	75
Χαρίλαος Μηχιώτης: Δραματική Πορεία.....	81

Πρόλογος

Το βιβλίο μου «Αναμνήσεις και Μαρτυρίες» αποτελεί συνέχεια του βιβλίου μου «Εδώ, Κάποτε ...Συμβολή στην ιστορία της Ηλιούπολης» που εκδόθηκε το 2005 από τις εκδόσεις ΚΨΜ, το οποίο αναφέρεται τόσο στην αρχαία όσο και στην νεώτερη ιστορία της περιοχής όπου σήμερα βρίσκεται η Ηλιούπολη, από το «τσιφλίκι Καρά» (1830) και το «μικρό χωρίδιον Καρά» των 94 κατοίκων (1890), στη δημιουργία της Ηλιούπολης (1925) και στην μετεξέλιξή της σε έναν από τους μεγαλύτερους δήμους.

Στο παρόν έργο επιχειρείται η αναζήτηση και ανάδειξη της «ανεπίσημης ιστορίας» της Ηλιούπολης, από το 1925 και μετά, όπως προκύπτει από συζητήσεις που έκανα με επιλεγμένα πρόσωπα και από την παράθεση επιλεγμένων δημοσιευμάτων και κειμένων. Παρατίθενται μαρτυρίες της Γαβριέλλας Χαμογεωργάκη που περιλαμβάνονται στα εννέα «βιβλιάρια» της που εκδόθηκαν από το 1987 έως το 2004, της Υβόννης Δεμίρη, του Γιώργου Σταυρόπουλου, συνομιλίες με αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης που έδρασαν στην Ηλιούπολη, όπως η Ζωή Πετροπούλου-Κριτζιλιάκη και ο Διαμαντής Μαυροδόγλου, συνέντευξη του Θανάση Λώλα στο περιοδικό «Ακάλυπτος Χώρος» (1986), αποσπάσματα από το βιβλίο του Χαρίλαου Μηχιώτη «Δραματική Πορεία» και από την μπροσούρα «Οι Ανατολικές Συνοικίες τον Δεκέμβρη του 1944», μια δημοσιευμένη το 1970 συνομιλία του Θ. Παπαϊωάννου με τον Θεόδ. Παλαμίδα, πρώτο Πρόεδρο της Κοινότητας Ηλιούπολης, αποσπάσματα από μαρτυρίες δημοτικών παραγόντων για τις πρώτες ώρες στην Ηλιούπολη του χουντικού πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967 καθώς και το κείμενο «Νοέμβρης 1973: Μαθητικές κινήσεις κόντρα στη Χούντα». Τέλος παρατίθενται αποσπάσματα κειμένων του Κώστα Πουλάδη, του Ανδρέα Λάζαρη-Καρούσου και του Γιώργου Βοζίκια που αναδεικνύουν ενδιαφέρουσες πτυχές της ιστορίας της Ηλιούπολης, καθώς και ένα ρεπορτάζ στην «Ελευθεροτυπία» του Γιάννη Κανελλάκη (1980).

Θα ήθελα να ευχαριστήσω για μια ακόμη φορά την Γαβριέλλα Χαμογεωργάκη για την δυνατότητα που μου έδωσε να συμπεριλάβω σ' αυτόν τον τόμο αποσπάσματα από τα « βιβλιάρια» της, με πολύτιμα στοιχεία από την ιστορία της πόλης μας. Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την Ζωή Πετροπούλου- Κριτζιλιάκη για τις εξαιρετικής σημασίας μαρτυρίες της για την ΕΠΟΝ στην Ηλιούπολη και τον Διαμαντή Μαυροδόγλου για τη συμβολή του στην ανάδειξη της δραστηριότητας του ΕΛΑΣ στην Ηλιούπολη, καθώς και όλους όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτής της έκδοσης και πρώτα απ' όλους τον Στράτο Ιωακείμ και τον Φώτη Λύκο για κάποιες από τις φωτογραφίες του που περιλαμβάνονται στο βιβλίο αυτό.

Πάνος Τότσικας

Ιανουάριος 2013

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄:

Εδώ κάποτε...Συμβολή στην Ιστορία της Ηλιούπολης

Γαβριέλλα Χαμογεωργάκη: Εκείνα τα χρόνια ...στην Ηλιούπολη*

*Όπως αναφέρω και στον πρόλογο της β΄ έκδοσης του βιβλίου μου «Εδώ κάποτε... Συμβολή στην ιστορία της Ηλιούπολης» (Εκδόσεις ΚΨΜ, 2005), οι διάφορες προσπάθειες συμβολής στην ιστορία της Ηλιούπολης ξεκινούν από τη δεκαετία του '50, απ' όσο γνωρίζω. Σημαντική θέση ανάμεσα σ' αυτές τις προσπάθειες κατέχουν τα 9 «βιβλιαράκια» που παρουσίασε η Γαβριέλλα Μάτακα-Χαμογεωργάκη από το 1987 μέχρι το 2004, μέσα από τα οποία μπορεί να πληροφορηθεί και να αξιολογήσει κανείς τι συνέβη στην περιοχή της Ηλιούπολης από την εποχή της δημιουργίας της, την δεκαετία του '20 έως την δεκαετία του '80.

Στα κείμενα της κ. Χαμογεωργάκη, υπάρχουν διάσπαρτες ψηφίδες των γεγονότων και των καταστάσεων που σημάδεψαν αυτόν τον τόπο όλα αυτά τα χρόνια: εγκατάσταση των πρώτων κατοίκων της Ηλιούπολης, καθημερινά προβλήματα, συγκρούσεις με τους καταπατητές Νάστους και την Εταιρία «Δρανδάκης-Πάγκαλος και Σία», Ελληνοϊταλικός πόλεμος, Γερμανική κατοχή, Εθνική Αντίσταση, Δεκέμβρης '44, πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Κί' όλα αυτά γραμμένα με ένα τρόπο γλαφυρό, όπου οι προσωπικές μαρτυρίες συνδυάζονται με προσωπικές κρίσεις και καταλήγουν σε πολιτικά συμπεράσματα.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα βιβλιαράκια της κ. Χαμογεωργάκη αποτελούν μια από τις ελάχιστες διαθέσιμες γραπτές πηγές για κάποιον που θέλει να ερευνήσει την ιστορία της Ηλιούπολης. Αποτελούν ένα μετεξελιγμένο είδος «προφορικής ιστορίας», εφόσον διατηρούν την φρεσκάδα του λόγου της και το χιούμορ ακόμη και όταν αναφέρεται σε σύνθετες καταστάσεις και πολιτικά ζητήματα.

Με την κ. Γαβριέλλα Χαμογεωργάκη βρεθήκαμε αρκετές φορές μαζί, στην προσπάθεια να αναδείξουμε τα ιστορικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Ηλιούπολη από την εποχή της δημιουργίας της. Το 1995, στην εκδήλωση που οργανώσαμε για τα 70 χρόνια από την ίδρυση της Ηλιούπολης ήταν μεταξύ των ομιλητών, όπως επίσης και το 2005, στην εκδήλωση για τα 80 χρόνια από την ίδρυση της Ηλιούπολης. Ακόμη, η κ. Χαμογεωργάκη μου διέθεσε αντίγραφα που προέρχονταν από το αρχείο της Κοινότητας Ηλιούπολης που διέσωσε, τα οποία χρησιμοποίησα και συμπεριέλαβα το 2005 στο βιβλίο μου «Εδώ κάποτε... Συμβολή στην ιστορία της Ηλιούπολης».

Εκτιμώντας την μεγάλη σημασία του γραπτού έργου της κ. Χαμογεωργάκη, ανατρέχοντας και μελετώντας το όλα αυτά τα χρόνια, θεώρησα χρήσιμο, χωρίς να αλλοιώσω την ουσία του, να «τιθασεύσω» όλον αυτό τον πλούτο των πληροφοριών που μας παρέχει, όλο αυτό το ορμητικό ποτάμι που ξεχύνεται διαβάζοντας τα 9 βιβλιαράκια, ώστε να γίνει προσιτό στον καθένα που θα ήθελε να αποκτήσει μια πληρέστερη εικόνα για «Εκείνα τα χρόνια ...στην Ηλιούπολη». Ειδικότερα, θεωρώ χρήσιμο να αναδειχθούν και να φθάσουν τα γραπτά της κ. Χαμογεωργάκη στους μαθητές των σχολείων οι οποίοι καλό θα ήταν να πληροφορηθούν «από πρώτο χέρι» την ιστορία της Ηλιούπολης, δηλαδή από τα ίδια τα κείμενα της κ. Χαμογεωργάκη.

Η δική μου συμβολή συνίσταται στην παράθεση μέσα από μια χρονολογική και θεματική αλληλουχία επιλεγμένων αποσπασμάτων από κείμενα που προέρχονται από τα βιβλιαράκια της κ. Χαμογεωργάκη, στην επιλογή και παράθεση ενδιάμεσων τίτλων, καθώς και στο μοντάρισμα των αποσπασμάτων από τα κείμενα της κ. Χαμογεωργάκη με ενιαίο τρόπο ώστε να διευκολύνεται η ομαλή ροή της αφήγησης.

Αποσπάσματα από κείμενα της Γαβριέλλας Χαμογεωργάκη, περιλαμβάνονται και στο Κεφάλαιο Β' αυτού του βιβλίου («Δεκαετία 1940-1950: Αναμνήσεις και Μαρτυρίες»).

Το χωριουδάκι, ο Καράς

«Ήταν εκείνο το γραφικό χωριουδάκι που δεν υπάρχει πια, ο Καράς. Στη μέση του χωριού ένα χαριτωμένο ολόασπρο εκκλησάκι ο Αι Νικόλας (τι τους ήρθε και το καταστρέψανε με κάτι φοβερές προσθήκες, κι' αφού λίγο παραπέρα φτιάξανε καινούργια εκκλησία, δεν μπορώ να το καταλάβω και να το συγχωρήσω. Τέλος πάντων).

Τα λιγοστά σπιτάκια ήταν σχεδόν γύρω –γύρω από το εκκλησάκι. Χαμηλά, με μαυρισμένα απ' τον χρόνο ντουβάρια. Και σχεδόν κολλητά με το εκκλησάκι ένα τεράστιο περιβόλι. Είχε στέρνα που γέμιζε με μαγκανοπήγαδο, που καθώς γυρνούσε κι ανέβαζε νερό, έκανε έναν χαρούμενο ήχο, σάμπως να χτυπούσαν δεκάδες κουδουνάκια.

Το περιβόλι είχε κάθε λογής δέντρα από λεμονιές που μοσχοβολούσαν την Άνοιξη ως αμυγδαλιές που άνθιζαν τον Γενάρη. Εκεί φυτεύανε πατάτες, ντομάτες, κολοκύθια, μελιτζάνες, αραποσίτια. Εκείνον τον καιρό ποιος λογάριάζε τα ζαρζαβατικά... Μα όταν ήρθαν χρόνια δίσεκτα και μήνες οργισμένοι, τα χρόνια τα μαύρα της κατοχής και της πείνας, τα κολοκυθάκια κι οι πατάτες και τ' αγγούρια αξίζανε χρυσάφι. Κι' έτσι οι περιβολαράιοι γίνανε αρχόντοι...»

Οι Νάστοι

«...Στον Αι-Γιώργη, το γραφικό εκκλησάκι με το πεύκο σαν ομπρέλα και που σ' ένα κλαδί του κρεμόταν μια καμπάνα, εκεί μόναζε ο μπάρμπα Γιάννης ο Νάστος, αδελφός του Αλέξη του Νάστου του τσέλιγκα, που είχε κληρονομήσει (!) όλη την περιοχή από τη Σκουφή ή δεν ξέρω από ποιάν άλλη, που κι' αυτές τα πήραν ίσως τζάμπα, ίσως για ένα κομμάτι ψωμί απ' τους Τούρκους που έφευγαν. Ο μπάρμπα Γιάννης αν και καλογέρευε είχε ένα γιό τον Κώστα. Ο Αλέξης με τόση περιουσία δεν είχε παιδιά. Έτσι ο Αλέξης, ο κοτσωνάτος τσέλιγκας και η Στυλιανή, μια ομορφογυναίκα, που τους έφθασα και τους δυο, υιοθέτησαν τον γιό του μπάρμπα Γιάννη του καλόγερου»

Η Εταιρία «Δρανδάκης –Πάγκαλος και Σια»

«... Με το μάτι του τετράχρονου κοριτσιού κοιτάζω για πρώτη φορά την Ηλιούπολη... Στο σημείο που είναι σήμερα η συμβολή της Μαρίνου Αντύπα και Αγ. Κωνσταντίνου, κατάδικοι σκάβουν το ύψωμα για ν' ανοιχθεί ο δρόμος. Στα Κανάρια, ένα παράπηγμα της Εταιρίας που εκμεταλλεύεται τον χώρο, κι ένα σαραβαλάκι για να δείχνει στους μελλοντικούς αγοραστές τα οικόπεδα...

...Άρχισαν σιγά- σιγά να έρχονται και άλλοι κάτοικοι. Οι πιο πολλοί, άνθρωποι του μόχθου, ξεριζωμένοι από τις εστίες τους που ήθελαν να βάλουν ένα κεραμίδι στο

κεφάλι τους. Η εταιρία «Δρανδάκης-Πάγκαλος και Σια», δηλ. Τσερεντζούλιας και Λούκος, υπόσχονταν λαγούς με πετραχήλια. Ένα μεγαλεπήβολο σχέδιο με χώρους άθλησης, με κέντρο πολιτιστικό, με θέατρο, πάρκο και ότι θέλει ο νους σου, μόνο ελικοδρόμιο δεν πρόβλεπαν. Η τιμή τζάμπα. Μια δραχμή τον πήχι και 29 για τα έργα. Ποιά έργα; Τα οικόπεδα πουλιόντουσαν και δυο και τρεις φορές και άντε να ξεμπλέξεις. Κι όμως ο κοσμάκης αγόραζε. Τι να κάνει.

...Και κάποια φορά αναταράχτηκαν τα ήρεμα νερά. Ο κόμπος έφτασε στο χτένι. Τι γίνεται με τα περίφημα έργα της Εταιρίας; Ούτε δρόμος, ούτε νερό, ούτε φώς. Σκέτη κοροϊδία. Οι πιο δυναμικοί ξεσήκωσαν και τους άλλους που δεν νογούσανε και πολλά πράγματα. Συνελεύσεις των οικιστών. Διαπληκτισμοί.. Αντεπίθεση από την άλλη μεριά. Μετά από μεγάλο αγώνα και κινητοποιήσεις του Λαουτζίκου κατάφεραν να φτιάσουν ένα ταμείο έργων. Δηλαδή όσοι χρωστούσαν τις δόσεις στην Εταιρία δεν την αναγνώριζαν πια και τα χρέη μεταφέρθηκαν στο Ταμείο Έργων. Βέβαια η Εταιρία κατάφερε να αλλάξει όψη και όνομα, αλλά το νερό είχε μπει πια στο αυλάκι. Από αυτό το ταμείο έργων ξεπρόβαλλε η πρώτη Κοινότητα της Ηλιούπολη»..

Εκλογές στην Ηλιούπολη

«...Αφού γίναμε Κοινότητα φυσικό ήταν να γίνονται και εκλογές. Θα εξέλεγε η Ηλιούπολη τους αιρετούς της άρχοντες. Βέβαια τότε οι γυναίκες δεν είχαν το δικαίωμα του «εκλέγειν» ούτε του «εκλέγεσθαι»... Δεν θυμάμαι ακριβώς τους διάφορους εκλογικούς συνδυασμούς που κατά τις περιστάσεις άλλαζαν σύνθεση και συνθήματα. Μα είναι βέβαιο πως ο μεγάλος μας «Ευεργέτης», ο Νάστος, όλο και έβαζε την ουρίτσα του, όχι ο ίδιος βέβαια, αλλά τα τσιράκια και οι λακέδες δεν έλειψαν ποτέ.

Χαρακτηριστικό (το ακόλουθο) στιχάκι που δείχνει ότι ο Λαός δεν πιπιλάει το δάχτυλό του αλλά με το πηγαίο του χιούμορ χτυπάει το στραβό.: «Πληρώνει ο Νάστος / χτυπά νταούλι / χορεύουν οι βλάχοι / και τρων κοτοπούλι».

Αλλά και τους άλλους υποψήφιους ήξερε ο Λαός να τους χαρακτηρίζει σωστά με τα γνωρίσματα του καθ' ενός. Όσοι παλιοί θυμούνται τα πρόσωπα, θα δουν πως έχω δίκιο: « Βρε Ρηγάκη κοντοστούπη / και Γαζή παντελονά / Φραντζεσκάκη με τις γκέττες / και Ζολώτα κοιλαρά».

Βέβαια τα θέματα που απασχολούσαν τότε το Κοινοτικό Συμβούλιο ήταν πολύ πιο απλά από τα σημερινά. Μα ορισμένα απ' αυτά και οι λύσεις που δόθηκαν σημάδεψαν ως τώρα και ταλαιπώρησαν την εξέλιξη και την πορεία προς τα μπρός του τόπου».

Κοινωνικές διαφορές και πολιτικές αντιπαραθέσεις

«...Είχαμε και τις διακρίσεις μας σε κάστες: Εκεί στην Άνω Ηλιούπολη που είχαν τελευταία χτιστεί περιποιημένα σπίτια με κήπους, με βεράντες, κατοικούσαν σχετικά εύποροι άνθρωποι. Ο Γαζής, ο Σκούρτης, ο Θεοχάρης... Ε, αυτούς και την περιοχή τους ο λαός τους ονόμασε «Τα Προεδρικά». Ύστερα είχαμε και τους πλούσιους. Τρία Ι.Χ κυκλοφορούσαν τότε στην Ηλιούπολη: του Μπούλακα, του Πρωτοπαππά και του Τζουλιάνα. Τα σπίτια τους πανέμορφα. Του Πρωτοπαππά γκρεμίστηκε. Τι κρίμα. Ο Μπούλακας παράγοντας των Φιλελευθέρων με δεξιώσεις στο σπίτι του, Βουλευτών και Υπουργών....

...Ε...ε...έρχεται. Ξελαρυγγιάζονταν οι Φιλελεύθεροι της Ηλιούπολης... Εξέδρα μπροστά στο σπίτι του Κατσιχτή. Φωτογραφίες του Βενιζέλου στεφανωμένες με πρασινάδες... Μερικά αυτοκίνητα της εποχής, απ' αυτά που είχαν ένα σκαλί έξω από τις πόρτες. Και κει σκαρφαλωμένοι οι πιο θερμόαιμοι οπαδοί ξεφωνίζοντας και σείοντας σημαίες... Και γω με μια ανθοδέσμη στο χέρι... Με σπρώχνουν μπροστά... Πασάρω την ανθοδέσμη, απαγγέλλοντας: «Χαρά στη μάνα πούκαμε / τέτοιο Ρωμιό Τιτάνα / θαν της Ελλάδας Παναγιά / η ιδική σου μάνα». Σκύβει και με φιλά. Θυμάμαι το ροδαλό του πρόσωπο...

Τον φέρανε και στις επόμενες εκλογές τον Βενιζέλο στην Ηλιούπολη και ας ήταν όλοι όλοι οι βενιζελικοί τρείς κι ο κούκος... Ήρθαν και λίγοι ας τους πούμε ουδέτεροι για να γεμίσει ο χώρος. Αλλά η άλλη παράταξη ήταν τώρα πιο οργανωμένη. Την ώρα που έφτανε η Κουστωδία πέταξαν γκαζοντενεκέδες στο πέρασμά της.

...Μεταξύ των Σωματείων του καιρού εκείνου είχαμε και τον «Καλλωπιστικό Σύλλογο Α' Τομέως». Επειδή κατά ένα ποσοστό τα μέλη του ανήκαν στους Φιλελεύθερους, δέχονταν τη λυσσασμένη πολεμική των οπαδών του Λαϊκού Κόμματος. Η τρομοκρατία και το κυνηγητό εντάθηκαν από τον καιρό της δικτατορίας του Μεταξά. Και αυτοί οι ίδιοι άνθρωποι έβγαλαν τ' απωθημένα τους μετά τον Δεκέμβρη του '44 και πέρα που έστειλαν στις φυλακές και στις εξορίες σχεδόν την μισή Ηλιούπολη».

Η καθημερινότητα στην Ηλιούπολη τα χρόνια του '30

«...Που λες εκείνα τα χρόνια, η Ηλιούπολη το καλοκαίρι γινόταν ένας τόπος κάθε άλλο κατάλληλος για παραθερισμό, κι' ας ήταν μια τεράστια έκταση εξοχική με ελάχιστα σπίτια... Και πρώτα πρώτα σ' όλο το χώρο δεν υπήρχε ούτε ένα δέντρο. Αν εξαιρέσεις το χωριουδάκι του Καρά που κατοικούσαν μερικές οικογένειες τσοπαναράιων και υπήρχε ένα περιβόλι με ζαρζαβατικά, όλη η περιοχή ήταν σκεπασμένη με θυμάρι, αφάνες και σπερδούκλια. Απέναντι απ' το σπίτι μας απλώνονταν και μια έκταση με αμπέλια και μερικές συκιές.

...Λοιπόν ξέρεις κάπου εκεί από την κάτω μεριά της Λεωφόρου Βουλιαγμένης, περίπου εκεί που ήταν η ΕΛΚΑ, (στη θέση που είναι σήμερα το Mall, στο Μετρό Αγ. Δημήτριος) ήταν ο σκουπιδότοπος όλης της περιοχής, από το Μπραχάμι ως του Μακρυγιάννη. Δεν μπορώ να θυμηθώ πότε σταμάτησαν να ρίχνουν εκεί τα σκουπίδια...

...Το μεγάλο κακό του καλοκαιριού ήταν οι μύγες. Σύννεφο από δαύτες. Βάλαμε σίτες σ' όλα τα παράθυρα... Αμ' εκείνες οι σκνίπες τι σου λέγανε; Έπεφτες το βράδυ να κοιμηθείς βαλαντωμένος από τη ζέστη της ημέρας κι' άρχιζε η επέλαση από τις σκνίπες. Έπρεπε να κουκουλωθείς πάνω πάνω από το κεφάλι για ν' αποφύγεις τις οδυνηρές τσιμπιές. Τα κουνούπια τουλάχιστον σε ειδοποιούσαν για την παρουσία τους με το χαρακτηριστικό βόμβο. Οι σκνίπες τσιμπούσαν στα μουλωχτά, αθόρυβα και ύπουλα. Για ν' αγοράσουμε μια τρόμπα του φλίτ, πέρασαν πέντε-έξι χρόνια.

...Το νερό το κουβαλάγαμε απ' το πηγάδι της Λεύκας με τον τενεκέ. Είχαμε ένα αιγινίτικο σταμνί που το σκεπάζαμε μ' ένα βρεμένο πανί για να διατηρείται το νερό σχετικά δροσερό. Το είχαμε στημένο στο παράθυρο, στο ρεύμα, πιάνει ένας τρελόκαιρος, πάει το σταμνί. Κατουρλιό το νερό από τον τενεκέ.

...Είχαμε και το περίφημο φανάρι για να βάζουμε το φαί που περίσσευε. Βέβαια τις πιο πολλές φορές το φαί ξύνιζε.

...Η θάλασσα ο καϋμός μας. Τη βλέπαμε από μακριά να λαμπυρίζει σάμπως νάταν γεμάτη διαμαντόπετρες. Μα πώς να καταφέρουμε να την φθάσουμε, να παραδοθούμε στο χάδι της, να τσαλαβουτήσουμε στο αλμυρό νερό... Μια φορά πήραμε εμείς τα παιδιά την μεγάλη απόφαση να πάμε με τα πόδια να βρούμε αυτό το θαυμάσιο στοιχείο που απλωνόταν καταγάλανο ως εκεί που φθάνει το μάτι. Φθάσαμε ύστερα από μιάμιση ώρα πορεία καταταλαιπωρημένα και χωθήκαμε στο χλιαρό νερό με το βρακί και το φανελάκι. Παίξαμε τσαλαβουτήσαμε και κάποια φορά έπρεπε να πάρουμε τον δρόμο του γυρισμού μέσα στο λιοπύρι. Μα έλα που χάσαμε το δρόμο και βρεθήκαμε μέσα στο λαβύρινθο του σκουπιδότοπου, είδαμε και πάθαμε να γυρίσουμε στην Ηλιούπολη πριν αρχίσουν οι γονείς μας να μας ψάχνουν. Γιατί καταλαβαίνεις το είχαμε σκάσει στη ζούλα για την μεγάλη περιπέτεια. Αυτή ήταν η μοναδική εξόρμηση προς τη θάλασσα και δεν τολμήσαμε να την επαναλάβουμε...

...Στην Ηλιούπολη μόλις είχε λειτουργήσει το πρώτο δημοτικό σχολείο με μια αίθουσα όλη κι' όλη και για τις έξι τάξεις, με τα παιδιά φύρδην μύγδην και μ' εκείνην την χαλκέντερη δασκάλα την Θάλεια Λουκίδου. Εκεί πρόλαβα και πήγα Πέμπτη και έκτη δημοτικού. Ύστερα έπρεπε να πάω στο γυμνάσιο στην Αθήνα. Ήμουν το μοναδικό παιδί απ' την Ηλιούπολη που θα πήγαινε στο γυμνάσιο....

...Άσε το άλλο... επειδή οι ώρες δεν φτάνανε να κάνουμε και τα μαθήματα και γυμναστική... έπρεπε να ξαναπάμε ή το πρωί ή το απόγευμα ανάλογα με τις ώρες που είχαμε μάθημα, για να γυμναστούμε... Πως μπορούσα να γυρίσω στην Ηλιούπολη το μεσημέρι και στις 3 π.χ να είμαι πάλι στο σχολείο στην Αθήνα. Μου έβαζαν στη σάκα λίγο ψωμοτύρι, κανένα αυγουλάκι και την άραζα στον Εθνικό κήπο με μια συμμαθήτριά μου απ' το Κατσιπόδι, όσο να έρθει η ώρα να ξαναγυρίσω στο περίφημο Γυμνάσιο»

Σημείωση: Αναμνήσεις και μαρτυρίες της Γαβριέλλας Χαμογεωργάκη για τον Πόλεμο, την Αντίσταση, τον Δεκέμβριο '44 και την περίοδο του Εμφυλίου, υπάρχουν στο Κεφάλαιο Β' αυτού του βιβλίου.

Εκδήλωση για τη συμπλήρωση 80 χρόνων από την δημιουργία της Ηλιούπολης, καλοκαίρι 2005, κεντρική πλατεία Ηλιούπολης. Από αριστερά: Θωμάς Μηλούλης, Γαβριέλλα Χαμογεωργάκη, Ταξιάρχης Παπαδόπουλος, Πάνος Τότσικας.

Θόδωρος Παλαμίδης, πρώτος Πρόεδρος της Κοινότητας Ηλιούπολης*

*Το κείμενο που ακολουθεί προέρχεται από συζήτηση του Θάνου Παπαϊωάννου με τον Θοδ. Παλαμίδα, πρώτο πρόεδρο της Κοινότητας Ηλιούπολης (1929-1930) στα πλαίσια Έρευνας με τίτλο «Ιστορική ανασκόπησης της Ηλιούπολης» που δημοσιεύτηκε στην τοπική εφημερίδα «Δράσις» Αρ. Φύλλου 6, Σεπτέμβριος 1970.

.....

Θαν. Παπαϊωάννου: «Παρακολουθήσαμε την δημιουργία της «Ενώσεως Οικιστών», καθώς και την αιτία της δημιουργίας της. Η δράσις λοιπόν που ανέπτυξαν οι Οικισταί, για να επιβάλουν στην Εταιρία (Δρανδάκης-Πάγκαλος) την τήρησι των εις τα συμβόλαιά των, αναφερόμενων όρων, τους επέτρεψε να φιλοδοξούν πως επρόκειτο πολύ σύντομα να απολαύσουν θετικά αποτελέσματα. Τα δίκαια αιτήματά τους μαζί με τις συντονισμένες ενέργειές τους, επέτρεπαν αν όχι τους επέβαλαν αυτήν την φιλοδοξία. Όμως η πραγματικότητα ήταν ουσιαστικώς διαφορετική: Διότι η Εταιρία, υπό το κράτος τεραστίων οικονομικών δυσχερειών, εξακολούθησε απτόητως την ιδίαν τακτικήν αδιαφορίας, έναντι των δικαιωμάτων των οικιστών. Όμως αυτό είχε σαν συνέπεια κάποιες πολύ δυσάρεστες αντιδράσεις των οικιστών οι οποίοι μεγαλώνοντας τα προβλήματα της Εταιρείας, ολίγον κατ' ολίγον άρχισαν με τη σειρά τους να δείχνουν απροθυμία ως προς την τήρησι των δικών τους υποχρεώσεων κατά τα συμβόλαιά των, προς την Εταιρία. Και μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα οι υποχρεώσεις αυτές έχουν αγνοηθή ή και ξεχαστή.

Ολοκληρούται έτσι ο τραγικός κύκλος των περιπετειών της Εταιρείας Δρανδάκη. Και ενώπιον του αδιεξόδου, που αναμφισβήτητα έχει περιέλθει τώρα η Εταιρία και ενεργώντας σε αρκετό ποσοστό με σπασμοδικό τρόπο, καταλήγει (τον Οκτώβριο του 1927) σε μιας αποφασιστικής σημασίας απόφαση: Μηνύει την ΕΝΩΣΙ ΟΙΚΙΣΤΩΝ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ, καταγγέλοντάς την ως υπαίτιον διά την μη τήρησι των ανηλεμένων υποχρεώσεων των οικιστών προς την μηνύτρια Εταιρία (!)

Ήδη έχουμε εισέλθει εις το οξύτερο σημείο της αντιθέσεως μεταξύ Ενώσεως και Εταιρείας και η πολεμική αντιμετώπιση των καταστάσεων έχει επισωρεύσει μαύρα σύννεφα στον ορίζοντα της δευτέρας. Είναι η στιγμή, που κρίνει τη ζωή του καινούργιου προαστίου, που αυτήν ακριβώς την στιγμή, με τον κοσμογονικό εκείνο τρόπο που ξεφυτρώνουν τα κοραλιογενή νησάκια του Ειρηνικού, προσπαθεί να πάρη θέση, μορφή και σχήμα, κάτω από τον αττικό ουρανό».

Στη συνέχεια της συζήτησης, τον λόγο παίρνει ο Θοδ. Παλαμίδης, μεταφέροντας την προσωπική εμπειρία από τα όσα ακολούθησαν.

Θοδ. Παλαμίδης: «Μια νύχτα λοιπόν εκείνων των δύσκολων ημερών, εδέχθη την επίσκεψιν δύο ανθρώπων. Οι οποίοι δεν ήσαν άλλοι από τους Χαρ. Αποστολόπουλο

και Αλέξ. Κωνσταντόπουλο, πρόεδρο και αντιπρόεδρο της «Ενώσεως Οικιστών». Ο λόγος της επισκέψεως έγινε γνωστός λίγο μετά τις πρώτες κουβέντες. Οι τελευταίοι μετά τις εξελίξεις που είχε η κατάσταση και φοβούμενοι ως δημόσιοι υπάλληλοι, την επέμβαση του προϊσταμένου των όπως αποσυρθούν των ενεργών των θέσεων από την «Ένωσιν» (το δημόσιον απαγορεύει εις τους δημοσίους υπαλλήλους την ανάμιξιν των εις τα κοινά), με επισκέφθησαν με σκοπό να με παροτρύνουν να είμαι έτοιμος ανά πάσαν στιγμήν, να πάρω τη σκυτάλη του αγώνα, που σε καμιά περίπτωση δεν έπρεπε να εγκαταληφθή.

Στην συνέχεια και εφ' όσον εδέχθη την ανάληψιν του δύσκολου έργου, η συζήτησις που επαράταθη έως την 1^ην μεταμεσονύκτιον ώραν, επήρε από πρωτοβουλία μου μια νέα τροπήν αφού επρότεινα με αποφασιστική διάθεσιν, όπως αναληφθή προσπάθεια διά να δημιουργήσωμεν αυτόνομον προάστιον, διά της ιδρύσεως της Κοινότητος Ηλιουπόλεως. Οι Αποστολόπουλος και Κωνσταντόπουλος με άκουσαν με ζωηρό ενδιαφέρον, εξεδήλωσαν παρά ταύτα την απόφασίν τους για αμέριστη συμπαράσταση στην προσπάθεια, αλλά συγχρόνως το εθεώρησαν σαν πολύ δύσκολο έργο. Η έλλειψις κατοίκων, η, εις χαμηλήν στάθμην ανάπτυξις της περιοχής, ήσαν μερικά απ' τα στοιχεία που τους οδηγούσαν σ' αυτή την μελαγχολική σκέψη. Παρ' όλα αυτά ουδ' επί στιγμήν απειποιήθη την σκέψιν ιδρύσεως της νέας Κοινότητος, παρ' ότι αυτό εσήμαιεν σημαντικώτατα προσωπικά μου έξοδα απ' τη μια πλευρά, αλλά και τεραστίας οικονομικάς ευθύνας απ' την άλλη.

Πλην όμως αυτού, εκείνο το βράδυ επροσπαθήσαμε και εθέσαμε εις προκαθορισμένην τροχιά όλα τα απασχολούντα την περιοχήν μας θέματα και εκ παραλλήλου ελήφθησαν ωρισμένα αποφάσεις. Τας αποφάσεις και την συζήτησιν δε αυτήν όσον και την συνάντησίν μας αυτήν, ουδείς άλλος, πλην των τριών μας ε γνώριζεν.

Μετά από αυτά δεν άφησα καθόλου ανεκμετάλλευτο χρόνο. Το μεσημέρι της αμέσως επομένης ήδη, επισκέπτομαι τον Γενικόν Διευθυντήν του Υπουργείου Εσωτερικών κ. Λιανόπουλον, προς τον οποίον και ανέπτυξα τον σκοπόν της επισκέψεώς μου, ο οποίος και ήταν η αίτησις αδείας ιδρύσεως της Κοινότητος Ηλιουπόλεως. Αυτός δε καμμίαν αντίδρασιν δεν έφερε και συνεφώνησεν απολύτως όταν του είπα πως δεν ήταν δυνατόν να διοικούνται επιστήμονες και κάθε επιπέδου ανώτεροι πολίτες από την Κοινότητα Αγίου Δημητρίου (Μπραχάμι). Άλλος ένας δε σκοπός μου ήταν να επωφεληθούμε της ευκαιρίας των επικείμενων τον καιρόν ακριβώς εκείνον, Δημοτικών Εκλογών, ώστε να διενεργήσωμε και μεις ιδικάς μας εκλογάς. Μη έχοντες δε αντίρρησι και σε τούτο ο κ. Γενικός, εζήτησεν ως τελευταίαν προϋπόθεσιν διά την έκδοσιν της αδείας, την ύπαρξιν Δημοτικού Σχολείου, Εκκλησίας και Ενορίας καθώς και Αστυνομικού Σταθμού. Αλλά ουδεμίαν των τριών αυτών προϋποθέσεων επληρούσε η νεαρά Ηλιούπολις.

...Το ίδιο βράδυ επεσκεύηθη στην οικίαν του το καλόν μου φίλον Αλέξη Νάστον, και χωρίς προστριβές του εξέθεσα την κατάσταση και του εξήτησα να βοηθήση τον τόπον. Και ως πρώτη ενέργεια και χειρονομία του υπέδειξα να παραχωρήση μίαν ικανή έκταση διά την ανέγερσιν εκκλησίας, όπως επίσης και άλλον χώρον διά να κτίσωμεν το Δημοτικόν Σχολείον, δίχως μέχρι στιγμής να του αναφέρω τον σκοπόν μας να ιδρύσωμεν Κοινότητα επισήμως.

Αι σκέψεις για δημιουργία κοινωνικού πυρήνος εις την περιφέρειαν ευχαρίστησαν τον Αλέξη Νάστο, και μου εξήτησε αμέσως ένα δήμερον για να πάρη την τελική απόφαση. Πράγματι μετά μίαν εβδομάδα επισκέπτομαι εκ νέου και επί τούτοις τον Αλέξη Νάστο, στο σπίτι του στο Σπιθάρι. Εκεί εις επήκοον αρκετών κοινών φίλων που γ'αυτό τον λόγο είχε καλέσει, μου εξήτησε την γνώμη μου, ως προς το ποία έκρινα εγώ ως κατάλληλον τοποθεσία διά την ανέγερσιν Δημοτικού Σχολείου. Εγώ δε, περιμένοντας μίαν τέτοιαν ερώτησιν, έτοιμη είχα την απάντησιν και του επρότεινα αμέσως την τοποθεσίαν Νησάκι. Συμφωνήσας δε απολύτως ο Νάστος μας επέτρεψε την ανοικοδόμησιν Σχολείου, εκεί όπου ευρίσκεται σήμερα, χωρίς βέβαια να μας ορίση απολύτως το οικόπεδον. Αλλά εμείς καταλάβαμε αυθαιρέτως ολόκληρον το τετράγωνον, το οποίον, ας σημειωθή εκτιμάται σήμερα εις το ποσόν των 25 εκατ. δρχ περίπου... Την τοποθεσίαν διά την ανέγερσιν της εκκλησίας, επρότεινε ή μάλλον ηξίωσεν ο ίδιος. Με τον όρον να κτισθή εκκλησία Αγίου Κωνσταντίνου εις μνήμην του Πατρός του Κωνσταντίνου. Η τοποθεσία την οποίαν επρότεινε ήταν αυτή της σημερινής θέσεως του Ναού του Αγίου Κωνσταντίνου...»

Το εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου, το οποίο έχει κηρυχθεί διατηρητέο από το Υπουργείο Πολιτισμού, καταγράφεται στους χάρτες που συνέταξε το 1881 ομάδα Γερμανών επιστημόνων με επικεφαλής τον J.Kaupert. Δίπλα του κτίσθηκε γύρω στο 1928 μια αίθουσα όπου λειτούργησε για ένα μικρό χρονικό διάστημα η πρώτη εκκλησία και το πρώτο δημοτικό σχολείο της Ηλιούπολης . Αργότερα, κτίστηκε ο σημερινός Άγιος Κωνσταντίνος.

Στον ίδιο χώρο βρίσκεται και ο τάφος του κτηνοτρόφου, κτηματία και καταπατητή της δημόσιας γης Αλεξίου Νάστου, καθώς και το «ασκηταριό» του αδελφού του.

Από μαρτυρίες της Ζωής Πετροπούλου - Κριτζιλάκη και του Διαμαντή Μαυροδόγλου, προκύπτει ότι , κατά το καλοκαίρι 1944, ο χώρος αυτός λειτούργησε και ως τόπος προσωρινής παραμονής του λόχου ΕΛΑΣ Ηλιούπολης.

Θανάσης Λώλας: Συνέντευξη στον «Ακάλυπτο Χώρο», 1986 *

*Ο Θανάσης Λώλας, Κοινοτικός και Δημοτικός σύμβουλος Ηλιούπολης από το 1954 έως το 1978 (με εξαίρεση τα χρόνια της δικτατορίας 1967-1974, οπότε ήταν εξόριστος), αναδείχτηκε ως ο σημαντικότερος τοπικός εκπρόσωπος της Αριστεράς αυτή την περίοδο, με εκτίμηση και ακτινοβολία πολύ ευρύτερη απ' την τότε παράταξη της Αριστεράς, την Ε.Δ.Α.

Στις αρχές του 1985 επισκέφτηκα στο σπίτι του τον Θανάση Λώλα, μαζί με τον συνάδελφο αρχιτέκτονα Ανδρέα Δημητρίου και συνομιλήσαμε μαζί του για την κατάσταση στην Ηλιούπολη από τη δεκαετία του '30, όταν πρωτοήρθε, μέχρι την δεκαετία του '80, οπότε ήταν ακόμη ενεργός ως πολίτης.

Το μεγαλύτερο μέρος της μαγνητοφωνημένης αυτής συνομιλίας, που δημοσιεύτηκε λίγο μετά τον θάνατό του το 1986 στο 2^ο τεύχος του περιοδικού «Ακάλυπτος Χώρος» το οποίο κυκλοφορούσε τότε στην Ηλιούπολη, αναδημοσιεύεται στη συνέχεια:

.....

Μπάρμπα Θανάση, Θα μπορούσες να μας μεταφέρεις μια εικόνα, να μας πεις δυο λόγια για κάποια γεγονότα που έγιναν στην Ηλιούπολη, από τότε που πρωτοήρθες εδώ, καθώς και την δική σου τη πορεία όλα αυτά τα χρόνια;

Θ.Λ: Το 1932 γύρισα στην Ελλάδα από ένα ταξίδι που είχα κάνει στην Σμύρνη, όπου είχα πάει να δουλέψω, έξι μήνες. Εγκαταστάθηκα στην Ηλιούπολη, γιατί εδώ ήταν ο Νίκος ο Λώτσος που είμαστε από το ίδιο χωριό, απ' την Αγία Σωτήρα Κοζάνης. Έξι μήνες αφ' ότου στην Ηλιούπολη, συνδεθήκαμε την «Εργατική Βοήθεια», μια οργάνωση η οποία δρούσε νόμιμα σχεδόν και βοηθούσε τις οικογένειες των φυλακισμένων, των εξορίστων κλπ... Την ίδια περίοδο έγιναν Δημοτικές εκλογές στην Ηλιούπολη. Θυμάμαι ότι γύριζαν τότε με τα νταούλια, χόρευαν τσάμικο και

προπαγάνδιζαν για τις εκλογές... Τότε υπήρχαν δυο παρατάξεις, οι Ναστικοί και οι αντι-Ναστικοί με επικεφαλής τον Θεοδ. Παλαμίδη, οι οποίοι κατηγορούσαν τους πρώτους ότι δεν κατέθεταν στο «Ταμείο Έργων» τα λεφτά που εισέπραταν, και που προορίζονταν για να γίνουν έργα

...Μετά όμως την διάλυση (Σημ. Α.Χ, το 1936) της Εταιρίας «Δρανδάκης-Πάγκαλος», που είχε αναλάβει την πολεοδόμηση της Ηλιούπολης, παραχωρήθηκαν πολλά οικοπέδα στην τότε Κοινότητα, για να γίνουν τα έργα υποδομής που δεν έκανε η Εταιρία. Συγκεκριμένα παραχωρήθηκαν τα οικοπέδα κοντά στα νταμάρια (Σημ. Α.Χ, Χαλικιάκη), τα οποία πουλήθηκαν αργότερα επί προεδρίας νομίζω Δημ. Γεωργιάκη, σχεδόν τζάμπα, 12 δρχ τον πήχι, στον συνεταιρισμό εργατών του Εθνικού Τυπογραφείου. Απ' τα λεφτά που εισέπραξε τότε η Κοινότητα, έφτιαξαν μόνο το γεφύρι στα Κανάρια, στο ρέμα που υπήρχε τότε. Ακόμα και επί προεδρίας Ζωγράφου (Σημ. Α.Χ, 1956-1964), είχαν μείνει πολλά οικοπέδα απ' αυτά που είχαν παραχωρηθεί στην Κοινότητα και τα πουλούσαν τότε... Πήγαινα εγώ λοιπόν μάρτυρας υπεράσπισης υπέρ των οικοπέδων, και ο Ζωγράφος πήγαινε μάρτυρας υπεράσπισης υπέρ της Εταιρίας...

Ακόμα το «Ταμείο Έργων» είχε δυο δικά του λεωφορεία, που έκαναν την Συγκοινωνία με την Αθήνα. (Αυτό το ξέρω από τον Πουσουλίδη). Κανείς δεν έμαθε τι έγιναν μετά τον πόλεμο αυτά τα λεωφορεία.

...Το 1937, στις 4 Αυγούστου (Σημ. Α.Χ, ένα χρόνο μετά την δικτατορία του Μεταξά), έφυγα από την Ηλιούπολη, άφησα την γυναίκα μου στο χωριό και πήγα στη Καβάλα και την Κομοτηνή. Ήρθε ο πόλεμος, μπήκα στην Αντίσταση. Η δράση μου ήταν στην Δυτική Μακεδονία. Ακολούθησαν εξορίες, ο εμφύλιος και μετά το '50 ξαναγύρισα στην Ηλιούπολη. Απ' το 1954 εκλεγόμουν συνεχώς κοινοτικός σύμβουλος μέχρι το 1967. Μετά το 1974 έγινα Αντιδήμαρχος... Το 1978 αποσύρθηκα από το Δημοτικό Συμβούλιο...

Πες μας μπάρμπα - Θανάση πως αναπτύχθηκε η Ηλιούπολη; Ποιο ήταν το αρχικό κέντρο γύρω απ' το οποίο έγιναν οι επεκτάσεις;

Θ.Λ: Η Ηλιούπολη όπως ξέρετε, είχε ένα ρυμοτομικό σχέδιο και ήταν χωρισμένη από την αρχή σε 5 τομείς. Η περιοχή η δικιά μας, ο Άγιος Κωνσταντίνος ήταν ο 1^{ος} Τομέας και ήταν στο αρχικό σχέδιο μέχρι την οδό Πανταζή... Αυτό που ξέρω είναι ότι ο πονηρός ο Νάστος έβαλε στο σχέδιο και πούλησε πρώτα όλα τα κατσάβραχα (την Αγία Μαρίνα, προπολεμικά) και άφησε τα καλύτερα κομμάτια εκτός σχεδίου, όπως την περιοχή «Κιθάρα», κοντά στον Άγιο Νικόλαο (τη λέγαμε έτσι για το σχήμα της), όπου αργότερα, γύρω στο 1960 τη πούλησε στον «Συνεταιρισμό Εργατών Τύπου», τα λεγόμενα «Τυπογραφικά»... Το σχέδιο αυτής της περιοχής το έφτιαξε ένας μηχανικός ο Γεωργακάκος (με τον οποίο είμαστε εξορία μαζί), για λογαριασμό του

Συνεταιρισμού. Ήμουν και εγώ τότε δημοτικός σύμβουλος και συμφώνησα να γίνει η επέκταση σ' αυτή την περιοχή γιατί οι περισσότεροι τυπογράφοι ήταν δικοί μας άνθρωποι...

Εννοείς «αριστεροί»;

Θ.Λ: Ναι. Βέβαια εγώ επέμενα να υπάρχουν περισσότεροι κοινόχρηστοι χώροι, αλλά τελικά τους περιόρισαν οι ίδιοι οι τυπογράφοι, για να πάρουν περισσότερα οικόπεδα...

Δηλαδή οι «αριστεροί» είχαν την ίδια αντίληψη για την κερδοσκοπία του χώρου, με αυτή των «δεξιών» που κατηγορούσαν χρόνια ολόκληρα; Και κάτι άλλο: Ας μην ξεχνάμε ότι αρκετοί τυπογράφοι δεν πήραν τα οικόπεδα για να στεγάσουν τα παιδάκια τους κλπ, αλλά τα μοσχοπούλησαν και κερδοσκόπησαν.

Θ.Λ: Ναι, έγινε κι αυτό... Όπως το ίδιο έγινε και με τους άλλους τυπογράφους, του Εθνικού Τυπογραφείου καθώς και με τους Αστυνομικούς... Και κάτι ακόμα: Τόσο στους Τυπογράφους όσο και στους Αστυνομικούς, ο Δήμος συμφώνησε για να πάρουν οικόπεδα με τον όρο τα έξοδα για τα έργα υποδομής θα βαρύνουν αυτούς και όχι τον Δήμο. Όμως εν συνεχεία αυτοί άρχισαν και ζητούσαν...

...Στην Κάτω Ηλιούπολη, επίσης έγιναν ένα σωρό τροποποιήσεις του αρχικού σχεδίου... Ήταν πολύ ωραίο το σχέδιο, αλλά το συμπτήξανε, σαν αντάλλαγμα προκειμένου ο Νάστος να παραχωρήσει τον χώρο για το Γήπεδο και για το 2^ο Δημοτικό Σχολείο. Αλλά, από τους δρόμους που στένεψε κι απ' τις πρασιές που κατάργησε, κέρδισε ο Νάστος τετραπλάσια απ' αυτά που έδωσε. Εξ' άλλου είχε αναλάβει και να ασφαλοστρώσει και την Σοφοκλή Βενιζέλου, αλλά δεν την έφτιαξε...

Είχαμε μπάρμπα- - Θανάση αυθαίρετη δόμηση στην Ηλιούπολη, και σε ποιο βαθμό;

Θ.Λ: Άκου να δεις, βάλαμε την περιοχή «Συκιές» του Αγίου Κωνσταντίνου, αναγκαστικά στο σχέδιο, το 1954..

Δηλαδή εννοείς ότι πρώτα χτίστηκε η περιοχή αυθαίρετα και εν συνεχεία μπήκε στο σχέδιο πόλεως; Δηλαδή προσαρμόσατε το ρυμοτομικό σχέδιο στην υπάρχουσα κατάσταση;

Θ.Λ: Ναι, ναι... Τα αυθαίρετα γίνονταν με την κάλυψη της αστυνομίας... Ο Καραχάλιος, ένας χωροφύλακας, αδελφός του Χρήστου του Καραχάλιου Συνταγματάρχη της Χωροφυλακής, «έβγαζε άδειες» στις Συκιές με δυο χρυσές λίρες. Του έδινες δυο λίρες, κι έκανε τα στραβά μάτια κι έχτιζες... Αλλά μην ξεχνάς. Ότι

αυτό το πράγμα που έγινε στις Συκιές, έγινε το '54, μετά τη μεγάλη συρροή κόσμου στην πρωτεύουσα, ύστερα από τον εμφύλιο.

Ο κόσμος ήθελε να στεγαστεί... Κατά κοπάδια τους έφερνε ο Βαρσαμής, ο οποίος ήταν στην Ηλιούπολη ο αντιπρόσωπος του Νάστου... Ήξερε κατά γράμμα όλα τα οικόπεδα... Τον πειράζαμε εμείς και του λέγαμε: «Τι έγινε ρε Μήτσο σήμερα;» Κι' αυτός έλεγε: «100 να στο δείξω και 50 να στο μετρήσω»... Τόση μεγάλη ζήτηση οικοπέδων υπήρχε στον Άγιο Κωνσταντίνο εκείνη την εποχή...

Πες μας κάτι άλλο μπάρμπα – Θανάση. Πλήρωναν ο Νάστος και οι κληρονόμοι του φόρους ακάλυπτων χώρων για τα όλα τα οικόπεδά «τους» στην Ηλιούπολη;

Θ.Λ: Πλήρωναν ελάχιστα. Ούτε τα ξέραμε όλα τα οικόπεδα, δεν είχε γίνει καμιά καταμέτρηση. Αναγκαστήκαμε τότε να πιάσουμε τον Ζωγράφο, ο οποίος ήταν φίλος του Νάστου και σαν Δήμος κάναμε δημοπράτηση για την είσπραξη των φόρων ακάλυπτου χώρου. Την δημοπρασία την πήρε ο Κώστας ο Καγιάς ο οποίος έφτιαξε ένα Κτηματολόγιο και επεσήμανε τα περισσότερα οικόπεδα σε ποιον ανήκουν. Από το '64 που πήραμε την εξουσία του Δήμου εμείς με τον Πεντάρη, τα φορολογούσαμε όλα... Είχε γίνει τότε μια πρόταση από μένα να βγει ένα τοπογραφικό συνεργείο στην Ηλιούπολη και να επισημάνει όλα τα οικόπεδα, σε ποιόν ανήκουν, καθώς και τις παραβιάσεις που είχαν γίνει, τις επεκτάσεις, την καταπάτηση Δημόσιων χώρων κλπ. Δεν έγινε. Έπειτα ήρθαν οι άλλοι, δεν έγινε...

Θα θέλαμε τώρα να μας πεις για την απόπειρα «τουριστικής ανάπτυξης» της περιοχής του Προφήτη Ηλία το 1964-1965.

Θ.Λ: Είχε έρθει τότε μια Ελληνο-αμερικανίδα η οποία είχε άνδρα έναν Αμερικανο-Πολωνό, και η οποία ήθελε να κάνει ένα Τουριστικό Κέντρο πάνω στον Προφήτη Ηλία. Αυτοί λέγαν ότι είχαν τέτοια Κέντρα στην Ιταλία, την Ισπανία και αλλού. Η δική μας θέση ήταν πως αν γίνουν οι εγκαταστάσεις αυτές, θα πρέπει να βγει ένα ποσοστό υπέρ του Δήμου, γιατί ο χώρος αυτός ανεξάρτητα αν ανήκει στο Δημόσιο, βρίσκεται στην περιοχή μας. Δεν είχαν φτιάξει σχεδιάγραμμα ακόμα, γιατί δεν είχαν εξασφαλίσει το χώρο, λέγαν όμως ότι θα φτιάξουν μπάγκαλους, ένα τουριστικό ξενοδοχείο μεγάλο, θα κάνουν δεξαμενές, κολυμβητήρια, τελεφερίκ από το Χίλτον, με σταθμό εδώ και άλλους ενδιάμεσους σταθμούς με προορισμό το Αεροδρόμιο. Λέγαν θα φτιάξουν τους δρόμους όλους, τις προσβάσεις από την Ηλιούπολη, χώρους περιπάτου που θα επιτρεπόταν στους Ηλιουπολίτες και σε όλους τους πολίτες να μπαίνουν μέσα. Εμείς συμφωνήσαμε. Περιμέναμε τι θα πει το Υπουργείο. Υπουργός τότε Εσωτερικών ήταν ένας από τους αποστάτες, δεν θυμάμαι το όνομά του, ο οποίος ούτε συμφώνησε ούτε διαφώνησε μαζί μας, αλλά μας έπιασε η δικτατορία εν τω μεταξύ και δεν συνεχίστηκε...

Εσείς με ποια λογική συμφωνήσατε να γίνει αυτό το ξενοδοχειακό συγκρότημα στον Προφήτη Ηλία;

Θ.Λ: Με την λογική ότι θα αναπτυχθεί ο Δήμος περισσότερο... και ότι θα είχαμε έσοδα... και θέλαμε και τον τουρισμό...

Δηλαδή, εσύ μπάρμπα – Θανάση θέλεις και σήμερα να γίνουμε ξενοδοχεία στην Ηλιούπολη, όπως και στο Καλαμάκι, στη Γλυφάδα κλπ;

Θ.Λ: Ναι να γίνουν...

Με το λεγόμενο «Κτηνιατρείο», τι έγινε;

Θ.Λ: Το Υπουργείο Γεωργίας θέλησε να κάνει έναν αναπαραγωγικό σταθμό (εκεί που είναι οι κολώνες). Αυτό έγινε το 1962 νομίζω. Αφού ήρθαν εδώ, άρχισαν σκάβαν, φτιάξαν, στήσαν τις κολώνες, τους κάνει προσωρινά μέτρα ο Σαρλάς (είχε κάνει δωρητήριο ο Νάστος αυτή την περιοχή στην κόρη του και στον γαμπρό του τον Σαρλά).

Έγινε δικαστήριο. Πρόεδρος της Κοινότητας ήταν ο Ζωγράφος. Απ' τη μεριά μας στο Κοινοτικό Συμβούλιο ήμουν εγώ, η Γαβριέλλα Χαμογεωργάκη, ο Πάνος Κωνσταντινίδης και ο Γιάννης ο Ιατρού. Τρεις της ΕΔΑ και ο Κωνσταντινίδης (ο οποίος έπαιζε διπλό ρόλο όπως νομίζω) υποστηρίζαμε ότι αυτή η περιοχή είναι του Δημοσίου. Ισχυριζόμαστε πως αν τραβήξουμε μια γραμμή απ' το συρματοπλέγμα (πού ήδη υπήρχε παραπέρα, μπαίναμε στον χώρο του Δημοσίου. Επομένως δεν είναι του Σαρλά. Δικηγόρος ήταν ένας νεαρός ΕΑΜικής προέλευσης, Γιαννακούρος λεγότανε. Πήγαμε, καταθέσαμε ότι είναι του Δημοσίου γιατί η επέκταση της γραμμής αφήνει το οικόπεδο πιο πολύ προς το βουνό παρά προς την πόλη. Ο Ζωγράφος πήγε κι αυτός στο δικαστήριο και είπε πως ο Νάστος εδώ έσπερνε κριθάρια, εδώ είχε νταμάρι κι έβγαζε ο Κρητικός πέτρες (κι είχε πραγματικά νταμάρι-εγώ μήπως δεν θυμάμαι ότι τόσπερνε κριθάρια;)

Λοιπόν το δικαστήριο έβγαλε την απόφαση ότι εφ' όσον η νομή αποδεικνύεται ότι είναι του Σαρλά, να σταματήσουν οι εργασίες. Και πήγε λοιπόν η υπόθεση στα πολιτικά δικαστήρια. Το Υπουργείο Γεωργίας τότε σταμάτησε τον σταθμό, δεν έκανε καμιά ενέργεια, κι έμειναν οι κολώνες όπως τις βλέπετε σήμερα. Εμείς είμαστε αδύναμοι, τι να κάναμε, δεν ξέραμε δεν μπορούσαμε, δεν μπορούσαμε να προβληματιστούμε, ποιός τόξερε. Πιστεύαμε πως δικά του είναι τα οικόπεδα και λέγαμε «ό,τι κερδίσουμε από τον Νάστο».

Πες μας τώρα για τα «Αστυνομικά». Πως έγινε και ξεφύτρωσε αυτό το τερατούργημα στον Υμηττό, στην Ηλιούπολη;

Θ.Λ: Επί κυβερνήσεως Παπανδρέου... ο Γέρος... ο «Γέρος της Δημοκρατίας»... για να ικανοποιήσει τα αιτήματα των αστυνομικών, όπως κάνει ο φίλος μου ο Αντρέας τώρα, τους παραχώρησε μια έκταση, μια στενή λωρίδα από το Νεκροταφείο μέχρι τον Προφήτη Ηλία, τη λεγόμενη «πράσινη ζώνη» (έτσι είχαν ονομάσει την απόσταση που χώριζε το συρματοπλεγμένο δάσος με την Ηλιούπολη). Θα έμπαινε λοιπόν στο σχέδιο της Ηλιούπολης για να γίνουν οικόπεδα και να ικανοποιήσουν τους αστυνομικούς. Η «πράσινη ζώνη» όμως επεκτείνονταν μέσα στο δάσος κι έκοβε πολλά πεύκα.

Επάνω σ' αυτό ο Δήμος αντέδρασε, κι ευτυχώς αντέδρασε και η προσκείμενη προς την τότε Κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου δημοτική αρχή και ο Δήμαρχος Πεντάρης. Κάναμε 2-3 συγκεντρώσεις, μίλησαν και ορισμένοι απ' τους άλλους, είπαμε ότι δεν το δεχόμαστε. Εν τω μεταξύ έγινε η αποστασία. Το ζήτημα εκκρεμούσε.

Λοιπόν, ξανά πάλι, βγάλαμε μια διακομματική επιτροπή και πηγαίνουμε στον υπουργό Γεωργίας της αποστασίας που ήταν ο Βασματζίδης. Αυτός ήταν από την Χαλκιδική, φιλοΕΑΜίτης παλιά, όπως λέγαν. Στην επιτροπή αυτή ήταν ο Δήμαρχος, εγώ, ο Ζωγράφος, κι ίσως και άλλος ένας. Ανέπτυξε ο Δήμαρχος την υπόθεση στον Βασματζίδα. Πετιέται τότε ο Ζωγράφος και του λέει: «Ξέρεις γιατί δεν θέλουν κ. Υπουργέ; Γιατί άμα θάρθουν οι αστυνομικοί θα αλλοιωθεί το εκλογικό σώμα της Ηλιούπολης, γιατί θα ψηφίσουν εμάς. Δεν τους θέλει η ΕΔΑ». Εγώ παρών βέβαια (Σημ. Α.Χ, σαν εκπρόσωπος της ΕΔΑ). Του λέει τότε ο Βασματζίδης: «Η ΕΔΑ καλά κάνει και δεν τους θέλει. Εσύ θέλεις να καταστραφεί το δάσος;». «Όχι, του λέει ο Ζωγράφος». «Ε, αν δεν θέλεις να καταστραφεί το δάσος, εγώ προτείνω και σ' εσάς και στους Αστυνομικούς, επειδή και εγώ το θέλω το δάσος, αν είναι έτσι όπως τα λένε και καταστρέφονται τα πεύκα, να βγάλετε μια επιτροπή και να πάει να γίνει μια καταμέτρηση. Εγώ θα στείλω υπαλλήλους απ' το Υπουργείο, ο Δήμος και ο Συνεταιρισμός των Αστυνομικών θα στείλει κάποιον απ' τη δική του μεριά».

Συμφώνησαν και οι Αστυνομικοί. Ο πρόεδρος του Συνεταιρισμού των Αστυνομικών, ένας αστυνόμος Α', Γιαννόπουλο τον λέγανε, ερχόταν κι ερχόταν σε επαφή μαζί μας. Λοιπόν του λέω μια μέρα: «Γιατί παιδεύεστε και παιδεύετε και μας, ενώ μπορείτε να πάτε, και μάλιστα συγκεντρωμένοι σ' έναν άλλο χώρο, στη Βαμβακιά;». «Που είναι η Βαμβακιά μου λέει;». «Θα κάνουμε την κατά μέτρηση, του λέω, και μετά θα πάμε να τη δούμε». Η Βαμβακιά είναι αυτού που χτίστηκε τελικά ο συνοικισμός των Αστυνομικών».

Εγώ εν τω μεταξύ, πριν γίνει αυτό, ενώ ήταν ακόμη ο Ζωγράφος Δήμαρχος, είχα προτείνει να γίνει Νεκροταφείο στην περιοχή αυτή, όλος ο χώρος. (Το άλλο, επειδή ήταν μέσα στην πόλη αντιδρούσε ο κόσμος, και προ παντός του Βύρωνα αντιδρούν μέχρι σήμερα. Έχει κορεστεί αυτό το Νεκροταφείο). Δεν το δέχτηκε αυτό ο Ζωγράφος, είχε τις δικές του αντιλήψεις. Βγάλαμε λοιπόν την επιτροπή αυτή και μια

Κυριακή πρωί ξεκινήσαμε και μετράμε: 7000 ή 9000 πεύκα κόβονταν. Κατεβαίνουμε στον Δήμο, κάνουμε ένα πρωτόκολλο, το οποίο υπέγραψε ο Δασικός, ο επικεφαλής του τριμελούς συνεργείου του Υπ. Γεωργίας, ο εκπρόσωπος των Αστυνομικών κι εγώ και το πήγαμε στον Βασματζίδα. Εν τω μεταξύ παίρνω τον Γιαννόπουλο και τον πηγαίνω στην Βαμβακιά. Του λέω: «Μας λέτε ότι δεν σας θέλουμε γιατί δεν θα μας δώσετε ψήφους. Να λοιπόν, εμείς σας προτείνουμε να 'ρθείτε εδώ, που δεν κόβεται ούτε ένα πεύκο». Ενθουσιάστηκε αυτός μόλις είδε το μέρος. Αφού πήγαμε λοιπόν κάτω το πόρισμα που είχαμε βγάλει από την καταμέτηση, οι Αστυνομικοί έκαναν αμέσως ενέργειες και λένε: «Μπορούμε να αλλάξουμε την τοποθεσία». Δέχεται ο Βασματζίδης, έδωσε εντολή, κάναμε το τοπογραφικό και βάλαμε την περιοχή στο σχέδιο με εισήγηση δική μου, την 1^η Απριλίου 1967. Στις 21 έγινε το πραξικόπημα...

Ο Νάστος δεν αντέδρασε; Δεν θεωρούσε αυτή την περιοχή δική του;

Θ.Λ: Τη θεωρούσε, γι' αυτό έκανε και τα δικαστήρια (Σημ. Α.Χ, από τα οποία βγήκε και η γνωστή απόφαση 4910/1977 του Εφετείου Αθηνών που έφερε στο φως ο Θανάσης Λώλας το 1980, όπου αποδείχτηκε ότι η συνολική περιουσία του Νάστου ανερχόταν σε 4 ζευγάρια ή 320 στρέμματα). Ούτε τον ρωτήσαμε όμως τον Νάστο εμείς τότε. Το βάλαμε στο Σχέδιο, θέσαμε όρους και μάλιστα εγώ έθεσα συγκεκριμένους όρους όπως, να μην γίνονται μεταπωλήσεις οικοπέδων και να μην χτίζονται πάνω από διώροφα. Αυτό τόχαν δεχτεί όλοι αλλά η χούντα το τροποποίησε. Και τάφτιαξε όπως ήθελε. Φτιάχνουν εκεί πάνω πολυκατοικίες τώρα... Εμείς λέγαμε επειδή είναι κοντά στο δάσος, να μην έχουμε «πύργους» κοντά στο δάσος, αλλά...

Η περιοχή του πρώην λατομείου Χαλικάκη, Καθαρή Δευτέρα 2006.

Μέχρι το 1980 οι κληρονόμοι Νάστου πούλαγαν οικόπεδα που δεν τους ανήκαν, αλλά με την ανάδειξη της απόφασης 4910/1977 του Εφετείου Αθηνών από τον Θανάση Λώλα και τους αγώνες που ακολούθησαν, τα σχέδιά τους ανατράπηκαν.

Οι πρώτες ώρες του χουντικού πραξικοπήματος στην Ηλιούπολη.*

*Η επιβολή στρατιωτικής δικτατορίας στη χώρα μας την 21η Απριλίου 1967, άφησε ανεξίτηλα ίχνη και στην Ηλιούπολη. Παραθέτουμε στην συνέχεια αναμνήσεις και μαρτυρίες κάποιων δημοτικών παραγόντων, τις οποίες κατέγραψε ο Λουκάς Φωτόπουλος και που δημοσιεύτηκαν το 1990 στο περιοδικό «Ηλιογράφος» το οποίο εξέδιδε τότε ο δημοσιογράφος Θύμιος Καλαμούκης.

.....

Παύλος Πεντάρης, τότε Δήμαρχος

«Ήταν η ώρα 4 τη νύχτα, όταν με ειδοποίησαν ότι έγινε πραξικόπημα. Ύστερα ειδοποίησα τον Θανάση τον Λώλα και αυτός το Δημοτικό Συμβούλιο. Το πρωί, γύρω στις 9, μαζευτήκαμε στο Δημαρχείο, με απόντες τους δεξιούς δημοτικούς συμβούλους και τον πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου (Δημήτρη Κιντή). Πρόθεσή μας ήταν να συνταχθεί το πρώτο σ' όλη τη χώρα ψήφισμα – καταδίκη για την δικτατορία. Δεν ξέρω αν με την παρουσία του προέδρου πετυχαίναμε κάτι τέτοιο. Εν συνεχεία κατηφορίσαμε στην πλατεία σε ένα καφεενεδάκι, όπου πρότεινα να διαλυθούμε με τον κίνδυνο μήπως συλληφθούμε, πράγμα που έγινε για όλους τους αριστερούς.

Εν συνεχεία, ο Δήμος υποτυπωδώς λειτουργούσε μέχρι την οριστική εκδίωξή μας περί τα μέσα Μαΐου. Θέλω επίσης να σημειώσω ότι κατά την παράδοση του Δήμου η τότε επιτροπή από στρατιωτικούς άνοιξαν τα χαντάκια της ύδρευσης, αλλάζοντας τους χαρακτηρισμούς του εδάφους, με αποτέλεσμα να ζημιωθεί ο Δήμος με 800.000 δρχ διαφορά. Ύστερα μας κατηγόρησαν, αλλά με βούλευμα του 1970 αθωωθήκαμε. Η 7χρονη δικτατορία στέρησε τον τόπο μας από γρήγορη ανάπτυξη. Είμαστε η πρώτη δημοτική αρχή που φέραμε την ύδρευση στην Ηλιούπολη...»

Δημήτρης Κιντής, τότε πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου.

«Την ημέρα της δικτατορίας ο μακαρίτης ο Θανάσης ο Λώλας έκανε μια προσπάθεια για να μαζευτεί το Δημοτικό Συμβούλιο να βγάλει ένα ψήφισμα, μα απ' ότι θυμάμαι, δεν το θυμάμαι καλά, δεν κατορθώθηκε αυτό. Το απόγευμα της ίδιας μέρας συνέλαβαν τον Θανάση. Μετά έμαθα πως έπιασαν και άλλους, όπως τον Γιάννη τον Φωτόπουλο και τον Ντίνο τον Οικονομόπουλο. Ύστερα από λίγες μέρες ήρθε διαταγή να σταματήσουμε να ασχολούμαστε με τον Δήμο.

Η δικτατορία σαν πολύ περίοδος στην ιστορία του τόπου υπήρξε βλαπτική και για τον δήμο μας. Η ζημιά που προξένησε ήταν αναπτυξιακή και χρειάστηκε πολύς και διπλός κόπος για να αρχίσει πάλι ο Δήμος μας την προοδευτική και ανοδική του πορεία».

Χρήστος Αργυρίου, τότε Δημοτικός Σύμβουλος

«Εκείνο το συννεφιασμένο πρωινό πληροφορήθηκα στο δρόμο, πηγαίνοντας στη δουλειά μου, πως έγινε δικτατορία.

Με κίνδυνο ακόμα και να συλληφθούμε, πήγαμε στο παλιό το Δημαρχείο, που ήτανε εκεί που τώρα βρίσκεται το Ταχυδρομείο. Εκεί ο Ντίνος ο Οικονομόπουλος πρότεινε την ιδέα πως πρέπει το Δημοτικό Συμβούλιο να συνέλθει, να συνεδριάσει και να καταδικάσει την από οπουδήποτε προερχόμενη αυτή πράξη, τη δικτατορία. Όμως, δεν μπορούσαμε να κάνουμε απαρτία, διότι μας έλειπε ένας, ο τότε πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου, ο κ. Κινητής. Επικοινωνήσαμε μαζί του και μας είπε ότι έρχεται, δεν ήρθε, ανησυχήσαμε πήγαμε να τον βρούμε και μας είπαν ότι έχει φύγει από το σπίτι. Έτσι ματαιώθηκε η πρώτη αντίδραση που είχε κατά νου να κάνει το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλης μας, που ίσως ήταν και η πρώτη σε όλη τη χώρα».

Γιάννης Φωτόπουλος, εκδότης τότε της τοπικής εφημερίδας «Αλήθεια».

«Το πρωί, μετά από συνεννόηση των δημοτικών συμβούλων της δημοκρατικής πλειοψηφίας, πήγα στο Δημαρχείο να καταγράψω μια ιστορική απόφαση καταδίκης των πραξικοπηματιών. Η απόφαση δεν πάρθηκε λόγω μη απαρτίας. Περισσότερες πληροφορίες θα έχετε από συνδημότες που συνελήφθησαν την επόμενη ή και αργότερα. Δυστυχώς εμένα με συνέλαβαν το μεσημέρι.

Η συνέχεια είναι γνωστή, το απόγευμα ήδη είχαν αρχίσει τις μαζικές συλλήψεις και το κρατητήριο γέμισε ασφυκτικά με πρώτο τον μακαρίτη Ανδρουτσόπουλο Δ., ένα γαλήνιο άνθρωπο. Και ακολούθησαν οι αξέχαστοι Νίκος Μαχαιρόπουλος και Θανάσης Λώλας. Στη συνέχεια έφεραν τον Ντίνο Οικονομόπουλο και πολλούς φίλους και συναγωνιστές που δεν τους θυμάμαι. Η μέρα τελειώνει με τη μεταφορά μας στο γήπεδο της ΑΕΚ τα μεσάνυχτα».

Θανάσης Λώλας, τότε αντιδήμαρχος

(Αναδημοσίευση από την εφημερίδα «Αλήθεια» Νο 54, Απρίλιος 1981)

« Την παραμονή του πραξικοπήματος, Πέμπτη 20 Απριλίου '67, η Κομματική Οργάνωση της Ε.Δ.Α Ηλιούπολης είχε μια πλατιά σύσκεψη στα γραφεία της με θέμα την προετοιμασία για τις βουλευτικές εκλογές. Στα πρόσωπα, όμως, όλων των παριστάμενων ήταν ζωγραφισμένη η ανησυχία και η αγωνία για τις φήμες που κυκλοφορούσαν πως ο βασιλιάς και οι στρατηγοί πρόκειται να αναστείλουν την λειτουργία του Συντάγματος, κηρύχοντας δικτατορία. Οι πηγές αυτών των πληροφοριών ήταν διάφορες. Κυρίως όμως προέρχονταν από την Ένωση Κέντρου και τον αρχηγό της Γεώργιο Παπανδρέου, ο οποίος σε επίσκεψη που του είχαν κάνει στο Καστρί μια ομάδα από Δημάρχους (ανάμεσά τους ήταν και ο δικός μας Δήμαρχος κ. Πεντάρης), είχε εκφράσει τις ανησυχίες του για μια επικείμενη δικτατορία. Έτσι τέθηκε από πολλούς το ερώτημα: Αληθεύουν οι διαδόσεις και αν ναι, τι πρόκειται να

κάνουμε, ποιά θα είναι η αντίδρασή μας; Η θέση της Ε.Δ.Α τότε ήταν: Το πολιτικό κλίμα της Ευρώπης δεν είναι ευνοϊκό για δικτατορία στην Ελλάδα. Αν όμως γίνει θα αντιδράσουμε με μαζικές συγκεντρώσεις. Με χώρο συγκέντρωσης τα γραφεία των Δήμων και επικεφαλής τους αιρετούς δημοτικούς άρχοντες. Να κάνουμε κάστρα της Δημοκρατίας τους Δήμους.

Έφυγα από τα γραφεία της Ε.Δ.Α στις 12 τα μεσάνυχτα. Ξάπλωσα στο κρεβάτι μου μια με πήρε ο ύπνος. Στις 3 η ώρα τη νύχτα χτύπησε το κουδούνι του τηλεφώνου μου. Πήρα το ακουστικό. Ήταν ο μακαρίτης ο Γιώργος Αράπης. Ναι, ο Γιώργος Αράπης, ο αγωνιστής της Δημοκρατίας και ο ένθερμος υποστηρικτής της συνεργασίας των δημοκρατικών δυνάμεων στην πόλη μας. Που επιτεύχθηκε το 1964 στις δημοτικές εκλογές με το ψηφοδέλτιο της δημοκρατικής συνεργασίας Ε.Δ.Α και Ένωσης Κέντρου και κέρδισε τις δημοτικές εκλογές, διώχνοντας τη δεξιά από τη διοίκηση του Δήμου. Θανάση μου λέει, έγινε πραξικόπημα στην Αθήνα, κατεβήκανε τα τανκς. Ζήτησα άλλες πληροφορίες, δεν γνώριζε να μου δώσει. Το πρωί θα συναντηθούμε στο Δήμο, του είπα. Τηλεφώνησα και στο Δήμαρχο, μου είπε και έκλεισε το τηλέφωνο.

Την ίδια στιγμή τηλεφώνησα στον Κώστα Καραγιώργο, που ήταν εκείνη την εποχή γραμματέας της Κ.Ο της Ε.Δ.Α Ηλιούπολης. Συμφωνήσαμε να βρεθούμε το πρωί στο Δημαρχείο και εν τω μεταξύ να επικοινωνούμε τηλεφωνικώς. Ύστερα από μια ώρα περίπου χτύπησε το τηλέφωνό μου, δεν θυμάμαι αν ήταν ο Καραγιώργος ή ο Νίκος ο Πολίτης, μου είπαν ότι επικοινωνήσαν με την Κ.Ο.Α και συγκεκριμένα με τον οργανωτικό γραμματέα Διονύση Γεωργάτο, και πως πρέπει όλος ο κόσμος να βρεθεί το πρωί στο Δημαρχείο.

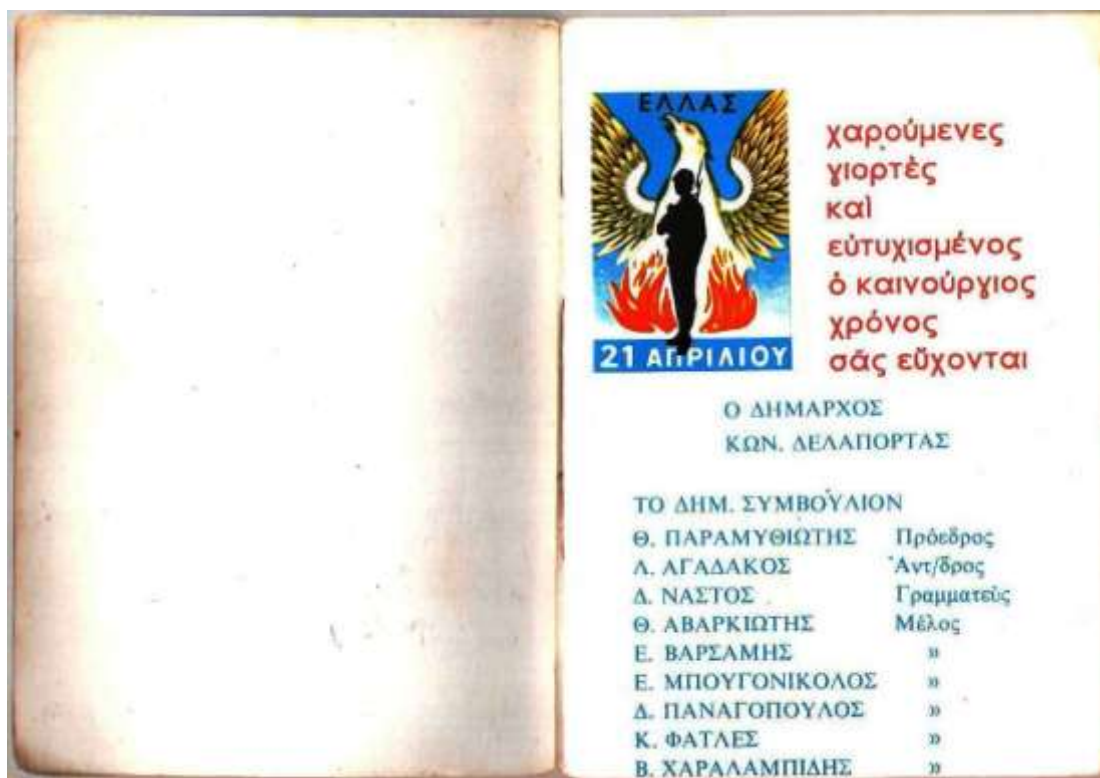
Δεν κοιμήθηκα ως το πρωί. Μόλις ξημέρωσε ντύθηκα και ξεκίνησα για το Δημαρχείο. Στον δρόμο που περπατούσα ήταν μεγάλη ησυχία, ούτε στρατός ούτε χωροφύλακες. Έφτασα στο Δημαρχείο που μόλις είχε ανοίξει και ήταν μέσα μερικοί υπάλληλοι. Ύστερα από λίγη ώρα έφτασε ο Δήμαρχος και αρκετοί σύμβουλοι της πλειοψηφίας, ήρθαν και μερικοί πολίτες. Μαζευτήκαμε και περιμέναμε τις εξελίξεις. Ο Δήμαρχος πήρε τηλέφωνο διάφορους Δήμους, δεν απαντούσαν, μόνο από τον Δήμο Καλλιθέας μας βρίσανε. Καταλάβαμε τότε ότι ο Δήμος είχε καταληφθεί από τους πραξικοπηματίες.

Ρίχτηκε η ιδέα τότε, αν θυμάμαι καλά από τον Ντίνο Οικονομόπουλο να κάνουμε έκτακτο δημοτικό συμβούλιο, να καταδικάσουμε το πραξικόπημα και να καλούμε το λαό να υπερασπισθεί τα δημοκρατικά του δικαιώματα. Ο πρόεδρος, όμως, τότε του δημοτικού συμβουλίου δεν παρουσιάστηκε καθόλου στον Δήμο, ο αντιπρόεδρος που θα μπορούσε και εκείνος να συγκαλέσει εκτάκτως το σώμα έλειπε. Πλειοψηφία του σώματος δεν υπήρχε και έτσι ματαιώθηκε η προσπάθεια. Θα ήταν η πρώτη αντιστασιακή ενέργεια.

Παραμείναμε στο Δημαρχείο ως τις 12 το μεσημέρι. Στις 12 φύγαμε. Ο Δήμαρχος και μερικοί δημοτικοί σύμβουλοι πήγαμε στην κεντρική πλατεία στο καφενείο του Παναγιώτη Κυριαζή. Η χωροφυλακή δεν είχε κινηθεί ακόμα. Έφυγα από την πλατεία στις 12.30.

Στις 2 περίπου η ώρα και μόλις είχα τελειώσει το φαγητό, περικύκλωσαν το σπίτι μου ένας ανθυπασπιστής της χωροφυλακής και τέσσερις χωροφύλακες. Μπήκαν μέσα και μας είπαν να τους ακολουθήσουμε στο τμήμα. Πήραν εμένα και τις δυο μου κόρες, φοιτήτριες τότε. Στο τμήμα βρήκα τον Νίκο τον Μαχαιρόπουλο, τον Γιώργο τον Καλπάκη και τον Ντίνο

Οικονομόπουλο. Σε λίγο γέμισε το αστυνομικό τμήμα από πολίτες. Πάνω από 40 άντρες και 10 γυναίκες ήμασταν κρατούμενοι. Το βραδάκι μας φέρανε από σπίτια μας από μια κουβέρτα, χωρίς να επιτρέψουν να δούμε τους δικούς μας. Κατά τις 19 τη νύχτα ξεκίνησαν τα καμιόνια και μας μετέφεραν στο γήπεδο της ΑΕΚ στη Νέα Φιλαδέλφεια. Από δω και πέρα συνεχίστηκε μια άλλη περιπέτεια».

Οδηγός Ηλιουπόλεως, έκδοση Δήμου Ηλιούπολης, επί χούντας.

Ηλιούπολη 1973: Μαθητικές κινήσεις κόντρα στη χούντα*

*Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε τον Νοέμβριο του 1983 στην Τοπική Εφημερίδα «Δημοτική Αλλαγή», αριθμ. Φύλλου 4, με διευθυντή τον Μάκη Ξενικό.

.....
«Η εφημερίδα μας για πρώτη φορά αποκαλύπτει με αφορμή τα δεκάχρονα από την εξέγερση του Πολυτεχνείου μια άγνωστη σε πολλούς ιστορική πτυχή: πρόκειται για μαθητικές κινήσεις που εκδηλώθηκαν το 1973 κόντρα στην εφτάχρονη Χούντα.

Είναι Φλεβάρης του 1973. Η κατάληψη της Νομικής από τους φοιτητές έρχεται να ξυπνήσει ναρκωμένες από τη χουντική προπαγάνδα συνειδήσεις μαθητών στα δύο τότε Γυμνάσια της Ηλιούπολης. Οι φοιτητικές διαδηλώσεις του Μάρτη και το κίνημα του Ναυτικού αργότερα έρχονται να συγκροτήσουν σε όλο και περισσότερους μαθητές την ανάγκη της λευτεριάς στη ζωή, την ανάγκη να πέσει ο Παπαδόπουλος. Η άποψη αυτή αναπτύσσεται στα διαλείμματα στην αρχή σε κλειστό κύκλο και έτσι παρατηρείται μια βαθμιαία ανερχόμενη πολιτικοποίηση περισσότερων μαθητών. Και αυτό σε μια εποχή όπου δίπλα στη σιωπή σαν τρόπο ζωής υπάρχει σαν ιδεολογία το ποδόσφαιρο δοσμένο από τη Χούντα στη νεολαία.

Έτσι αρχίζει η σχολική χρονιά 1973-74. Ανάμεσα στους καθηγητές είναι ελάχιστοι αυτοί που προσπαθούν να σπάσουν το φράγμα της σιωπής με κάποια στοιχειώδη μηνύματα για ελευθερία, ανθρωπινή αξιοπρέπεια, δημοκρατικό τρόπο ζωής. Και εκεί ανάμεσα σε μαθήματα σολφέζ ν' ακούγεται και το δικαίωμα του ανθρώπου να παραμένει άνθρωπος σε μια ελεύθερη κοινωνία.

Παράλληλα η Χούντα όπως έχει απλώσει παντού τα πλοκάμια της έτσι δεν μπορούσε να αφήσει τα Γυμνάσια της Ηλιούπολης δίχως τους χαφιέδες της. Όμως κάποιοι μαθητές ρίχνουν στο Γυμνάσιο μέσα, τις πρώτες χειρόγραφες προκηρύξεις τον Οκτώβρη. Τα αιτήματα στην αρχή είναι μαθητικά: κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων, δικαίωμα μαθητικού συνδικαλισμού, καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας.

Το παράρτημα Ασφάλειας της Ηλιούπολης τρέχει στο Γυμνάσιο δυο φορές περίπου εβδομαδιαίως για να μαζέψει τις προκηρύξεις που πέφτουν. Αρχίζει πια να παρακολουθεί καθημερινά το Γυμνάσιο και το περιπολικό ΒΖ 8296 είναι ο... φρουρός του Γυμνασίου μη τυχόν και βρεθούν οι επικίνδυνες προκηρύξεις μέσα στο σχολείο.

Το μνημόσυνο του Γέρου της Δημοκρατίας και το ξύλο που ακολούθησε έρχεται να αλλάξει το περιεχόμενο των προκηρύξεων των μαθητών στην Ηλιούπολη. Τα συνθήματα πια είναι: ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ - ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΚΑΤΩ Η ΧΟΥΝΤΑ. Έρχεται το

Πολυτεχνείο και ο ραδιοφωνικός σταθμός του. Από την Πέμπτη κιόλας κουβεντιάζεται το θέμα στα Γυμνάσια και συμβαίνει η πρώτη κίνηση. Μαθητές και μαθήτριες αντί να καταλήξουν το βράδυ στα φροντιστήρια της Κάνιγγος και της Σόλωνος για μάθημα, πηγαίνουν στο Πολυτεχνείο. Το μεσημέρι της Παρασκευής φθάνουν οι πρώτες μαθητικές προκηρύξεις - ετοιμασμένες στο Πολυτεχνείο - που καλούν τους μαθητές σ' αγώνα για το διώξιμο της χούντας και των Αμερικάνων. Κάποια προσπάθεια να γίνει αποχή στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης στη πόλη μας σε ορισμένα τμήματα τάξεων, δεν πετυχαίνει. Όμως μερικές μαθήτριες γκρεμίζουν τα σύμβολα της Χούντας που υπήρχαν στις αίθουσες διδασκαλίας. Και αυτό τη στιγμή που η ασφάλεια βρίσκεται στις πόρτες.

Τη Δευτέρα 19 Νοέμβρη γίνεται μια αποχή από 20 μαθητές - παρ' ότι έχει κηρυχθεί ο στρατιωτικός νόμος - σαν ένδειξη διαμαρτυρίας για το μακέλεμα του Λαού στο Πολυτεχνείο το προηγούμενο Σάββατο. Η ασφάλεια εξετάζει τα απουσιολόγια και αργότερα συλλαμβάνει μαθητές του Γυμνασίου που παραπέμπει σαν επικίνδυνους στο... σπουδαστικό τμήμα της ασφάλειας Προαστίων και στην συνέχεια την αποβολή μαθητή από τα Γυμνάσια της περιοχής. Έτσι ο βαρύς ίσκιος του τρόμου και της σιωπής βαραίνει και πάλι στα Γυμνάσια της Ηλιούπολης.

Η Χούντα πέφτει το '74 και αμέσως μαθητές ρίχνουν την πλάκα του Παττακού από τους τοίχους του κτιρίου του Γυμνασίου Αρρένων Ηλιούπολης (εκεί που στεγάζεται σήμερα το 1^ο Λύκειο). Έρχεται η 17^η Νοέμβρη του '74 και τότε η τραγική ειρωνεία της ιστορίας επαναλαμβάνεται. Μια ομιλία που «τιμά» το Πολυτεχνείο από τον τότε γυμνασιάρχη έρχεται να συγχαρεί... γνωστός για τη δράση του τον καιρό της Χούντας αξιωματικός της ασφάλειας στην Ηλιούπολη!

Έτσι έγινε και ο πρώτος γιορτασμός του Πολυτεχνείου στα Γυμνάσια της Ηλιούπολης. Μεγαλύτερη διαστροφή της ιστορίας δεν μπορούσε να γίνει. Ο χουντικός αξιωματικός να συγχαίρει για το Πολυτεχνείο μπροστά στα μάτια δημοκρατών μαθητών.»

Κώστας Πουλάδης: «Εδώ ήταν ρέμα...»*

*Μεταφέρω αποσπάσματα από την Μαρτυρία του Κώστα Πουλάδη, για το πάρκο που διαμορφώθηκε σε τμήμα του μπαζωμένου ρέματος, που βρίσκεται στα όρια του 1^{ου} με τον 5^ο Τομέα, όπως έχει καταγραφεί στο βιβλίο του: «Εδώ ήταν ρέμα...», 2006.

.....
« Το συγκεκριμένο πάρκο, που βρίσκεται ενδιάμεσα των οδών Χρυσοστόμου Σμύρνης και Μπέλλες, έχει μια ιστορία δική του. Δεν είναι όπως τα άλλα πάρκα που τα φτιάξανε κάποιες Δημοτικές αρχές, δίχως την προσωπική συμμετοχή των πολιτών. Στο πάρκο αυτό συμμετείχαν άνθρωποι όλων των πολιτικών παρατάξεων για ένα κοινό σκοπό και με τη βοήθεια της τότε Δημοτικής αρχής, πέτυχαν να διεκδικήσουν το δίκιο τους, αντιμετώπισαν μεγάλα συμφέροντα, καταπατητές, μεσίτες, και στο τέλος τα κατάφεραν.

Το 1945 που ήρθα στην Ηλιούπολη, τη γνώρισα με πολλά ρέματα και γεφύρια. Ένα απ' αυτά ήταν και το ρέμα που έγινε πάρκο... Το παλιό σπίτι είχε πρόσοψη στην οδό Μπέλλες, ακριβώς μπροστά ήτανε το ρέμα, είχε σπερδούκλια, αθάνατα, και κάπου –κάπου καμιά πικροδάφνη στην οδό Χρυσοστόμου Σμύρνης... Στην επταετία της Δικτατορίας ο τότε Δήμαρχος έφερε τον Πατακό να δει το ρέμα, αλλά την προηγούμενη ημέρα έβαλε τους εργάτες και το καθαρίσανε. Ήρθε ο Στέλιος, είδε και απήλθε... Στη συνέχεια το ρέμα μπαζώθηκε με τις ευλογίες του τότε Δημάρχου, χωρίς να γίνουν οι κατάλληλες προετοιμασίες... Προτού μπαζωθεί το ρέμα, υπήρχε αγωγός... έπρεπε να συνεχιστεί στο ρέμα ...και να συνδεθεί με τον μεγάλο αγωγό που ...καταλήγει στο ρέμα της Πικροδάφνης, αλλά η τότε Δημοτική αρχή μπάζωσε και αχρήστευσε τον αγωγό... μήπως είναι ο μοναδικός; Το ίδιο έγινε την εποχή εκείνη στο Νησάκι, στου Ταμπά...

Από τη στιγμή που το ρέμα μπαζώθηκε, μπήκανε ταμπέλες ιδιοκτησίας... Ο χώρος που βρίσκεται ανάμεσα στις οδούς Στεφάνου Σαράφη, Χρυσοστόμου Σμύρνης, Βησσαρίωνος, Μπέλλες και Τσαμαδού, ήταν εκτός οικοδομικού τετραγώνου. Πως βγάλανε άδεια (κάποιοι) και χτίσανε στο ρέμα;... Κάποιος (Βαρίτης) που φαινότανε ιδιοκτήτης 1.350 τετραγ. μέτρων, δεν είχε χτίσει στον χώρο τον δικόν του, που και αυτός ήτανε παράνομος, αλλά οικοδόμησε δίπλα, τα 1.350 μέτρα τα άφησε, για να δικαιολογήσει τη μέλλουσα καταπάτηση της όλης περιοχής...

...Κάποια κοπέλα είδε τυχαία σε μια δημόσια υπηρεσία που εργαζόταν την παρανομία στο συγκεκριμένο χώρο. Σε αυτήν χρωστάμε το ξεκίνημα... Η σπίθα είχε πέσει. Αμέσως φούντωσε ο Αγώνας για να σώσουμε την περιοχή από τους επίδοξους καταπατητές. Έτσι συμφωνήσαμε πέντε άτομα γείτονες να πάμε στον (τότε) Δήμαρχο Κιντή, να αναφέρουμε το περιστατικό και να μας βοηθήσει... Μας άκουσε... ακολουθήσανε και άλλες συναντήσεις και στην τελευταία συνάντηση μας είπε ότι αν ακολουθήσουμε δικαστικό αγώνα θα τραβήξει πολύ χρόνο, ίσως και χρόνια... Το δίκιο είναι με εμάς, αλλά εάν φέρει ο Βαρίτης Εισαγγελέα θα επιβάλει προσωρινά μέτρα και μέχρι να εκδικαστεί η υπόθεσή μας δεν θα μπορούμε να κάνουμε τίποτα στο συγκεκριμένο χώρο. Εκτός αυτού, μας είπε, «σήμερα είμαι Δήμαρχος, αύριο ίσως όχι, γι' αυτό προτείνω να δεντροφυτέψουμε το Σάββατο που δεν υπάρχει Εισαγγελέας. Θα έρθω κι εγώ με τον Αντιδήμαρχο με εργάτες του Δήμου, μηχανήματα, εργαλεία, φυτώριο, συγκεντρώστε κι εσείς κόσμο κι εργαλεία, να το φυτέψουμε και ας μας πάει εκείνος στα Δικαστήρια και όχι εμείς».

Πράγματι , έτσι κι έγινε... Ήταν το κάτι άλλο να βλέπεις μικρούς και μεγάλους, άλλος να σκάβει, άλλος να βάζει στους λάκκους φυτώριο, άλλος με το φτυάρι να ρίχνει χώμα, να τρέχουνε να φέρουνε νερό από τα σπίτια, να ποτίζουνε. Εκείνο που θέλω να πω, στη δενδροφύτευση εκείνη την ημέρα συμμετείχαν και άνθρωποι που δεν ήταν από τη γειτονιά, με την ίδια όρεξη λες και φυτεύανε μπροστά στο σπίτι τους. Ήταν κάτι το συγκινητικό... Τις επόμενες μέρες ποτίζαμε ο καθένας τα δέντρα που ήταν μπροστά στο σπίτι του... μέχρι να φτιαχτεί το βυτίο του Δήμου που είχε χαλάσει...

...Μετά από μερικές μέρες ένα πρωινό... είδα απέναντι χωροφύλακες, συρματοπλέγματα εργάτες και τον Βαρίτη... να σκάβουνε λάκκους και να βάζουν στύλους για συρματοπλέγμα. Έφυγα τροχάδην για τον Δήμαρχο... Του είπα τι συνέβη και μου είπε «γύρνα πίσω, να μαζέψετε κόσμο, θα στείλω κι εγώ τον Αντιδήμαρχο, πρέπει να ρίξουμε την περιφραξη προτού στεγνώσει το τσιμέντο κι εγώ εν τω μεταξύ θα πάω στην Πολεοδομία να του ακυρώσω την άδεια». Έτσι κι έγινε. Μέχρι να γυρίσω είχε μαζευτεί κόσμος, του ρίξαμε το συρματοπλέγμα. Είχαμε κυνηγητό με τους χωροφύλακες μέχρι να έρθει η εντολή να σταματήσει ο Βαρίτης την περιφραξη. Η εντολή ήρθε και ο Βαρίτης σταμάτησε, φύγανε και οι χωροφύλακες... Την άλλη μέρα έστειλε ο Δήμαρχος μηχανήμα και τράβηξε τοα σύρματα...

Μετά από δυο μέρες... ο Βαρίτης πήρε πάλι άδεια να περιφράξει στην οδό Χρυσοστόμου Σμύρνης... Όταν το έμαθε ο Κινητής..όπως ήτανε με τις πυτζάμες... ήρθε στη μία η ώρα τη νύχτα, χτύπησε δυο σπίτια και είπε να έχουνε το νου τους γιατί ο Βαρίτης θα περιφράξει και ότι θα πάει το άλλο πρωϊ στην Πολεοδομία να δει πως πήρε πάλι την άδεια...

...Εν τω μεταξύ, επειδή είχαμε να αντιμετωπίσουμε μεγάλα συμφέροντα, έπρεπε να οργανωθούμε, να είμαστε νόμιμοι γιατί σαν ιδιώτες μεμονωμένα δεν θα μας υπολογίσουνε και το λόγο αυτό ιδρύσαμε Σύλλογο με την επωνυμία «Φαέθων»... Τα βράδια έβγαίνα να μαζέψω υπογραφές, άλλοι βάζανε ευχαρίστως, άλλοι με βλέπανε καχύποπτα και με διώχνανε κλείνοντας την πόρτα κατάμουτρα... Ο Βαρίτης μετά από καιρό μου έκανε δύο μηνύσεις. Σε καμία δεν παρουσιάστηκε. Στην τελευταία με κατηγορούσε ότι μπήκα στο κτήμα του να φυτέψω και όταν τον είδα έφυγα. Μαζί με μένα είχε συγκατηγορούμενο και τον Αντιδήμαρχο Γιώργο Λουκά... Πήγαμε πρωϊ στο δικαστήριο και τελειώσαμε απόγευμα... Την τελευταία φορά ο Βαρίτης τιμωρήθηκε με πρόστιμο γιατί δεν παρουσιάστηκε. Προτού κάνει μήνυση σε μένα είχε κάνει και σε άλλους δύο του Συλλόγου...».

Σημείωση Π.Τ : Οι δικαστικές αντιπαραθέσεις συνεχίστηκαν και με την επόμενη δημοτική αρχή Ηλιούπολης, ωστόσο οι διεκδικητές του πρώην ρέματος κατάφεραν να επισημοποιήσουν την αυθαιρεσία τους, με την δημιουργία ενός νέου Οικοδομικού Τετραγώνου στον χώρο αυτό...

Ανδρέας Λάζαρης-Καρούσος: Η Κάτω Ηλιούπολη πενήντα χρόνια πριν*

*Αποσπάσματα από συνέντευξη στην Θεώνη Δέδε. Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Ευώνυμος» Νο 12, Φεβρουάριος 2002, και Νο 18, Σεπτέμβριος 2003).

Πως ξεκίνησε ο ιστορικός Σύλλογος του 3^{ου} Τομέα

«Ο Σύλλογος του 3^{ου} Τομέα δεν φτιάχτηκε για πλάκα και για να έχουμε πρόεδρο. Είχαμε πολλά προβλήματα. Δεν είχαμε νερό, δεν είχαμε ΔΕΗ, δεν είχαμε λεωφορεία, δεν είχαμε τηλέφωνο. Ένα θάλαμο ζητάγαμε να μπει στην πλατεία. Δεν είχαμε σχολείο. Όλη η Ηλιούπολη είχε το 1^ο Δημοτικό. Δεν είχαμε εκκλησία δεν είχαμε δρόμους, ούτε χαραγμένους με μπουλντόζα, μόνο προβατόδρομους εκεί που περνούσαν τα κοπάδια... Η Αεροπορία έστειλε μπουλντόζα και χάραξε τους πρώτους δρόμους για να έρχονται τα στρατιωτικά, σε φάλαγγες, για εκπαίδευση. Γι' αυτό ο Σύλλογος του 2^{ου} και 3^{ου} Τομέα «Φιλοπρόδος Ένωση» έστησε τον οβελίσκο και την ονόμασε Πλατεία Αεροπορίας. Εκεί γύρω υπήρχαν λίγα σπιτάκια, προπολεμικά τα δύο, που αντιστέκονται ακόμη. Αυτά έγιναν κάπου το '50 με '55. Γενικά δεν είχαμε τίποτα και τα θέλαμε όλα. Έτσι ξεκινήσαμε και έγινε σύλλογος...

Όλος ο 3ος Τομέας ήταν σχεδόν ακατοίκητος κι εμείς λίγοι στην αρχή. Αλλά κάθε μέρα ξεφύτρωναν και νέα δωμάτια. Τα πιο πολλά γίνονταν ολονυχτίς. Μέχρι να φτάσουν οι χωροφύλακες κοιμόνταν μέσα. Τότε ήταν υποχρεωτικό σε όλα τα σπίτια, πίσω από την πόρτα, να έχουμε πίνακα – κατάσταση, με τα ονόματα των ατόμων

που κοιμούνται μέσα... Αν ερχόταν επισκέπτης και έμενε το βράδυ για ύπνο στο σπίτι έπρεπε να το αναφέρουμε στην Αστυνομία...

Το ταχυδρομείο, το νερό, το ηλεκτρικό

..Ταχυδρομείο δεν υπήρχε για πολλά χρόνια. Είχαμε όλοι διεύθυνση «3^{ος} Τομέας» και ο Ταχυδρόμος τα άφηνε στον 4^ο, στον φούρνο του Χαραλαμπίδη, που ήταν και ο μοναδικός στην Κάτω Ηλιούπολη. Εκεί ψάχναμε στο μεγάλο κουτί, ο καθένας για το δικό του γράμμα. Έτσι μαθαίναμε τότε τα νέα των δικών μας ανθρώπων και του χωριού μας.

...Πήγαμε αρκετά άτομα στον πρόεδρο της Κοινότητας (εννοεί τον Κ. Ζωγράφο) για τα τόσα προβλήματά μας. Δυστυχώς το μόνο που θυμάμαι από όλη εκείνη την κουβέντα ήταν: «Πηγαίνετε να χτυπήσετε την πόρτα της Αργυρούπολης»... Δεν ήξερε ότι ο 3ος Τομέας ήταν από προπολεμικά στο σχέδιο της Ηλιούπολης και πιο πίσω υπήρχαν στρατόπεδο και συρματοπλέγματα. Αυτά τα λόγια ήταν που έκαναν να ξεχειλίσει το ποτήρι και έγινε όσο μπορούσε πιο γρήγορα ο Σύλλογος του Τομέα μας. Έτσι οι εφημερίδες της εποχής άρχισαν να δημοσιεύουν και τα δικά μας δίκαια προβλήματα. Ένα από τα πρώτα το νερό... Πάντως με φωνές, διαμαρτυρίες και με δημοσιεύματα, μέχρι το 1962 οι πιο πολλοί βολεύτηκαν. Έβλεπες ξαπλωμένες σωλήνες της μισής ίντσας έως και 40 μέτρα. Τόσο μακριά μπορούσαμε από τον κεντρικό δρόμο, αλλά και ο κάθε γείτονας έδινε στον διπλανό του που ή δεν δικαιούνταν ή του δύστυχου που δεν του έφταναν τα... Ευρώ του.

...Για το ηλεκτρικό ο Σύλλογός μας οργάνωσε μεγάλο συλλαλητήριο στην κεντρική πλατεία, μαζί με τους άλλους συλλόγους που δεν είχαν κι αυτοί ΔΕΗ... Η κεντρική πλατεία γέμισε από κόσμο που ζούσε με λάμπα ή λυχνάρι και τη νύχτα περπατούσε με το κλεφτοφάναρο, όταν δεν είχε φεγγάρι. Βλέποντας ο πρόεδρος της Κοινότητας όλο αυτόν τον κόσμο συγκεντρωμένο και τόσο αγανακτισμένο, πήρε θέση κι έτσι έφυγε ο ιδιώτης που έως εκείνη τη μέρα μεταπλούσε το ρεύμα αγοράζοντάς το από την τότε ΔΕΗ. Γιατί στην Ηλιούπολη είχαμε ιδιώτη μεταπωλητή έτσι που και αυτοί που είχαν φως, φως δεν είχαν. Έτσι, έφυγε ο Κουτρομπούσης, που ήταν ο μεταπωλητής. Ο Σύλλογός μας υπέγραψε με την Η.Ε.Α.Π (Ηλεκτρική Εταιρία Αθηνών Πειραιώς) σύμβαση να πάρουν οι κάτοικοι ρεύμα με τρεις εναλλακτικές λύσεις...

Η συγκοινωνία

Τα λεωφορεία όπως τα θυμάμαι εγώ, έγραφαν: Αθήνα - Ηλιούπολη. Η αφετηρία τους στην οδό Κοραή (απέναντι από το Πανεπιστήμιο) και το τέρμα τους μπροστά στην εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου. Εκεί τελείωνε η ασφαλτος κι άρχιζαν τα δικά μας βάσανα. Προσπαθούσαμε να βρούμε τους προβατόδρομους που είχαν φτιάξει με τον καιρό τα κοπάδια, συνήθως φορτωμένοι τσάντες με τα χρειαζόμενα του σπιτιού. Τα φέρναμε σχεδόν όλα, από τη Βαρβάκειο αγορά.

...Για το δικό μας λεωφορείο εδώ, στην Κάτω Ηλιούπολη, είχαμε μαζέψει πολλές φορές υπογραφές. Οι Σύλλογοι πάντα μπροστά. Κάποτε, μετά από πολλά βάσανα, τα καταφέραμε. Έτσι, ένα πρωί άρχισαν τα δρομολόγια με ονομασία: Αθήνα-Νάστου. Έτσι έλεγαν τη (σημερινή Λεωφόρο) Σοφοκλή Βενιζέλου. Το τέρμα τους ήταν στο περίπτερο, μετά την (σημερινή Λεωφόρο) Ηρώς Κωνσταντοπούλου (πριν την σημερινή πλατεία 25^{ης} Μαρτίου). Τότε άρχισαν νέα βάσανα για να καταφέρουμε να αλλάξει η ονομασία και να γίνει «Κάτω Ηλιούπολη». Κι αυτό γιατί δεν μας ήθελαν στη Κοινότητα, που ήταν πέρα στο Νησάκι, κι' εμείς τόσο μακριά... Το ίδιο έγινε και με την Αγία Μαρίνα... Δεν μπόρεσαν τότε οι ιθύνοντες να δουν το σωστό και η Ηλιούπολη να έχει παντού το ίδιο όνομα. Που οι κάτοικοι πιεστικά πάντα ζητούσαν...

Το Κοντοπήγαδο

Από προπολεμικά υπήρχε, υπάρχει ακόμη, η ταβέρνα του Ντάβαρη στο Κοντοπήγαδο... Ταβερνιάρισα ήταν η κυρά Τρισεύγενη... Η ονομασία Κοντοπήγαδο βγήκε γιατί το πηγάδι ήταν πάντα γεμάτο νερό. Κοντογεμάτο - Κοντοπήγαδο...

Από κει μπροστά περνούσε τότε η παλιά Λεωφόρος Βουλιαγμένης, που πήγαινε προς τα χωριά... Η νέα χάραξη της Λεωφόρου Βουλιαγμένης, αυτή που ξέρουμε, έγινε το 1938.

Από την Λ. Βουλιαγμένης μέχρι τη θάλασσα δεν υπήρχε τίποτα, εκτός από τα μαγαζάκια στο Χασάνι. Μέχρι που κάποτε έστησαν μια παράγκα πέρα στο Πανί, στα Κυθηραίικα. Κάνανε πολλές χαρές που βλέπαμε νέο γείτονα.

Απέναντι από την ταβέρνα ήταν το Χάνι του κυρ' Ηλία, για τους ταξιδιώτες που έρχονταν με τους αραμπάδες και τα κάρα τους από τα χωριά κουβαλώντας ο καθένας ό,τι παρήγαγε να τα πουλήσει στην Αθήνα και να αγοράσει τα χρειαζόμενα του σπιτιού του. Εκεί σταματούσαν στον πηγαινερχομό τους για να ποτίσουν τα ζωντανά τους και να ξεκουραστούν από την πολύωρη ποδαροκούραση. Ο Ηλίας και η γυναίκα του η Άννα έμεναν για πολλά χρόνια εκεί.

Πιο πίσω από το Κοντοπήγαδο, κοντά στη Ζωοδόχο Πηγή, υπήρχε άλλη μία ταβέρνα, του Μπάρμπα Γιώργη.

Επίσης, υπήρχε το κτήμα του Γερουλάνου, το οποίο είχε περιβόλι και αργότερα θερμοκήπιο. Μέσα στο κτήμα Γερουλάνου υπήρχε, θα υπάρχει ακόμη, ένα παλιό εκκλησάκι. Γιόρταζε τα Εισόδια της Θεοτόκου, στις 21 Νοεμβρίου. Αυτή τη μέρα, στη γιορτή, έφτιαχναν κι έτρωγαν οι γεωργοί πολυσπόρια. Οι πόρτες του κτήματος, εκείνη τη μέρα, ήταν πάντα ανοιχτές για τον κόσμο. Πήγαιναν συχνά οι γονείς μου..

«Ανεπίσημο» Ρυμοτομικό Σχέδιο της Ηλιούπολης δημοσιευμένο στην εφημερίδα «ΗΛΙΟΥΠΟΛΙΣ»- Νο 1-25.7.1954 (Διευθυντής Δ. Οικονομίδης). Διακρίνεται η πρόθεση οικοπεδοποίησης ολόκληρης σχεδόν της περιοχής «Χαλικάκη» και της περιοχής μεταξύ των Λεωφόρων Βουλιαγμένης, Εθνάρχου Μακαρίου, Ηρώς Κωνσταντοπούλου, Αλ. Παπαναστασίου, όπου βρίσκεται σήμερα συγκρότημα εγκαταστάσεων εκπαίδευσης και αθλητισμού. Αντίθετα, η περιοχή «Συκιές» στον Άγιο Κωνσταντίνο, η οποία εκείνα τα χρόνια χτίζονταν αυθαίρετα, εμφανίζεται ως «εκτός σχεδίου».

Γιώργος Βοζίκας: Η εκκλησία της Αγίας Μαρίνας και το πανηγύρι της*

*Αποσπάσματα από την έρευνα του Γιώργου Βοζίκα, με τίτλο: «Η συνοικία της Αγίας Μαρίνας στην Ηλιούπολη και το πανηγύρι της. Η καθημερινή ζωή και ταυτότητα της πόλης». Η φωτογραφία προέρχεται από το εξώφυλλο του βιβλίου (2009).

«...Στην περίπτωση της συνοικίας της Αγίας Μαρίνας... με την ένταξη της περιοχής στο σχέδιο πόλεως, το έτος 1932 και την εγκατάσταση των πρώτων οικιστών στην περιοχή, η πρώτη τους μέριμνα ήταν να ιδρύσουν εκκλησία για τη συνοικία. Στα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους στην περιοχή οι κάτοικοι αναγκάζονταν για την εκπλήρωση των θρησκευτικών τους καθηκόντων και των μυστηρίων της εκκλησίας να πηγαίνουν στην ιδιωτική εκκλησία της Αγίας Μαρκέλλας της Χιοπολίτιδος, η οποία βρισκόταν στην περιοχή όμως ήταν μικρή σε μέγεθος για να ικανοποιήσει το πλήθος των κατοίκων, ή στην εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης, η οποία βρισκόταν σε άλλη συνοικία. Με την πάροδο όμως του χρόνου, και την αύξηση του πληθυσμού της συνοικίας οι κάτοικοι αισθάνθηκαν την ανάγκη να κτίσουν μια δική τους εκκλησία. Για το λόγο αυτό αποφάσισαν να κτίσουν μια εκκλησία στην περιοχή τους, την κατοπινή εκκλησία της Αγίας Μαρίνας.

Η εκκλησία αυτή - που μέχρι τότε είχε τη μορφή εξωκλησιού - στην αρχή κτίστηκε παράνομα, μέσα σε μια νύχτα, το έτος 1935...σε ένα χώρο ο οποίος σύμφωνα με το ρυμοτομικό διάγραμμα προβλεπόταν για την ίδρυση εκκλησίας. Αργότερα στις αρχές της δεκαετίας του '50, μετατέθηκε λίγο πιο κάτω, σε μεγαλύτερο οικόπεδο, στη θέση όπου είναι χτισμένη σήμερα η εκκλησία της συνοικίας. Μετέπειτα στην κατασκευή εκ

νέου της εκκλησίας μέσα στο ίδιο οικοδόμημα ιδρύθηκαν και τρία άλλα παρεκκλήσια, καθιστώντας τον ναό τρισυπόστατο.

Στην προφορική τοπική ιστορία κυκλοφορούν αρκετές παραλλαγές σχετικά με την ίδρυση και την ονοματοθεσία του ναού. Ορισμένες από τις αφηγήσεις αυτές έχουν έντονο το στοιχείο του φαντασιακού και της υποκειμενικότητας. Ταυτόχρονα όμως αποτελούν και στοιχεία που συγκροτούν την πραγματικότητα, την οποία βιώνουν οι κάτοικοι της συνοικίας.

Κοινό μοτίβο αυτών των αφηγήσεων είναι η «τυχαία» εμφάνιση της εικόνας της Αγίας Μαρίνας, από «κάποιο» ενορίτη, ο οποίος την έφερε και την ακούμπησε μέσα στο ναό... Κατά μία εκδοχή της προφορικής παράδοσης, η οποία είναι και επίσημα αποδεκτή εκδοχή, όπως αποτυπώνεται γραπτά και στο ιστορικό της ίδρυσης του ναού, «την μέρα αυτή που έστησαν την παράγκα, νύχτα, μια κυρία έριξε στη μέση της εκκλησίας μια εικόνα, μεγάλη, της αγίας Μαρίνας, και εκείνη τη στιγμή είπαν, αγία Μαρίνα, βοήθησε να κρατήσει το εκκλησάκι αυτό, να μην μας το γκρεμίσουν και θα το ονομάσουμε Αγία Μαρίνα».

...Η ίδρυση της εκκλησίας επισημοποίησε και καθιέρωσε, κατά κάποιο τρόπο, την ίδρυση της συνοικίας υποδηλώνοντας και την κοινωνική-πολιτισμική αυτοτέλειά της από τις άλλες συνοικίες... Η ίδρυση της εκκλησίας ήταν ένα σημαντικό γεγονός για τη συνοικία... Οι σχετικές αφηγήσεις από την προφορική ιστορία τονίζουν τις ιερές αλλά και συλλογικές διαστάσεις του εγχειρήματος.

Αργυρώ: «Ενεκρίθηκε από την Αρχιεπισκοπή να τοποθετηθεί αυτή η εκκλησία εδώ, αλλά δεν είχαν τη δύναμη οι κάτοικοι να δώσουν λεφτά και κάνανε μια μικρή παραγκούλα με ξύλα γύρω-γύρω. Ήρθε η αστυνομία, να τα γκρεμίσει. Πρόλαβαν οι κάτοικοι εδώ – ο πατέρας ήταν τότε πρόεδρος – και βάλαν τις εικόνες μέσα, κρεμάσαν, όπου μπόρεσαν και φύγαν ο κόσμος. Και βγήκαν, οι γυναίκες μόνο, από τα σπίτια τους και τους διώξαν τους αστυνομικούς. Επίθεση δηλαδή, έγινε από τις γυναίκες. Και μετά, αφού είδαν έτσι, λέει, άσε να μείνει εκεί. Η εκκλησία δεν είχε άδεια, δεν είχε... Και εδραιώθηκε η εκκλησία. Σιγά - σιγά την κάναν πιο μεγάλη και όλο αυτό που βλέπετε μέχρι σήμερα το έχουν κάνει οι κάτοικοι. Μόνον οι κάτοικοι».

Χρήστος: «Δεν είχαμε εκκλησία. Τι θα κάνουμε, τι θα κάνουμε, τι θα κάνουμε, φτιάχνουμε μια παράγκα και πάμε και τη στήνουμε, εκεί που είναι η Αγία Μαρίνα. Εμείς πιτσιρίκια τώρα. Ήρθε η χωροφυλακή να την γκρεμίσει. Μας είχανε βάλει μες την παράγκα. Σου λέει, παιδιά είναι μέσα, πως θα την γκρεμίσεις. Κι έμεινε η εκκλησία, η Αγία Μαρίνα, εκεί. Μπήκαμε μέσα, για να μην την γκρεμίσουνε! Ε, κι ο διοικητής τότε; Ε, ας το διάολο, αφήστε τα παιδάκια!...εκεί, μια εκκλησία κάνανε, τι κάνανε;»

Το πανηγύρι της Αγίας Μαρίνας

...Για την συνοικία της Αγίας Μαρίνας, ένα στοιχείο που οδηγεί στις απαρχές της συγκρότησης της τοπικής κοινότητας και που συνδέεται με τη συλλογική ταυτότητα είναι η αγία Μαρίνα και η εκκλησία της. Η τελετή εκείνη η οποία φέρνει στο προσκήνιο της συνοικίας με τον πιο επίσημο τρόπο την εκκλησία και την αγία Μαρίνα είναι το θρησκευτικό πανηγύρι...

« Κάθε χρόνο στα μέσα του Ιουλίου και για δυο ημέρες η περιοχή της Αγίας Μαρίνας αλλάζει, φαντάζει ξένη στους ενορίτες της. Αποκτά μια εορταστική και συνάμα πανηγυρική ατμόσφαιρα, που μοιάζει να διατηρεί ακόμη κάτι από το χρώμα των πανηγυριών του παλιού καιρού. Τις ημέρες αυτές, στις 16 και 17 Ιουλίου, πλήθος ανθρώπων συρρέει από όλο τι λεκανοπέδιο για να προσκυνήσει τη χάρη της Αγίας Μαρίνας. Άνθρωποι όλων των ηλικιών και προελεύσεων συνωστίζονται στην Αγία Μαρίνα και στους γύρω δρόμους. Άνθρωποι ηλικιωμένοι και νέοι, άνθρωποι με τις οικογένειές τους ή μόνοι τους, άνθρωποι ανυπόμονοι και υπομονετικοί, δύσπιστοι και πιστοί.

Βέβαια, είναι ακριβέστερο να μιλάμε για δύο πανηγύρεις. Η μία πανήγυρις είναι θρησκευτική και λαμβάνει χώρα στο ναό, η άλλη είναι εμπορικής φύσης και εκτυλίσσεται στους γύρω δρόμους που κατακλύζονται από τους πάγκους των μικροπωλητών. Και θα αδικούσε κανείς το θρησκευτικό συναίσθημα πολλών ανθρώπων απ' αυτούς που περιδιαβαίνουν ανάμεσα στους πάγκους αν ισχυρίζονταν ότι αντιμετωπίζουν την θρησκευτική γιορτή ευκαιριακά, γιατί και οι δύο πανηγύρεις συνυπάρχουν, παρά τις κάποιες δυσκολίες, για πάρα πολλά χρόνια και η συνύπαρξή τους είναι κατάλοιπο της ιστορίας και των συνηθειών του τόπου μας από πολύ παλιά». (Ιωάν. Ζάχος «Η Ιερά Πανήγυρις της Αγ. Μαρίνας», Ενοριακόν Δελτίον, 1997)...

...Δημήτρης: Το πανηγύρι είναι μια άλλη μέρα. Όπως όλες οι άλλες ημέρες, αλλά, όταν είναι πανηγύρι, μόνο που ακούς τις καμπάνες να χτυπάν, να πας στην εκκλησία, να ακούσεις διαφορετικά σχεδόν λόγια, από ό,τι λένε τις Κυριακές, να δεις τα ράσα να διαφέρουν, να είναι ξένοι, ο δεσπότης, ε, ο κόσμος ο πολύς, ε, όσο να'ναι διαφέρει... δίχως φώτα, δίχως κωδωνοκρουσίες, το πανηγύρι δεν γίνεται. Πως θα αλλάξεις τα ημέρα; Πώς την αλλάξεις την ημέρα; Αλλιώς, συνεχίζεις»...

...Νίκος: Ξεκινάω απ' το σπίτι, έρχεται και η γυναίκα μου, έρχεται το παιδί μου... αφήνουμε το αυτοκίνητο εδώ, γιατί είμαστε πολύ κοντά, τσάκα-τσάκα, περνώντας μέσα στον κόσμο, δεν κάνουμε τίποτα ούτε κοιτάμε και τέτοια πράγματα, πάμε και ανάβουμε ένα κεράκι. Θα ανάψουμε μέσα στην εκκλησία, θα προσκυνήσουμε την εικόνα και θα γυρίσουμε να βγούμε έξω. Αφού βγούμε έξω, λοιπόν, άντε πάμε να δούμε και την πραγματεία. Πολλές φορές έχουμε πάει και στον Βερούτη, εδώ, με τον μικρόν, γιατί ήθελε να δει πώς είναι «ο γύρος του θανάτου». Έχω πάει και στον «γορίλα»...

Γιάννης Κανελλάκης: Εκκλησία – τροχόσπιτο διαιρεί την Ηλιούπολη*

*Ρεπορτάζ του δημοσιογράφου Γιάννη Κανελλάκη που δημοσιεύτηκε στην «Ελευθεροτυπία», την Δευτέρα 31 Μαρτίου 1980.

Μάρτιος 1980: Η κινητοποίηση των κατοίκων και της Δημοτικής αρχής Ηλιούπολης, απέτρεψε την ιδιοποίηση του δημόσιου χώρου στην πλατεία Θεσσαλονίκης για την κατασκευή της Αγίας Μαύρας.

« Με μια... λειτουργία που έκανε μέσα στην εκκλησία – τροχόσπιτο στην πλατεία Θεσσαλονίκης, στην Ηλιούπολη, η ομάδα των “φανατικών πιστών” τα ξημερώματα του Σαββάτου επιχείρησε να καταπατήσει ολόκληρη την πλατεία (4 στρέμματα) με προοπτική να κτιστεί εκεί ο ναός της Αγίας Μαύρας.

Η νυχτερινή λειτουργία (νύχτα μεταφέρθηκε και το τροχόσπιτο), για να μην τους αντιληφθούν οι κάτοικοι της Ηλιούπολης, έγινε από τον παπά Αντώνη Γαβαλά της ενορίας Αγίου Ιωάννη Βουλιαγμένης χωρίς άδεια, όπως μας πληροφόρησαν, προϊσταμένης αρχής.

Η μεταφορά του τροχόσπιτου-εκκλησία στην πλατεία Θεσσαλονίκης αναστάτωσε τους κατοίκους της Ηλιούπολης οι οποίοι μέχρι το βράδυ του Σαββάτου ήταν συγκεντρωμένοι στην πλατεία και ζητούσαν από τις αρχές να διώξουν το τροχόσπιτο. Μαζί τους ήταν ο δήμαρχος κ. Κινητής και το δημοτικό συμβούλιο της πόλης.

Οι δύο «φανατικοί πιστοί» Γεώργ. Μουλατσιώτης, δάσκαλος της περιοχής κι ένας δεύτερος (δεν αποκάλυψε τα στοιχεία του) από τα ξημερώματα του Σαββάτου

ταμπουρώθηκαν μέσα στη λυόμενη... εκκλησία και απειλούσαν ότι «μόνο νεκροί θα φύγουν από μέσα».

Οι κάτοικοι της Ηλιούπολης είχαν περικυκλώσει το τροχόσπιτο, τους αποδοκίμαζαν και φώναζαν “θέλουμε πλατεία κι’ όχι εκκλησία”.

Ο δήμαρχος κ. Δ. Κινητής ειδοποίησε τις αρμόδιες υπηρεσίες και στις 2 το μεσημέρι (του Σαββάτου) έφτασε συνεργείο της πολεοδομίας και πήρε τα μέτρα του τροχόσπιτου για να κάνει το σχετικό πρωτόκολλο. Έκρινε 100% παράνομη την εγκατάστασή του στο χώρο της πλατείας και θα δώσουν εντολή να το διώξουν από τη θέση του.

Οι ταμπουρωμένοι στο τροχόσπιτο απειλούσαν ότι θα κάνουν απεργία πείνας μέσα στην ...εκκλησία, με τις δύο εικόνες, μέχρι το Πάσχα. Είχαν βάλλει μάλιστα μια κασέτα και «έπαιζε» θεία λειτουργία. Δεν πρόλαβαν όμως να πεινάσουν και οι άντρες της χωροφυλακής τους έβγαλαν από μέσα στις 4 το απόγευμα γιατί ήσαν παράνομοι και σφράγισαν με ταινία την εκκλησία – τροχόσπιτο.

Πριν γίνει αυτό, μερικοί παπάδες που δεν αποκάλυπταν τα στοιχεία τους και σε ποια ενορία ανήκουν, επιχείρησαν να μπουν στο τροχόσπιτο να λειτουργήσουν, αλλά οι άνδρες της χωροφυλακής τους έδιωξαν. Ένας παπάς που ρωτήθηκε για τους κινδύνους που εγκυμονεί αυτή η ενέργεια σε βάρος των κατοίκων, είπε: “Ό,τι και να γίνει είναι θέμα πίστης. Οι κάτοικοι δεν πρέπει να χρησιμοποιήσουν βία γιατί αυτό δεν αναφέρεται στο ευαγγέλιο. Για λόγους πίστης πρέπει να μας βοηθήσει η αστυνομία”.

Στις 4.15 το απόγευμα, ο Μουλατσιώτης, αφού τον έβγαλαν από το τροχόσπιτο εκκλησία, πήρε την εικόνα της Αγίας Μαύρας και ανέβηκε πάνω σε βράχους που βρίσκονται κοντά στην πλατεία και φώναξε στους κατοίκους: “Όσοι είναι με την εκκλησία νάρθουν κοντά μου. Όσοι δεν είναι να μείνουν μακριά από την εικόνα”. Μερικές γυναίκες και μικρά παιδιά πήγαν κοντά του, άνοιξαν κεριά και έψελναν.

Την ίδια ώρα δύο παπάδες που έφτασαν στην πλατεία, επιχείρησαν να πλησιάσουν στην εικόνα αλλά δεν τους επέτράπη. Μάλιστα είχαν και τ’ άμφια στο χέρι για να λειτουργήσουν κοντά στην εικόνα.

Ο δάσκαλος Μουλατσιώτης όταν ρωτήθηκε αν το υπουργείο Παιδείας και η Αρχιεπισκοπή γνωρίζουν τις ενέργειές του, είπε: “Δεν μ’ ενδιαφέρει το υπουργείο Παιδείας γι’ αυτό που κάνω. Όσο για την Αρχιεπισκοπή, εμείς πειθαρχούμε στους θεούς και όχι στους ανθρώπους”.

Το τροχόσπιτο – εκκλησία στοίχισε, όπως μας είπαν, 200.000 δρχ και τα χρήματα τα συγκέντρωσαν από κατοίκους της Ηλιούπολης. Όταν τους ζητήσαμε ένα

συγκεκριμένο όνομα αρνήθηκαν να μας απαντήσουν. Αρνήθηκαν να δώσουν και στους κατοίκους την διεύθυνση των γραφείων του συλλόγου για την ανέγερση του ναού που υποστήριζαν ότι υπάρχει.

Οι συγκεντρωμένοι κάτοικοι μετά τις 6 το απόγευμα που μίλησε ο δήμαρχος κ. Κιντής, απομακρύνθηκαν από την πλατεία. Στην πλατεία παρέμειναν μερικοί, μήπως και επιχειρήσουν τη νύχτα να ξαναμπούν στην ...εκκλησία.

Ο δήμαρχος μεταξύ άλλων είπε: "Αυτοί που έφεραν εδώ το τροχόσπιτο-εκκλησία είναι παράνομοι. Και μ' αυτό που έκαναν διαπομπεύουν την εκκλησία και τη θρησκεία. Καλώ τον μητροπολίτη της περιοχής να καταδικάσει αυτή την ενέργεια".

Για τους τρεις που συνελήφθησαν από τη χωροφυλακή (Δημ. Χαλούμη, Ηλ. Μπερμπάρογλου και Ιω. Μπιρμπούτη), ασκήθηκε, όπως μας είπαν από την δημαρχία, δίωξη.

Σήμερα (Δευτέρα)στις 10.30 το πρωί επρόκειτο να μεταβεί στην πλατεία Θεσσαλονίκης εισαγγελέας να κάνει ασφαλιστικά μέτρα παρουσία δημάρχου και δημοτικού συμβουλίου και προφανώς σήμερα να αποσυρθεί το τροχόσπιτο. Οι κάτοικοι, όπως έλεγαν είναι αποφασισμένοι να μείνουν κοντά στην πλατεία ώσπου να απομακρυνθεί το λυόμενο».

Σημείωση Π.Τ: Τελικά, μετά τις αγωνιστικές κινητοποιήσεις των κατοίκων και της δημοτικής αρχής, απετράπη το χτίσιμο εκκλησίας στην πλατεία Θεσσαλονίκης. Μερικά χρόνια αργότερα, τροποποιήθηκε το υφιστάμενο ρυμοτομικό σχέδιο της Ηλιούπολης και παραχωρήθηκε στην εκκλησία οικόπεδο, στα όρια με τον δασικό χώρο του Υμηττού, στο τέρμα της Λεωφόρου Σοφ. Βενιζέλου, όπου κτίστηκε ο υφιστάμενος ναός της Αγίας Μαύρας.

Επισημαίνεται ότι ο ναός της Αγίας Μαύρας, υφίσταται νομότυπα σε χώρο που βρίσκεται εντός της Β' Ζώνης προστασίας του Υμηττού, αλλά καθ' υπέρβαση της επιτρεπόμενης δόμησης. Μετέπειτα επιχειρήθηκε η εκ νέου αυθαίρετη επέκταση των κτιριακών του εγκαταστάσεων, η οποία απετράπη ύστερα από καταγγελία πολιτών και επέμβαση της Πολεοδομίας Αθηνών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄:

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

Γαβριέλλα Χαμογεωργάκη: Πόλεμος, κατοχή, αντίσταση, εμφύλιος.*

*Το κείμενα που ακολουθούν προέρχονται από το 2^ο βιβλιαράκι της Γαβριέλλας Χαμογεωργάκη, με τον τίτλο: «Εκείνα τα χρόνια ... στην Ηλιούπολη» (1989)

Πόλεμος και κατοχή

...28 Οκτωβρίου 1940...Πόλεμος!..Οι νέοι που φεύγουνε για το μέτωπο. Οι δικοί τους που προσπαθούσαν να φαίνονται χαρούμενοι, μα που η καρδούλα τους το ήξερε... Θα γίνεται συσκότιση. Θα κολλήσουμε λουρίδες χαρτί στα τζάμια για να μην σπάνε από τυχόν εκρήξεις... Να σκάψουμε καταφύγια... Στην Κοινότητα μαθήματα παθητικής αεράμυνας και πρώτων βοηθειών... Ο παπά Αντώνης ο Μπουγατσάς φτιάχνει τον Σύλλογο «Η Ταβιθά» για να βοηθήσει τις οικογένειες των στρατευμένων. Οι κυρίες στην Ηλιούπολη όπως παντού, πλέκουν κάλτσες και γάντια για τους φαντάρους... Και στα χιονισμένα βουνά της Αλβανίας έπεφταν κορμιά απ' τις σφαίρες, έπεφταν δάχτυλα απ' τα κρουπαγήματα. Έπεφτε μαχαίρι στα χειρουργεία στα γαργαλισμένα μέλη των φαντάρων... Ήρθε τραυματίας κι' ο Κώστας ο Δέδες. Ύστερα από καιρό έχασε τη ζωή του ακριβώς από αυτό το τραύμα

που δούλευε διαβρωτικά μέσα στο κορμί του... Κι είχαμε κι' άλλο θύμα του πολέμου. Ο Αριστοκλής ο Λουκίδης, ο Γερολουκίδης όπως τον λέγαμε- ο πρώτος Πρόεδρος της Κοινότητας- σκοτώθηκε στο κρεβάτι του από μια μικρή ιταλική μπόμπα που ποιος ξέρει πως ξέφυγε κανενός απρόσεκτου ιταλιάνου αεροπόρου....

...Ο χειμώνας πέρασε. Η άνοιξη άρχισε δειλά δειλά να κάνει την εμφάνισή της... Επικρατούσε μια μουγκαμάρα που σου πλάκωνε την καρδιά. Τα πολιτικά γεγονότα από κάποια στιγμή και πέρα άρχισαν να έχουν ραγδαίες και δραματικές εξελίξεις. Πρώτα εγκατέλειψε τον μάταιο αυτό κόσμο ο Εθνικός μας κυβερνήτης (ο Ιωάννης Μεταξάς). Δάκρυα και απόγνωση από τον αδαή λαουτζίκο. Είχε αρκετά ποτιστεί τόσα χρόνια με το αφιόνι της προπαγάνδας. Θέλεις οι γιορτές και οι παράτες. Θέλεις οι λόγιοι τύπου Γκαίμπελς, θέλεις η Ε.Ο.Ν που υποχρεωτικά έπρεπε να γραφτούν όλοι οι μαθητές και οι σπουδαστές και πιο πολύ το φαρμάκι που στάλαζε συστηματικά η πέμπτη φάλαγγα, είχαν κάνει τη σχετική διάβρωση...

...Στις 6 του Απρίλη 1941 οι Γερμανοί μας κήρυξαν τον πόλεμο. Κι' αρχίζουν εκείνες οι τρομερές επιδρομές με τα στούκας. Που να κρυφτείς και που να γλυτώσεις... Και νάσου τους Γερμαναράδες στις 27 του Απρίλη στην Αθήνα... Εμείς βέβαια στην Ηλιούπολη δεν πήραμε και πολύ χαμπάρι πότε μπήκαν οι δυνάστες μας. Όμως μάθαμε πως κατέβηκαν στην Αθήνα τρεις γνωστοί Ηλιουπολίτες γερμανόφιλοι με ανθοδέσμες για την υποδοχή. Είναι απ' αυτούς που πρωτοστάτησαν αργότερα στους διωγμούς και στους βασανισμούς των απλών ανθρώπων που το μόνο τους σφάλμα ήταν ότι πολέμησαν τον κατακτητή...

...Ήταν 17 του Μάη. Ένα ηλιόλουστο ανοιξιάτικο πρωινό γεμάτο φως και αρώματα.. Και να ένα αγγλέζικο αεροπλάνο διασχίζει τον καταγάλανο ουρανό. Φαίνεται χτυπημένο, χάνει συνεχώς ύψος. Το παρακολουθούμε με αμηχανία. Βλέπουμε τον πιλότο καθαρά. Μας κουνά το χέρι σα να μας χαιρετά. Και σε δευτερόλεπτα τσακίζεται στο έδαφος και τυλίγεται στις φλόγες. Ήταν εκεί λίγο πιο κάτω απ' τον Άγιο Κωνσταντίνο, στις Συκιές όπως τις λέγαμε τότε. Τρέξαμε όλοι απ' τη γειτονιά. Και είδαμε το καψαλισμένο κορμί του παλληκαριού μέσα στα συντρίμια. Ποιος ξέρει ποια μάνα τον περίμενε στην ομιχλιασμένη πατρίδα του να γυρίσει. Το σκέπασε η ελληνική γη και ευβλαβικά χέρια έριξαν λίγα λουλούδια στον τόπο της θυσίας του. Αυτή ήταν η πρώτη άμεση εμπειρία μου από τη φρίκη του πολέμου.

Πείνα και συσσίτια

...Άρχισαν να σπανίζουν τα τρόφιμα. Κυνηγούσαμε με το τουφέκι ένα κουνουπίδι, μια λαχανίδα. Θυμάμαι συγκεκριμένα στις 26 του Ιούνη η χωροφυλακή είχε επιτάξει μια ποσότητα πατάτες απ' το περιβόλι του Μαμάη και τις μοίραζε στο τέρμα των λεωφορείων της Άνω Ηλιούπολης. Περίμενα από τις 9 το πρωί ως τις 12 στην ουρά... Η πείνα, το φοβερό στοιχείο, άρχισε όλο πιο έντονα να σπαράζει με τα

νύχια της τα θύματά της. Οι άνθρωποι σιγά σιγά έχαναν και την αξιοπρέπειά τους και την ανθρωπιά τους. Απ' τα πρώτα θύματα ο φουκαράς ο Νίκος ο Μπόγιας, που ήταν το παρατσούκλι του. Ασπριτζής ήταν... Μα τώρα ποιος να κάνει επισκευές και ασπρίσματα... Πάει, σχόλασε απ' τους πρώτους...

... Κι άρχισαν τα παιδιά να πρίζονται και να βγάζουν τρίχες στο πρόσωπο σαν γέροι. Σε κοίταζαν με τα πελώρια μάτια τους- γιατί αυτά κυριαρχούσαν στα ρουφηγμένα προσωπάκια – και αυτά τα μάτια είχαν μια άφατη θλίψη, ένα βουβό παράπονο που σου σπάραζε την καρδιά....

Άρχισε και ο καιρός της μαύρης (αγοράς)...Θα πάμε στα Αναφιώτικα, κάτω απ την Ακρόπολη – με τα πόδια βέβαια – για λίγο λάδι ή λίγα κουκιά. Εκείνα τα δόλια κουκιά ήταν γεμάτα μαμούδια... Νάταν μόνο αυτό που φάγαμε. Και λαχανίδες, και αγκιναρόφυλλα, και ψωμί από σκουπάλευρο και γλυκίσματα από τσουέني και κεφτέδες από ρεβίθια και χαρουποκούκουτσα για καφέ και, τα πιο απίθανα παρασκευάσματα που μπορεί να βάλει το μυαλό σου...

...Και ήρθε εκείνος ο φοβερός χειμώνας του '41. Δεν έφτανε η πείνα η εξάντληση, η εξουθένωση, ήρθε κι' η βαρυχειμωνιά να προσθέσει τις πινελιές της στο κράτος του Ζόφου. Που πετρέλαιο, που κοκ, που κάρβουνα. Οι άνθρωποι πέθαιναν σαν τις μύγες απ' την πείνα κι απ' το κρύο. Μόνο στη γειτονιά είχαμε τόσα θύματα. Και να μην μπορείς να προσφέρεις το παραμικρό... Ήταν εκείνος ο καιρός που οι άνθρωποι αφήναν τους δικούς τους νεκρούς έξω από τα νεκροταφεία. Τους εγκατέλειπαν για να κρατήσουν εκείνο το αξιοθρήνητο «δελτίο τροφίμων» που θα τους έδινε την δυνατότητα να πάρουν τα 30 δράμια αρτόψωμο την ημέρα... Ο παπα Αντώνης δεν πρόφτανε να θάβει...

Στην Ηλιούπολη λειτούργησε το πρώτο συσσίτιο στα Κανάρια στο σπίτι της Μαρίας της Αποστολάτου. Κι' έτσι κατάντησε να κυκλοφορεί όλος ο κόσμος μ' ένα ντενεκεδάκι στο χέρι για το περίφημο συσσίτιο. Όπερ συσσίτιο ήταν τις πιο πολλές φορές μπληγούρι ή φασόλια νερόβραστα. Τα πέρναμε στο σπίτι και προσπαθούσαμε με καμιά κουταλιά λάδι να τα κάνουμε κάπως να τρώγονται.

...Εκείνα τα χρόνια είχε ιδρυθεί το Σωματείο Κυριών και Δεσποινίδων «Η Πρόοδος». Η Πρόοδος είχε ένα υποτυπώδες Νηπιαγωγείο για τα παιδιά των εργαζόμενων μητέρων που και τα χρόνια εκείνα ήταν ελάχιστες, μα όταν οι ανάγκες εκατονταπλασιάστηκαν με την πείνα και όλα τα παρεπόμενα, δεν ήταν δυνατόν να τα βγάλει πέρα το Σωματείο μοναχό του. Η πρόεδρος του, μια πανέξυπνη γυναίκα, η Ευαγγελία Μηλιδάκη το παρεχώρησε στο Π.Ι.Κ.Π.Α. το νηπιαγωγείο στεγαζόταν σε ένα οίκημα στην οδό Σκουφά, στα Κανάρια, που κάποτε ανήκε στον Θόδωρο Τσοχαλή. Προϊσταμένη ήταν η Θάλεια η Λουκίδου, εκείνη η πρώτη μας δασκάλα που έμαθε γράμματα σε γενιές ολόκληρες παιδιών της Ηλιούπολης... Σ' αυτό λοιπόν

το Νηπιαγωγείο (όπου διορίστηκα ως «διανεμήτρια συσσιτίου» για κάπου ενάμιση χρόνο), τρώγανε εκατοντάδες παιδιά... που έρχονταν από το πρωί μέχρι τις τρεις το απόγευμα...(Ακόμη) είχαν φτιάξει και δυο άλλους σταθμούς, έναν στην Χαραυγή και ένα στην Αγία Μαρίνα όπου τα πήγαιναν τα νήπια μόνο για να φάνε και τα έπαιρναν μετά σπίτι τους... γιατί είδαμε μανάδες – λίγες ευτυχώς- να παίρνουν το φαΐ στο σπίτι και να το τρώνε οι ίδιες...

... Εκτός απ' το Νηπιαγωγείο του ΠΙΚΠΑ, όπου τρώγανε τα παιδιά, είχε και ο Ερυθρός Σταυρός ένα παράρτημα στην Ηλιούπολη. Στεγαζόταν στο κτήριο του Πρωτοπαππά και στο διοικητικό του συμβούλιο ήταν η Σοφία η Τσερεντζούλια, η Σοφία η Πετρίδου και η Τέρψη Αποστολίδου. Εκεί μοίραζαν γάλα για τα μωρά, γιατί οι πιο πολλές μανάδες από έλλειψη τροφής δεν είχαν γάλα. Επίσης έδιναν και κάποιες βιταμίνες που όσο νάναι βοηθούσαν κι' αυτές, Εκτός από τα μωρά έδιναν γάλα και στις επίτοκες.

...Κι ακόμα είχαμε φτιάξει τα εξωσχολικά συσσίτια για τα παιδιά που δεν πήγαιναν σχολείο. Εκεί πρόσφεραν υπηρεσία η Τζανετάκαινα η Ελένη, η Παυλίδου η Ελένη, ο Μίμης ο Σταυρόπουλος και η αδελφή του, ο Νίκος ο Αρφαράς, η Λέλα η Ράδου, ο Περίδης ο γιατρός και βέβαια ο άντρας μου ο Γρηγόρης κι εγώ.

Κάποια φορά έγινε και ένα παράρτημα της Ε.Ο.Χ.Α «Οργάνωση Χριστιανικής Αλληλεγγύης» στην Ηλιούπολη. Ήταν θυμάμαι στο Συμβούλιο η Έυη Αποστολοπούλου, η Ελισώ Παυλίδου, η Λέλα η Ράδου, η Ρίτα η Σταυροπούλου, η Άννα η Κουτσογιάννη και εγώ. Κάτι βοηθούσε τον χειμαζόμενο λαό (με)κάποια ισχνά βοηθήματα. Και τότε πηγαίνοντας στα σπίτια για εξακρίβωση της κατάστασής τους, είδαμε σκηνές που μένουν στο μυαλό μου όσα χρόνια κι' αν περάσουν ζωντανές και ανεξίτηλες... Αλλού σερνάμενοι ίσκιοι ανθρώπων, αλλού η σπαρακτική κραυγή: πεινώ!..Και εκεί κατά την Αγία Μαρίνα σε μια τρώγλη, τρία εγκαταλελειμμένα παιδιά από τεσσάρων έως επτά ετών... Το μικρό το λέγαν Βασιλικούλα... Αυτά τα παιδιά σώθηκαν χάρις στο ΠΙΚΠΑ ... που είχε δημιουργήσει ένα διαμετακομιστικό σταθμό όπως τον έλεγαν. Και εκεί τα παίρναν τα παιδιά αυτά, τα έλουζαν, τα ξεψείριαζαν, θέραπευαν την ψώρα τους και τα στέλναν στις εγκαταστάσεις στην Βούλα και αλλού.

Η Αντίσταση στην Ηλιούπολη

...Λοιπόν έβλεπα να ξεπροβάλλουν δειλά δειλά κάτι συνθήματα στους τοίχους: Ήταν κακογραμμένα με κόκκινη μπογιά... (ΕΑΜ). Τι να σημαίνουν τα τρία γράμματα; Ένα χειμωνιάτικο βράδυ ήρθε στο σπίτι μας ο γιατρός ο Μπαλός... Ήταν φυματολόγος στη Σωτηρία... Και κάποια στιγμή άρχισε να μας μιλάει για την αντίσταση του Ελληνικού λαού που άρχιζε. Τον άκουγα μαγεμένη. Τα γράμματα στον τοίχο! Αυτά τα φωτεινά σημάδια που μας έδειχναν τον δρόμο. Για το καθήκον.

Για την θυσία. Έτσι η πρώτη αποκάλυψη έγινε απ' το γιατρό Μπαλό που σκοτώθηκε τον Δεκέμβρη του 1944 όταν υποχωρούσε ο ΕΛΑΣ εκείνες τις ζοφερές μέρες.

... Άσε πια τι αντιμετώπιζε όλη η Ηλιούπολη. Α, κόψανε και κλέψανε τα καλώδια. Σαμποτάζ. Ο πρόεδρος της Κοινότητας υπεύθυνος. Και κάθε βράδυ υποχρεωτικά, συνεργεία φύλαξης απ' τους κατοίκους. Έβγαιναν τα επονιτάκια με το χωνί. «Πατριώτες». Άρχιζαν οι ριπές. Αμάν θα την χτυπήσουν την Ζωίτσα. Αμ δε... Η Ζωίτσα κουτρουβαλούσε τη ρεματιά και γινόταν άφαντη. Εκεί κατά την Αγία Μαρίνα μεριά όλα τα σπίτια άνοιγαν για να την κρύψουν και να της δώσουν άσυλο.

Μα τι κέφι και τι ζωντάνια είχαν αυτά τα παιδιά. Πάλευαν όλη την ημέρα για να εξασφαλίσουν αυτά τα στοιχειώδη μέσα διατροφής – ο θεός να τα κάνει τρόφιμα – και το βράδυ πεινασμένα και ταλαιπωρημένα, ξυπόλητα, ξεκινούν τον επικό αγώνα της Αντίστασης... Το χωνί δεν σταματά να ενημερώνει. Άλλα παιδιά με το ντενεκεδάκι την μπογιά και το πινέλο στο χέρι γράφουν ασταμάτητα στους τοίχους. Γράφουν και εμψυχώνουν, γράφουν και ξεσηκώνουν τις υπόδουλες ψυχές, γράφουν και τα απλά ντουβάρια γίνονται αθάνατα μνημεία Αντίστασης. Και τι ζωντάνια και ξενιασιά αυτές τις δύσκολες μέρες. Θυμάμαι τα Κερασιωτάκια δίπλα μας. Την ημέρα κουβαλούσανε ξύλα απ' την καψάλα και το βράδυ έστηναν το τραγούδι ως αργά την νύχτα... Τα δυο πιο μεγάλα αδέρφια ήταν στο βουνό. Πολεμούσαν. Ο μεγάλος ο Παναγιώτης ένα άξιο λεβεντόκορμο παλληκάρι, χάθηκε κάτω από τραγικές συνθήκες στο δεύτερο αντάρτικο.

...Ο Αγγελίδης από την Κάτω Ηλιούπολη έφερνε (παράνομο) Τύπο από την Αθήνα πάνω σε ένα ποδήλατο με συμπαγή λάστιχα στις ρόδες και τυλιγμένος σ' ένα αδιάβροχο με καμουφλάζ. Ίσως ήτανε από αντίσκηνο...

...Και προχωρώ στις γυναίκες και τις κοπέλες (της αντίστασης), όσες κράτησα στο μυαλό μου ύστερα από τόσα χρόνια. Η Παναγιώτα η Κιώτη, Πολίτισσα. Η Δεμίραινα, μυτιληνιά που είχε και ένα γιο στο αντάρτικο που της πέθανε στο τέλος απ' τις κακουχίες που τράβηξε. Η Ρίτα και η Καλομοίρα που στο τέλος κίότρεψαν από μικροψυχία. Η Λέλα η Ράδου η δασκαλίτσα. Κι αυτή και ο αδελφός της ο Χρήστος στάθηκαν ως το τέλος εντάξει. Κι ακόμα στην Κάτω Ηλιούπολη η Ελευθερία του Χαλκιά που ο άνδρας της ο Βασίλης τραυματίστηκε βαριά στο πόδι και έμεινε ανάπηρος. Η Παρθένα η Κορσαβίδου και εκείνη η Χρυσούλα η Γεωργοπούλου η χήρα, που πιάστηκε με ένσημα και δεν μαρτύρησε ποιος της τάδωσε και κάθησε τόσο καιρό φυλακή μαζί με το κοριτσάκι της. Πώς να ξεχάσω την Χρυσούλα που έτσι γλύτωσα εγώ την φυλακή...

...Η Έυη Αποστολοπούλου πριν απ' την κατοχή ήταν μια κοκέτα κοπέλα απ' αυτές που λέμε της καλής κοινωνίας. Πίστεψε ολόψυχα στον αγώνα. Παρέσυρε και τον πατέρα της που ήταν απ' τα γενοφάσκια του οπαδός του Λαϊκού Κόμματος, ίσως και

στέλεχος. Ο Αποστολόπουλος ο Χαράλαμπος έφθασε να είναι και αντιπρόσωπος στις Κορυσάδες. Αποτέλεσμα: Φυλακή η Έυη. Που να ξαναγυρίσουν στην Ηλιούπολη. Πούλησαν το σπίτι τους, βίλα πες, για ένα κομμάτι ψωμί και πήγαν απ' το κακό στο χειρότερο...

...Η μαμά μου είχε το καθήκον να διακινεί τον Ριζοσπάστη. Και την δραστηριότητα αυτή της μάνας μου την πλήρωσε ο μπαμπάς μου που στις 2 του Γενάρη του '45 τον μπαγλαρώσανε και αφού τον σπάσανε στο ξύλο τον στείλαν στα συρματοπλέγματα στο Χασάνι με τις κατηγορίες ότι ήταν ο εκτελεστής του Παυλίδη, του Κώστα Παλαμήδη και του στρατηγού Καβράκου(!). Του οποίου το όνομα ούτε καν είχε ακουστά.

...Ο Παυλίδης, Ηλιουπολίτης, ήταν στα τάγματα (ασφαλείας) του Ντερτιλή και κάποια φορά έφαγε το κεφάλι του. 31 Αυγούστου πιάστηκε από την πολιτοφυλακή, προσπάθησε να πετάξει το όπλο του. Μα δεν τα κατάφερε...

...Από τον Ιούλιο του '43 είχαν έρθει οι Γερμανοί στην Ηλιούπολη... Τους είχαμε κυριολεκτικά πάνω απ' το κεφάλι μας. Πλησίαζε ο καιρός που θα γινόταν η απόβαση (των συμμάχων) στην Ιταλία. Αυτοί οι Γερμανοί είχαν τις πληροφορίες για την απόβαση, αλλά δεν ήξεραν που ακριβώς θα γίνει. Πίστευαν ίσως πως θα γίνει εδώ στα παράλια του Σαρωνικού και έτσι έφθασαν στην Ηλιούπολη που ως εκείνο τον καιρό είχε ελάχιστους Γερμανούς. Σε κείνον τον περιστερώννα που κατοικούσαμε – πάνω από την ταβέρνα του Αλαβάνου στα Κανάρια - ήρθαν και στήσαν 8 πολυβόλα επάνω στην ταράτσα. Εγκαταστάθηκαν και δυό στρατιώτες σ' αυτή την ποντικότρυπά που κατοικούσαμε... Βέβαια η απόβαση δεν έγινε στην Ελλάδα, γι' αυτό δεν έμειναν και πολύ καιρό στην Ηλιούπολη... Αλλού χτυπούσαν οι καμπάνες. Η απόβαση έγινε στη Σικελία... και ακολούθησαν οι δραματικές εξελίξεις στην Ιταλία... Στις 10 του Σεπτέμβρη ρίχτηκαν προκηρύξεις ακόμη και στην Ηλιούπολη στα ιταλικά. Σκεπτόμουνα εκείνα τα κακόμοιρα, τα αξιοθρήνητα στρατιωτάκια του Ντούτσε. Θέλανε δεν θέλανε τους στείλανε να κάνουν πόλεμο... Μα όταν έπεσε η Ιταλία ήταν πραγματικά να τους λυπάσαι. Εδώ στην Ηλιούπολη κρύβονταν δυό-τρεις-τέσερες από δαύτους. Κουβαλούσαν ξύλα απ' την καψάλα και τα πουλούσαν για να επιβιώσουν ώσπου τους πιάσανε οι Γερμανοί και τους καθάρισαν εν ψυχρώ...

...Στις 3 του Οκτώβρη '44 απόβαση στην Κρήτη. Την ίδια μέρα σφαγή στην Ηλιούπολη...Πλησίαζε μεσημέρι όταν ακούσαμε τις ριπές... Γερμανοί και τσολιάδες έκαναν μπλόκο στην Ηλιούπολη. Τότε σκοτώθηκε στη Λεωφόρο Νάστου (σημερινή Μαρίνου Αντύπα) ένας ελεγκτής του Ερυθρού Σταυρού που πήγε να τρέξει για να σωθεί. Μπήκαν και σε σπίτια ψάχνοντας παντού με λύσσα. Τότε δολοφόνησαν και τον άντρα της Κατίνας της Καριακλή – δεν ήξερα πως τον λέγανε – ο έρημος από το φόβο του είχε κρυφτεί κάτω από την σκάφη.

Και εκεί κατά τον Αγ. Νικόλα... σκότωσαν ένα νέο παιδί της αντίστασης, τον Νίκο Γιαταγαντζή που είχε το ψευδώνυμο Μαύρος... Εκεί κοντά στήσανε το άγαλμα της Ηρώς Κωνσταντοπούλου της ανήλικης παιδούλας που εκτελέσανε οι Γερμανοί. Σωστό. Μα για τους άλλους πότε; Δεν είναι ιερό καθήκον πριν λείψουμε όλοι;

...Ύστερα ήρθε η σειρά του Γεράσιμου του Δαμουλιάνου που ήταν ο πρώτος κουμουνιστής στην Ηλιούπολη. Ήταν τσαγκάρης και αγωνιστής που πίστευε γιατί αγωνίζεται και γιατί πολεμάει. Και κάποια μέρα έπεσε στα νύχια των Γερμανών. Και τον στήσανε στον τοίχο, ακριβώς γι' αυτά που πίστεψε σε όλη τη ζωή του. Η οικογένειά του δεν κατάφερε να βγάλει μια συνταξούλα, γιατί λέει ο Νόμος (!) απαιτεί να υπάρχουν μάρτυρες για την εκτέλεση. Σάμπως η Γκεστάπο να καλούσε θεατές και μάρτυρες στις θεάρεστες αυτές πράξεις της...

...Λίγες μέρες αργότερα, στις 14 Οκτώβρη '44, η γιορτή της απελευθέρωσης... Και ξεκινήσαμε λεφούσι ολόκληρο απ' την Ηλιούπολη με τα πόδια για να πάρουμε μέρος στη γιορτή. Από κοντά τα χωνιά με τα ρυθμικά τους συνθήματα... Θυμάμαι τον μπάρμπα Στέλιο... με μια ρεπούμπλικα πανάρχαια στο κεφάλι, ένα δάχτυλο γένια αξούριστος και ξυπόλητος να παρελαύνει...

Η Ηλιούπολη μετά την απελευθέρωση

...Ε, ε πια σώθηκαν τα δεινά μας... Βρε τι αυταπάτες τρέφαμε, τι κουτόχορτο μας είχαν ταΐσει... Και πανηγυρίζαμε και χαιρόμασταν και γιορτάζαμε.

Πάρτυ στο μαγαζί του Πανώριου. Είχαν γυρίσει και οι λεβέντες απ' το βουνό. Σκετς απ' τον Παναγιώτη τον Κερασιώτη και μια κοπέλα που δεν θυμάμαι το όνομά της πια. Η Ελλάδα που στεφανώνει τον αντάρτη. Θυμάμαι τα λόγια και ανατριχιάζω γιατί ήταν προφητικά: «Ο αντάρτης βαριά πληγωμένος / κάπου κάπου στενάζει βαθιά / δεν του δίνει κανένας νεράκι / δεν του δένει κανείς την πληγή / καταπίνει τον πόνο φαρμάκι / και με αίμα ποτίζει την γη». Κι έτσι έγινε. Στο δεύτερο αντάρτικο, βαριά τραυματισμένος ξεψύχησε, μονάχος και αβοήθητος ο Παναγιώτης ο Κερασιώτης με την μεγάλη καρδιά.

Στις 2 του Νοέμβρη, πάρτυ στου Αλαβάνου. Γλέντι τρικούβερτο. Απ' τη μια η Λέλα Σταματοπούλου στη μέση τα Κερασιωτάκια και από την άλλη εγώ να σέρνουμε το χορό. Τ' αντάρτικα τραγούδια αντιλαλούν απ' άκρη σ' άκρη. Τι θες το βροντάει ο Όλυμπος», τι θες το «Σκληρών αγώνων ματωμένο κάστρο» τι θες το «Στα σπίτια μας να πάμε μαζί όλοι μαζί». Την ίδια ώρα καλπάζουν τα γεγονότα καλπάζουν στην Αθήνα. Οι υπουργοί του ΕΑΜ παραιτούνται.

Η Ηλιούπολη τον Δεκέμβρη του '44

Στις 3 του Δεκέμβρη κατεβαίνουμε για μια ειρηνική διαμαρτυρία στο Σύνταγμα. Ο λαός είναι άοπλος... Κάποια στιγμή ακούμε πυροβολισμούς... Κυκλοφορούν ανάμεσα στον κόσμο πλακάτ βουτηγμένα στο αίμα... Και εκεί γονατίζει σαν ένας άνθρωπος αυτό το πλήθος των ταλαιπωρημένων, των άοπλων, των προδομένων ανθρώπων και τραγουδάει «επέσατε θύματα». Την άλλη μέρα μαθαίνουμε: Ανάμεσα στους νεκρούς και δύο Ηλιουπολιτάκια. Η Θεώνη Βάϊλα 17 χρονών και ο Νίκος ο Λουρωτός κάπου 27 χρονών που με χίλια βάσανα και ανέχεια σπούδασε και έγινε καθηγητής της Γαλλικής.

Και αρχίζει το καινούργιο μακελειό... Οι Εγγλέζοι μπαίνουν στο χορό... Και τα παιδιά μας πολεμούν... Και έχουμε νεκρούς και τραυματίες... Αποφασίζουμε να οργανώσουμε στην Ηλιούπολη ένα πρόχειρο νοσοκομείο. Το κτήριο υπάρχει. Ήταν το ίδρυμα Πάνου και Μαρίκας Πρωτοπαππά, που προορίζονταν από τους ιδρυτές να γίνει μαιευτήριο. Άσχετο αν τώρα στεγάζει ιδιωτικό σχολείο καλογρεών. Στα γρήγορα εξασφαλίστηκε ο εξοπλισμός του, κρεβάτια, εργαλεία, φάρμακα, μαγειρείο, όλα. Γιατρός ο Αγαπητός ο Περίδης που με πραγματική αυταπάρνηση πρόσφερε ό,τι μπορούσε. Ο γιατρός ο Καράβολος που μετά αμαύρωσε τις υπηρεσίες που προσέφερε, γιατί έφτασε στη κατάντια να προδίδει τους πατριώτες που περίθαλψε. Και ο Σπύρος ο Μπαλός που σκοτώθηκε στην υποχώρηση. Και νοσοκόμα η Λέλα η Σταματοπούλου, τώρα Νότα, που ήτανε και μαμή, και η αφεντιά μου που με τα λίγα που ήξερα με όλη την καλή προαίρεση να βοηθήσω όσο μπορώ... Το νοσοκομείο λειτούργησε άψογα κάπου δύο μήνες. Σκέψου ότι εκεί έγιναν και τοκετοί. Γειτονοπούλα μου γεννήθηκε εκεί, ενώ ο πατέρας της και τ' αδέρφια του ήταν πιασμένοι και μπαγλαρωμένοι στη φυλακή...

Τα βράδια οι άντρες φύλαγαν σκοπιές και την ημέρα σκάβανε για να μπορέσει να ανατιναχθεί η γέφυρα. Αυτή που ήταν στο μπάσκετ στην Μαρίνου Αντύπα. Μα η γέφυρα ήταν φαίνεται πιο γερή από το γεφύρι της Άρτας και άντεξε ως το τέλος. Άσε που θα ήτανε και άσκοπη η ανατίναξή της, μιας και τα τανκς δίνανε μια και περνούσανε από το ρέμα...

Και να κάνει ένα κρύο φοβερό. Στους άνδρες που φύλαγαν τα βράδια σκοπιές, τους έδινε η οργάνωση και μια αυτοσχέδια χειροβομβίδα με ένα ματσούκι μακρύ που δεν μπορούσαν ούτε τα χέρια τους να βάλουν στην τσέπη, και να τα προφυλάξουν από την παγωνιά. Και οι Εγγλέζοι να ρίχνουν επί δικαίους και αδικούς. Τα αεροπλάνα βομβάρδιζαν τις γειτονιές... Και αρχίσαμε να πεινάμε. Δεν υπήρχε έλεος... Ψωμί ούτε σκέψη...

Στις 17 Δεκέμβρη άρχισαν να ρίχνουν με κανόνι προς τον Υμηττό. Στις 21 μπήκαν οι Εγγλέζοι στην Ηλιούπολη. Μπήκαν και στο σπίτι μας με τα όπλα προτεταμένα

κλωτσώντας την πόρτα... Στις 25 πήγα στο Νηπιαγωγείο και μαζί με την κυρία Λουκίδου μοιράσαμε στα παιδιά κάτι ρύζι κάτι φασόλια... Στις 29 έγινε η μάχη του Μαλτσινιώτη. Εδώ στην Ηλιούπολη σχετική ησυχία. Οι Εγγλέζοι πάτησαν ποδάρι. Τα παιδιά φεύγουν...

Και φεύγοντας από την Αθήνα μέσα στο χάος της καταστροφής και της παραζάλης, χάθηκε ο γιατρός ο Σπύρος ο Μπαλός. Ήταν από την Κέρκυρα φυματιολόγος. Στην Σωτηρία που δούλευε όλοι μας είχαμε περάσει λίγο πολύ απ' τα χέρια του και τα ακτινολογικά του μηχανήματα. Δούλεψε στην αντίσταση όσο λίγοι. Με την κουβέντα φώτισε κόσμο και κοσμάκη, αγωνίστηκε ως το τέλος για τα μεγάλα ιδανικά που οραματίστηκε.

Τότε, τον Δεκέμβρη του '44, χάθηκαν κάμποσα απ' τα παιδιά μας. Ο Αρμπιλάς από την Αγία Μαρίνα, ο Κορσίνης, ο Βενέτης, ο Λάκης ο Κέκερης, το αγόρι με τα μεγάλα γαλανά ονειροπόλα μάτια, η Έφη Γεωργοπούλου... Και προχωρώ. Θυμάμαι το Μήτσο Σταυρόπουλο. Αυτός καταδικάστηκε σε θάνατο από κείνα τα έκτακτα στρατοδικεία-χασάπικα θ' άπρεπε να τα λέμε καλύτερα. Άφησε δυο κοριτσάκια ορφανά... Και θυμάμαι κι' άλλα παιδιά. Ο Κώστας ο Δεμίρης. Ήταν στο αντάρτικο στη Κορινθία και γύρισε με σακατεμένα τα πλεμόνια από τις κακουχίες. Έσβυσε στη Σωτηρία.

Η Ηλιούπολη τα χρόνια του Εμφύλιου πολέμου.

(από το 3^ο βιβλιαράκι της Γαβριέλλας Χαμογεωργάκη «Ηλιούπολη μετά τον Δεκέμβρη... κι ο χορός καλά κρατεί»)

...Κι άρχισαν να δουλεύουν τα στρατοδικεία. Κι' απανωτές οι εκτελέσεις. Μαζί με τους πρώτους που δικάζονται – τον Αγγελή τον Μπουρδή και τον Μονέδα- δικάζεται κι' ένα γειτονόπουλό μου επονητάκι, ένα παιδί διαμάντι... Ο Αλέκος Γ... Ευτυχώς είχε τύχη και γλύτωσε... Εν τω μεταξύ είχαν ξαποστείλει φουρνιές ολόκληρες στην Ελ Ντάμπα (στην αφρικανική έρημο) με την αμέριστη βοήθεια των συμμάχων Εγγλέζων...

...Στην Ηλιούπολη όπως άκουγα είχε γίνει του Κουτρούλη το πανηγύρι. Πιάσανε κόσμο και κοσμάκη, άλλους τους είχαν μαντρωμένους στου Μαλτσινιώτη. Άλλους όπως τον μπαμπά μου, τον Χρ. Παπαδόπουλο στα συρματοπλέγματα στο Χασάνι. Άλλους τους ξαποστείλαν στην Ελ Ντάμπα. Άλλοι είχαν φύγει με τα παιδιά του Ε.Λ.Α.Σ που υποχωρούσε. Εκεί σκοτώθηκε κι' ο γιατρός ο Μπαλός (που εργάζονταν στο νοσοκομείο Σωτηρία και είχε βοηθήσει πολλούς), και οι τυχεροί στήθηκαν στον τοίχο όπως ο Μήτσος ο Σταυρόπουλος κι ο Δημητράκης αρραβωνιαστικός της Ζωϊτσας της γραμματίνας της ΕΠΟΝ Ηλιούπολης. Για όλους όσους πέρασαν από δίκη η κατηγορία ήταν η ίδια. Σκότωσαν τον Κώστα Παλαμήδη, αφού και ο

στρατοδίκης έφθασε να πει: Μα δράκος ήταν αυτός ο Παλαμήδης και πάλευε να τον σκοτώσει η μισή Ηλιούπολη;

...Άρχισε δειλά δειλά κάτι να κινείται στην Ηλιούπολη. Μαζεύτηκαν στο σπίτι του Σπύρου Δημητρέλλου, ο Θοδωράκης ο Βουτσαλής, ο Σπύρος ο Τόπαλης, ο Μαμαρέλης δεν θυμάμαι ποιοί άλλοι, να κάνουν ένα δημοκρατικό Σύλλογο. Είχε γίνει και η Π.Ε.Γ (Πανελλήνιος Ένωση Γυναικών). Αμέσως κάναμε ένα παράρτημα στην Ηλιούπολη. Βάλαμε πρόεδρο την Τούλα την Κωνσταντινίδου, έγινα γραμματέας, μέλη η Καίτη Αρφαρά, η Μαρία Βουτσαλή, η Μαρία Αποστολάτου, δεν θυμάμαι άλλες. Αρχίσαμε μια καλή και δραστήρια δουλειά. Φάρμακα και ενέσεις για τα αδενοπαθή και αδύνατα παιδιά, Ρούχα από τον Ερυθρό Σταυρό που αν θυμάμαι κάναμε τρεις διανομές από το σπίτι της Βουτσαλή από 400 κιλά κάθε φορά. Αυτό ήταν μια πολύ σημαντική βοήθεια που εκείνο τον καιρό ο κόσμος ήταν κουρελιασμένος χωρίς να μπορεί και ν' αγοράσει τίποτα... Και να μια ωραία πρωϊαν μια καταγγελία του Παναγιώτη του Παλαμήδη πως κλέβουμε τα ρούχα. Και όλο το Συμβούλιο υπό κατηγορίαν. Μωρέ καλά που κρατούσα σωστά και τα βιβλία και τα πρακτικά και τα πάντα. Ο ανακριτής μας έδωσε συγχαρητήρια...

... Λουπόν τότε, στην Ηλιούπολη είχαμε μια καλή οργάνωση που δούλευε σωστά και αποδοτικά. Θυμάμαι τους Γιακίμηδες, την Παρθένα την Κορσαβίδου, την Ελευθερία την Χαλκιά, την Χρυσούλα την Γιωργακοπούλου, τον Μαμαρέλη, τον Γιώργο τον Καλπάκη, τα αδέρφια Χολέβα, τον Αγγελίδη, τον Πριόβολο.

...Μα η φοβέρα πλανιόταν πάνω απ' τα κεφάλια μας. Κι' ένα πρωϊνό απέναντι απ' τις λεύκες της ρεματιάς, στο φτωχικό σπιτάκι που έμενε ο Γιάννης ο Τσαγκαράκης – ο ΚΟΒίτης μας- ολόκληρο συνεργείο άρχισε να σκάβει, ώσπου βρήκαν κάτι σκουριασμένα όπλα θαμμένα ποιος ξέρει πριν από πόσον καιρό. Τον κάρφωσε όπως μάθαμε κάποιος Χαλκιαδάκης. Εις θάνατον ο Γιάννης. Την σκαπούλαρε τελευταία στιγμή. Πόσο καιρό πέρασε στα μπουντρούμια της Αίγινας. Του στέλναμε πότε πότε κανένα δεματάκι. Και μια φορά παίρνουμε ένα συγκινητικό ευχαριστήριο γράμμα για το δέμα που είχαμε την καλοσύνη να του στείλουμε. Ήταν ένας άλλος δύστυχος πολιτικός κρατούμενος που τον λέγανε Ιλάριο Ταγαράκη ή κάτι τέτοιο και του δώσαν το δέμα αντί του Γιάννη.

...Ξημέρωνε η 9η Ιουλίου. Ακόμα έφεγγαν τα άστρα στον ουρανό. Δεν είχε χαράξει καλά καλά. Χτυπήματα στην πόρτα. Πεταχτήκαμε από τα κρεβάτια μας. Βέβαια δεν ήταν ο γαλατάς. Και από την είσοδο του σπιτιού μας και από την πίσω πόρτα χωροφύλακες οπλισμένοι σαν αστακοί με τ' αυτόματα στα χέρια... Θέλανε τον πατέρα μου για μια εξακρίβωση στο Αστυνομικό Τμήμα. Ο φουκαράς ο πατέρας μου σχεδόν άπλυτος, νηστικός, με το πουκάμισο και χωρίς δεκάρα στην τσέπη ξεκινάει με την κουστωδιά των ενόπλων....(Την ίδια στιγμή) στην Ηλιούπολη γίνεται

χαμός... Πιάσανε τον Δημητρέλλο, τον Βουτσαλή, τον Νίκο Αντωνόπουλο, τον Καραμολέγκο, τον Λώτσο... Πιάσανε τον...τον...

Ετοιμάζουμε μια κουβέρτα, λίγα ρούχα και λίγα λεφτά και μαζί με την Δημητρέλλου ξεκινάμε. Αρχίζει η Οδύσσεια μέσα στην κάψα του καλοκαιριού. Πάμε πρώτα στη χωροφυλακή της Ηλιούπολης. «Τους μεταφέραμε στο Αστυνομικό Τμήμα του Μπραχαμίου». Ίσια με τα πόδια στο Μπραχάμι. «Δεν είναι πια εδώ. Τους πήγανε στο Τμήμα Μεταγωγών»... Φθάσαμε στον Πειραιά και εκεί μας πληροφορούν ότι πως οι κρατούμενοι μεταφέρθηκαν στην Σχολή Δοκίμων. Φθάσαμε επί τέλους στη Σχολή Δοκίμων, εκεί τι να δεις; Δεκάδες φορτηγά απ' όλες τις γειτονιές της Αθήνας ερχόταν και ξεφόρτωναν το ανθρώπινο φορτίο τους. Απ' έξω εκατοντάδες ταλαιπωρημένες γυναίκες με ξαναμμένα πρόσωπα και με μπογαλάκια υπό μάλης προσπαθούσαν να σπάσουν τον κλοιό και να φθάσουν στους ανθρώπους τους. Μάταιος κόπος. Σκουντιές, σπρωξιές και καταιγισμός από τους κέρβερους φρουρούς. Γυρίσαμε άπραγες στη σκόνη, τον ιδρώτα και την αγανάκτηση. Αργότερα μάθαμε πως τους μετέφεραν με μεταγωγικά στην Ψυτάλλεια, αυτό το ξερονήσι χωρίς ούτε ένα δέντρο, ούτε μια σκιά και τους άφησαν κάτω από τον καυτό ήλιο, χωρίς νερό ως να τους μεταφέρουν την άλλη μέρα στην Ικαρία που ορίστηκε τόπος εξορίας...

...Παραέξω η κατάσταση άρχισε να γίνεται τραγική. Οι συμμορίες αλώνιζαν ανενόχλητες και σκορπούσαν την καταστροφή και τον θάνατο στα χωριά που ήταν κιάλας καμένα και τα στρατοδικεία να δουλεύουν ασταμάτητα... Κι όμως πόσα γεγονότα δεν τα μαθαίναμε, δεν παίρναμε είδηση για τα δράματα, για τις συγκλονιστικές καταστάσεις που ζούσε ο λαός μας, αυτός ο αγνός, ο άδολος, κόσμος που έδωσε όλη του την ύπαρξη στον αγώνα, που πίστεψε, που έλπιζε και που προδόθηκε σκληρά.

Πότε μάθαμε για κείνο το τραγικό τέλος του Άρη του πρωτοπαλλήκαρου του Λαϊκού Στρατού στις 16 Ιουνίου του 1945; Για τα κεφάλια του Άρη και του Τζαβέλα παλουκωμένα σε κοντάρια να τα περιφέρουν με νταούλια και πίπιζες στα χωριά. Ενώ, ο τύπος ο δικός μας ο «Ριζοσπάστης» έριχνε λάσπη στο σεπτό του σκήνωμα αντί για δάφνινα στεφάνια. Τι να πω;...Και η πορεία, η μαρτυρική πορεία συνεχίζεται. Ο εμφύλιος, πόσο αίμα, πόσα δάκρυα, η τραγική μοίρα των γενναίων...

Ηλιούπολη, Μουσείο Εθνικής Αντίστασης, εκδήλωση της Π.Ε. Α.Ε.Α

Ζωή Πετροπούλου- Κριτζιλιάκη: «Η ΕΠΟΝ Ηλιούπολης»*

* Το κείμενο που ακολουθεί προέρχεται από συζήτηση με την Ζωή Πετροπούλου-Κριτζιλιάκη τον Νοέμβριο του 2012, στην οποία συμμετείχε ο Στράτος Ιωακείμ.

Τα πρώτα χρόνια του πολέμου

Η οικογένειά μου ήρθε το 1932 στην Ηλιούπολη. Εγώ τότε ήμουνα εξήμισυ χρονών και πήγα στην Β' Δημοτικού, στο διθέσιο τότε 1ο Δημοτικό Σχολείο. Θυμάμαι την γειτονιά μου σαν ένα τόπο γεμάτο πέτρες, αφάνες, χόρτα και βράχια. Ο κεντρικός δρόμος, η σημερινή Μαρίνου Αντύπα, ήταν ο μισός χωματόδρομος και ο άλλος μισός κροκάλες πέτρες.

Όταν τελείωσα το Δημοτικό, πήγα στο 1^ο Γυμνάσιο, στην Πλάκα, στην οδό Αδριανού και Νικοδήμου.

Ακόμη θυμάμαι, τον Μάιο του '41, όταν είχαν καταλάβει την Αθήνα οι Γερμανοί, και Εγγλέζικα αεροπλάνα βομβαρδίζανε το αεροδρόμιο του Ελληνικού, το Χασάνι όπως λεγόταν τότε. Χτυπήθηκε ένα αεροπλάνο και ο Εγγλέζος πιλότος έπεσε με αλεξίπτωτο στις Συκιές, κοντά στον Άγιο Κωνσταντίνο και σκοτώθηκε. Κηδέψαμε τον Άγγλο πιλότο, κι' εγώ μάζεψα λουλούδια από τη γειτονιά, έβγαλα μια θαλασσιά κορδέλα που έδενα τα μαλλιά μου, την έπλυνα, την σιδέρωσα και έδεσα μ' αυτήν μια ανθοδέσμη και την έβαλα στο σημείο που σκοτώθηκε... Έχω ενθύμιο από εκείνη τη μέρα, ένα κομμάτι από αλεξίπτωτο. Το διατήρησα από τότε...

Με την οικογένειά μου φύγαμε από την Ηλιούπολη τον Αύγουστο του '41, και πήγαμε στο χωριό του πατέρα μου, στην Ηλεία. Δεν έζησα την πείνα της Αθήνας, είχαμε να φάμε κάτι εκεί.

Γυρίσαμε στην Αθήνα τον Μάιο του 1942. Γράφτηκα στο 3^ο Γυμνάσιο Θηλέων, που ήταν κοντά στου ΦΙΞ. Το πατριωτικό αίσθημα όλων των κοριτσιών ήταν ισχυρό. Είμαστε διατεθειμένες να πολεμήσουμε τον εχθρό. Όλες θέλαμε να γίνουμε «Μπουμπουλίνες»... Ένας καθηγητής, μας μιλούσε με ιδιαίτερη θέρμη για την «Φιλική Εταιρία» και δια της διδασκαλίας της ιστορίας, αντιλαμβάνομαι τώρα ότι μας εξωθούσε να οργανωθούμε...

Άρχισα να βλέπω πεταμένα φέιγ-βολάν στην αυλή του σχολείου, να ακούω μισόλογα, και κατάλαβα ότι κάτι γινόταν γύρω μου. Τον Σεπτέμβρη του '42 πλησίασα κάποια συμμαθήτριά μου, και σε λίγο συνδέθηκα με την οργάνωση «Ελεύθερη Νέα» που υπήρχε και στο σχολείο μας. Στο ίδιο σχολείο ήταν και η Ηρώ Κωνσταντοπούλου (βλ. παρακάτω). Ήμουν θαρρετή, είχα άγνοια του κινδύνου... Τις πρώτες προκηρύξεις που μας δώσανε τις αντιγράφαμε στα τετράδιά μας κόβαμε τα φύλλα και τα πετάγαμε στην αυλή του σχολείου μας, στον δρόμο, στο Ζάππειο, στον Εθνικό κήπο...

Οι πρώτες αντιστασιακές ομάδες και δραστηριότητες στην Ηλιούπολη.

Στην Ηλιούπολη μετά το '43 οι Γερμανοί είχαν επιτάξει κάποιες βίλες στην περιοχή της Άνω Ηλιούπολης, στη σημερινή Λεωφόρο Σοφοκλή Βενιζέλου και έχω ακούσει ότι πήγαιναν εκεί στρατιώτες για ανάρρωση. Επίσης οι Γερμανοί είχαν επιτάξει και κάποια σπίτια στη γειτονιά μου, κοντά στη σημερινή στάση Λυκούργου, καθώς και μια ταβέρνα που χρησιμοποιούσαν ως μαγειρείο, όπου πήγαινε ο κόσμος απ' τη γειτονιά και μάζευε τις φλούδες που πέταγαν από τις πατάτες, οι οποίες, φρόντιζαν οι μαγειρίσσες, να έχουν αρκετό ψαχνό επάνω...

Στην Ηλιούπολη, αρχικά συνδέθηκα με την «Εθνική Αλληλεγγύη» που είχε δημιουργηθεί για να βοηθά τους φυλακισμένους. Εκεί μαζί με άλλα παιδιά, κάναμε διάφορα, γράφαμε συνθήματα, κυρίως στο δρόμο, γιατί δεν υπήρχαν αρκετά ντουβάρια τότε, βγάζαμε πολύ ωραίες καλλιτεχνικές προκηρύξεις και φέιγ-βολάν, που ετοιμάζαν κάποια αγόρια που δούλευαν ως λιθογράφοι και κάναμε και διάφορα άλλα.

Παράλληλα με το δικό μας κλιμάκιο, λειτουργούσε στην Ηλιούπολη ένα δεύτερο κλιμάκιο της «Εθνικής Αλληλεγγύης», από γυναίκες και άνδρες της περιοχής Αγίου Κωνσταντίνου, κυρίως. Επικεφαλής αυτού του κλιμακίου ήταν η Εύη Αποστολοπούλου, που αν και δεν ζούσε τότε στην Ηλιούπολη –είχαν μετακομίσει από το πολύ ωραίο σπίτι τους– είχε αναπτύξει πολύ μεγάλη δράση. Μεταξύ άλλων είχαν δημιουργήσει το «Κυριακάτικο πιάτο των Παιδιών», για να καλύψουν το κενό, επειδή τα σχολεία που έδιναν συσσίτιο στα παιδιά δεν λειτουργούσαν την Κυριακή. Με την βοήθεια της Αρχιεπισκοπής, μαγείρευαν το φαγητό σε κάποια ταβέρνα στα Κανάρια και το μοιράζανε. Ακόμη, κάνανε και κάτι άλλο που δεν ξέρω αν γινότανε κί' αλλού: Κάποιες κυρίες, κάθε Σάββατο, σε κάποιο σπίτι που υπήρχε εδώ και διέθετε ένα χώρο στο υπόγειο, της κυρίας Βοτσαλή, ζεσταίνανε σε καζάνια νερό και λούζανε τα παιδιά για να τα απαλλάξουν από τη ψύρα και τις ψείρες...

Αυτά γίνανε μέχρι τον Φεβρουάριο του '43, οπότε δημιουργήθηκε η ΕΠΟΝ. Ως γνωστόν, το ΕΑΜ ιδρύθηκε στις 29 Σεπτεμβρίου του 1942. Οι ΕΑΜικές οργανώσεις

μεταξύ των οποίων και η ΕΠΟΝ, ιδρύθηκαν μετά. Τότε αυτοδιαλύθηκε και η «Ελεύθερη Νέα», στην οποία ήμουν οργανωμένη εγώ. Στην ΕΠΟΝ, μπήκαν όλα σχεδόν τα παιδιά της Ηλιούπολης.

Είχε τότε νοικιαστεί ένα υπόγειο σε ένα σπίτι στην πλατεία στα Κανάρια, εκεί που είναι τώρα η Εθνική Τράπεζα, είχαμε βάλει πάγκους και θρανία, μαζεύαμε τα παιδιά, τους κάναμε παιγνιδάκια, λέγαμε τραγουδάκια και τρώγαμε και το συσσίτιο που το λέγαμε «εξοσχολικό» και το παρείχε η Αρχιεπισκοπή... Εμείς οι ΕΠΟΝίτες τα κάναμε κι' αυτά, ήταν η φανερή μας δουλειά, την κρυφή μας τη δουλειά δεν την ήξερε ο κόσμος...

Το 1943 τέλειωσα το Γυμνάσιο. Ήταν η τελευταία χρονιά που λειτούργησαν τα Σχολεία, μετά έκλεισαν όλα με εντολή των Γερμανών. Από τον Μάιο του '43 ασχολήθηκα ως εθελόντρια στην υπηρεσία περιθάλψεως της Αρχιεπισκοπής. Τον Αύγουστο του '43, διορίστηκα ως κανονική υπάλληλος του Ενοριακού Παραρτήματος Αγίας Μαρίνας του Εθνικού Οργανισμού Χριστιανικής Αλληλεγγύης (Ε.Ο.Χ.Α.). Λίγο αργότερα προσλήφθηκα και στον Δήμο Βύρωνα, όπου οι γονείς μου είχαν εξ αγχιστείας συγγένεια με τον Δήμαρχο. Έτσι βρέθηκα να είμαι «διπλοθεσίτης». Αυτό μου έδινε την δυνατότητα να είμαι μέσα σε ότι γινόταν στην περιοχή μας... Ήμουνα τολμηρή, ήμουνα κοπέλα, 18 χρονών τότε και πέρναγα εύκολα...Κάθε μέρα πήγαινα στον Δήμο Βύρωνα, με τα πόδια βέβαια, όπου μάθαινα τα νέα και ό,τι υλικό κυκλοφορούσε και το έφερνα στην Ηλιούπολη. Το απόγευμα εργαζόμουνα στο ενοριακό παράρτημα της Αγίας Μαρίνας Ηλιούπολης...

Το «χωνί»

Αρχικά γραμματέας της ΕΠΟΝ στην Ηλιούπολη ήτανε κάποιος που ερχότανε από κάπου αλλού, ίσως την Καισαριανή. Μετά, έγινα εγώ γραμματίνα της ΕΠΟΝ Ηλιούπολης.

Σαν ΕΠΟΝίτες κάναμε την φανερή μας δουλειά, κάναμε και την κρυφή... Τα κρυφά οργανωτικά μας ραντεβού τα κάναμε στην οδό Αγίας Σοφίας, στον Βύρωνα. Κάθε μέρα κάποιος ενημερώνονταν από το BBC, το Κάιρο, τη Μόσχα μέσα από τα ελάχιστα ασφράγιστα ραδιόφωνα που υπήρχαν, γιατί όλα τα άλλα ήταν υποχρεωτικά σφραγισμένα και κολλημένα με βουλοκέρι στο ελεγχόμενο ραδιοφωνικό σταθμό της Αθήνας. Η καθοδήγηση μας έδινε και κάποια άλλα νέα, μια περίληψη, προσθέταμε και ειδήσεις από τον παράνομο τύπο (συλλήψεις, μάχες) και βγαίναμε με το χωνί να τα πούμε στον κόσμο.

Στην Ηλιούπολη, εγώ ήμουν το «χωνί»... Πήγαινα σε ένα καίριο σημείο, σε ένα λόφο, απέναντι από τον Άγιο Κωνσταντίνο ή προς το Χαλικιάκι ή την Αγία Μαρίνα και διάβαζα με το «χωνί» το κείμενο. Αρκετοί αναγνώρισαν από την πρώτη φορά τη φωνή μου... Οι Γερμανοί άκουγαν το «χωνί» και πυροβολούσαν στον αέρα από μακριά κι εγώ όταν τελείωνα έφευγα... Μια μέρα δεν πυροβόλησαν και πλησίασαν αθόρυβα από την σημερινή Μαρίνου Αντύπα καλυμμένοι πίσω από κάποια μεγάλα δέντρα που τα λέγαμε πιπεριές... Δεν τους είδαν τα παιδιά που είχαμε βάλει να προσέχουν και φτάσανε κάτω απ' το λόφο. Τότε, με ειδοποίησαν οι σύντροφοί μου

και μόλις τους είδα κουτρουβάλησα, βαρελάκι, μέχρι το ρέμα που ήτανε τότε στην σημερινή πλατεία Σικελιανού, κι από κει εξαφανίστηκα προς την Αγία Μαρίνα...

Για το μπλόκο της Ηλιούπολης

Ο Αύγουστος του 1944 ήτανε αιματοβαμμένος για όλη την Αθήνα. Γίνονταν συνεχώς μπλόκα: Στην Κοκκινιά, την Καλλιθέα, τη Νέα Σμύρνη, τον Βύρωνα, το έζησα το μπλόκο του Βύρωνα γιατί δούλευα εκείνη τη μέρα εκεί, ως υπάλληλος στον Δήμο.

Κάθε μέρα οι Γερμανοί με βοηθούς τους Τσολιάδες των Ταγμάτων Ασφαλείας, που δημιούργησαν, ζώνανε τις συνοικίες, μαζεύανε τον κόσμο, έπιαναν και σκότωναν κάμποσους. Τους υπόλοιπους τους έστελναν στο Χαϊδάρι, κι από εκεί τους ξαπόστελναν στη Γερμανία..

Τον Αύγουστο του '44, πριν της Παναγίας κάνανε μπλόκο και στην Ηλιούπολη. Τότε σκοτώσανε κάπου εκεί στον Άγιο Νικόλαο και τον Νίκο τον Γιαταγαντζή, που είχε το ψευδώνυμο «Μαύρος» και ήτανε Γραμματέας της ΚΟΒ Ηλιούπολης, στην οποία έπαιρνα κι εγώ μέρος, σε κάποιες συνεδριάσεις, ως εκπρόσωπος της ΕΠΟΝ. Εγώ δεν ήμουν στην Ηλιούπολη εκείνη την ημέρα, ήμουν στην δουλειά μου στον Βύρωνα. Μου τηλεφώνησε η μητέρα μου και μου είπε να μην έρθω στην Ηλιούπολη. Ήταν η τελευταία μέρα που εργάστηκα στον Δήμο Βύρωνα. Εξαφανίστηκα και από τη δουλειά μου στην Ηλιούπολη. Έμαθα ότι πιάσανε πολλά παιδιά από την Αγία Μαρίνα και τούς στείλανε στη Γερμανία. Ευτυχώς, γύρισαν όλοι...

Τότε πιάσανε τον Σμυρλή, τον Κοντογιάννη, τον Κεχαγιά και άλλους. Κάποιοι απ' αυτούς ήτανε συμμαθητές μου... Με ζήτησαν, κάποιος με υπέδειξε, αλλά πήγαν στο σπίτι μιας συνονόματης Πετροπούλου, που δούλευε κι' αυτή στον Ε.Ο.Χ.Α. Αυτή ήταν Γραμματέας του Παραρτήματος της Ενορίας της Κοίμησης της Θεοτόκου και εγώ της Ενορίας Αγίας Μαρίας. Το βράδυ πήγε η μάνα της στο σπίτι μας και βρήκε τη μάνα μου και της είπε ότι έψαξαν το σπίτι τους για να βρουνε εμένα, τα έσπασαν όλα και τις κακοποίησαν. «Διώξε κυρά μου την κόρη σου γιατί θα στη σκοτώσουν», είπε στη μάνα μου και έφυγε.

Έφυγα από το σπίτι μου τότε, και για 5-6 ημέρες έμεινα στο Παγκράτι στο σπίτι κάποιων συγγενών. Της Παναγίας ανήμερα γύρισα στην Ηλιούπολη και είχα βρει τον τρόπο να συνεννοηθώ για να μου φέρει ο μπαμπάς μου φαγητό στα Κανάρια... Είχαν ετοιμάσει κοτόπουλο, λόγω της γιορτής... Πήγε αυτός εκεί με περίμενε, έκανε δυο βόλτες και έφυγε, εγώ προτίμησα να μην πάω τελικά... Φοβήθηκα μήπως τον παρακολουθούν... Μέχρι την απελευθέρωση, τον Οκτώβρη του '44 έμεινα στο σπίτι μιας φίλης μου ΕΠΟΝίτισας στην Αγία Μαρίνα... Δεν είχε μητέρα κι ο πατέρας της δούλευε κάπου νυχτοφύλακας, κι έτσι εγώ πήγαινα εκεί κάθε βράδυ να κοιμηθώ όταν εκείνος πήγαινε στη δουλειά του... Ο κόσμος μας έκρυψε, μας τάισε, μας κοίμισε, και ποτέ δεν μας πρόδωσε...

...Και κάτι ακόμη: μέσα σε πολύ δύσκολες συνθήκες, στις 40 μέρες από την εκτέλεση του Νίκου Γιαταγαντζή, πήγαμε μ' έναν παπά στον τόπο της δολοφονίας του, πάνω από τον Άγιο Νικόλαο και κάναμε ένα μνημόσυνο...

Στις αρχές του Οκτώβρη του '44 οι Γερμανοί και τσολιάδες κάνανε κι άλλο μπλόκο στην Ηλιούπολη. Στο αμπέλι που υπήρχε τότε από την σημερινή Λεωφόρο Μαρίνου Αντύπα μέχρι τον Άγιο Κωνσταντίνο, σκοτώσανε τον Κώστα Καγιάση, ελεγκτή του Ερυθρού Σταυρού και στο σπίτι του, στην οδό Λυκούργου, τον Παναγιώτη Απέργη. Την ίδια μέρα, με πρόσχημα, ότι είχε χαθεί ένα αυτοκίνητο μαζί με έναν Γερμανό, πιάσανε στην περιοχή μας τους άντρες, και τον πατέρα μου μαζί, και τους πήγανε στις Συκιές, στο ρέμα. Είπανε ότι θα τους σκοτώσουνε, αλλά ήρθε ένα τηλεφώνημα και τους αφήσανε, γιατί είπανε ότι βρέθηκε το χαμένο αυτοκίνητο

Για τον λόχο του ΕΛΑΣ της Ηλιούπολης

Αρχικά στην Ηλιούπολη υπήρχε ένα ένοπλο τμήμα, που το αποτελούσαν κάποια παιδιά από τον 4ο Τομέα (Κάτω Ηλιούπολη), και κυρίως από παιδιά οικογενειών από το Χασάνι, που είχαν έρθει στην Ηλιούπολη γιατί τις είχαν διώξει οι Γερμανοί από τη περιοχή γύρω από το Αεροδρόμιο του Ελληνικού, που ήταν τα σπίτια τους. Ανάμεσα στα παιδιά από το Χασάνι ήταν και ο Τάκης ο Μαυροδόγλου, που έγινε αργότερα βουλευτής του ΚΚΕ, τον οποίο είχα σαν αδελφό μου, γιατί δεν είχα αδελφό εγώ... Από αυτούς αργότερα συγκροτήθηκε ο πυρήνας του εφεδρικού λόχου του ΕΛΑΣ στην Ηλιούπολη... Ήτανε κι ο Λάζαρος, τα αδέρφια ο Θάνος και ο Ντίνος, ο Κωστάκης, ένα αγοράκι που μου έστειλε αργότερα μια φωτογραφία από τη Γιούρα, όπου ήταν εξόριστος, ο Θύμιος ο Νταλιάνης και άλλοι.

Στις 3 του Δεκέμβρη '44, στην πλατεία Συντάγματος ανάμεσα στους σκοτωμένους, ήτανε και δύο από την Ηλιούπολη. Ο Νίκος Λουρωτός και η Θεώνη Βάιλα, ένα ωραίο ξανθό κορίτσι που με την οικογένειά της είχαν μετακομίσει στο Κουκάκι. Η μάννα της έμεινε χρόνια κρατούμενη στις φυλακές Αβέρωφ, όπως και ο αδελφός της, ο Μιχάλης, που φυλακίστηκε και βασανίστηκε στη Μακρόνησο.

Λίγες μέρες αργότερα, που φούντωσαν οι μάχες, ο λόχος της Ηλιούπολης διατάχτηκε μαζί με τον λόχο του ΕΛΑΣ της Πλάκας να χτυπήσει το Τμήμα Μεταγωγών. Έδωσε τη μάχη αλλά δεν κατάφερε να το καταλάβει... Υπήρχε εντολή να μη χτυπηθούμε με τους Άγγλους κι έτσι όταν εμφανίστηκε ένα Εγγλέζικο νοσοκομειακό αυτοκίνητο, δήθεν για να παραλάβει τραυματίες, οι δικοί μας το άφησαν να περάσει και βέβαια το νοσοκομειακό ενίσχυσε με πολεμοφόδια που κουβαλούσε αυτούς που ήταν ταμπουρωμένοι μέσα και οι οποίοι είχαν ξεμείνει από πυρομαχικά... Εκεί σκοτώθηκε κι ο Αντώνης ο Βενέτης από την Ηλιούπολη...

Τον Δεκέμβρη του '44 ακολούθησα ως νοσοκόμα τον λόχο της Ηλιούπολης στην μεγάλη μάχη της Καισαριανής, όπου ο λόχος της Ηλιούπολης είχε εγκατασταθεί σε κάποια σπίτια της οδού Φορμίωνος και πήρε μέρος ως λόχος εφεδρείας αρχικά, για την υποστήριξη του Πρότυπου Τάγματος Καισαριανής.

Λίγο πριν, στη μάχη του Μαρτσινιώτη, σκοτώθηκαν Ηλιουπολίτες Γιώργος Αρμπιλάς και Κώστας Κορσίνης, από την Αγία Μαρίνα και οι δύο.

Σύλληψη και Στρατόπεδα «πειθαρχημένης διαβίωσης»

Το 1945 καταφέραμε να επαναπροσληφθούμε όσοι είχαμε απολυθεί από τις θέσεις μας. Η θέση μου στην Ε.Ο.Χ.Α. είχε καταληφθεί και με στείλανε να εργαστώ

προσωρινά σε ένα Ορφανοτροφείο στο Παλαιό Φάληρο, στη θέση μιας δασκάλας, η οποία τελικά αποχώρησε. Εκεί έμεινα μέχρι την 1η Ιουλίου 1947, οπότε απολύθηκα για λόγους «έλλειψης νομιμοφροσύνης», γιατί σύμφωνα με το στερεότυπο κατηγορητήριο «σκόπευα να παραχωρήσω το όλον ή μέρος της επικρατείας στους εχθρούς της πατρίδος»...

Με συνέλαβαν την 1^η Μαρτίου 1948. Την ίδια μέρα συνέλαβαν στην Ηλιούπολη και πολλούς άλλους. Ήμουν η μόνη γυναίκα και επειδή δεν υπήρχε διαθέσιμο κρατητήριο εδώ με πήγαν στον Άγιο Δημήτριο, όπου έμεινα 10 μέρες. Αφού είδαν ότι δεν έκανα δήλωση μετανοίας, με έστειλαν εν συνεχεία στο Μεταγωγών και μας στείλανε στη Χίο, όχι εξορία με ελεύθερη διαβίωση, όπως αλλού, αλλά σε στρατώνες, με μάντρες και συρματοπλέγματα. Δεν ερχόμαστε σε επαφή με τον κόσμο. Δεν είδαμε ποτέ τη Χίο, δεν γνωρίσαμε ποτέ κανένα Χιώτη, Είμαστε σε τέλεια απομόνωση... Εκεί έμεινα μέχρι τον Απρίλιο του '49 κι από κει μας στείλανε στο Τρίκερι, στο στρατόπεδο γυναικών. Στις 25 Γενάρη 1950 μας στείλανε στο στρατόπεδο στη Μακρόνησο, όπου μείναμε στο «Ειδικό Σχολείο Αναμόρφωσης Γυναικών», Ε.Σ.Α.Γ όπως το λέγανε κι' από κει, τον Αύγουστο του '50, όσες δεν κάναμε δήλωση, γυρίσαμε πάλι στο Τρίκερι, όπου παρέμεινα στο «στρατόπεδο πειθαρχημένης διαβίωσης» μέχρι το 1952.

Τα μεταπολεμικά χρόνια

Όταν απολύθηκα απ' το Τρίκερι, ξαναγύρισα στην Ηλιούπολη, αλλά δεν ήμουνα οργανωμένη εδώ. Εν τω μεταξύ παντρεύτηκα, έκανα παιδιά. Μπήκα με εξετάσεις, ύστερα από διαγωνισμό και δούλεψα στο Ταμείο Προνοίας Δικηγόρων, μέχρι το 1968 οπότε απολύθηκα με ένα νόμο της Χούντας. Μετά τη μεταπολίτευση, το 1974, ξαναγύρισα εκεί. Ωστόσο, δεν έμεινα ποτέ χωρίς δουλειά.

Για την Ηρώ Κωνσταντοπούλου

«Γνώρισα την Ηρώ Κωνσταντοπούλου το 1942 στο 3^ο Γυμνάσιο Θηλέων που λειτουργούσε στην περιοχή του ΦΙΞ και δεχόταν μαθήτριες από τις περιοχές Κουκακίου και Γαργαρέτας. Εγώ φοιτούσα στην 5^η τάξη και η Ηρώ ήταν δύο χρόνια μικρότερη. Ήταν κάτοικος Κουκακίου. Ήταν πολύ ζωηρό, πολύ ζωντανό παιδί. Ήμασταν οργανωμένες στην ΕΑΜική αντιστασιακή οργάνωση «Ελεύθερη Νέα». Ανήκαμε, μάλιστα, στην ίδια «τριάδα». Γιατί η οργάνωση ήταν συγκροτημένη σε τριάδες. Δεν γνωρίζαμε παρά τα άλλα δύο μέλη της «τριάδας» μας και μόνο η μια από εμάς γνώριζε τον «σύνδεσμό» μας, που μας έφερνε σε επαφή με την «καθοδήγηση». Δουλέψαμε μαζί μέχρι τις αρχές του 1943. Όταν δόθηκε η εντολή να δουλεύει ο καθένας μας στη συνοικία του, εγώ ήρθα στην Ηλιούπολη και εργάστηκα αρχικά στην «Εθνική Αλληλεγγύη» και αργότερα στην ΕΠΟΝ. Άλλωστε, το 1943 έκλεισαν με εντολή των αρχών κατοχής όλα τα σχολεία. Δεν την ξανα συνάντησα από τότε. Έμαθα πως την συνέλαβαν δυο φορές. Τη δεύτερη την εκτέλεσαν»

(από το περιοδικό «ΕΥΩΝΥΜΟΣ», τεύχος 3, Απρίλιος – Μάϊος 2000)

Διαμαντής Μαυροδόγλου: Ο λόχος του ΕΛΑΣ Ηλιούπολης*

*Ο Διαμαντής Μαυροδόγλου υπήρξε ένας από τους αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης που συμμετείχε απ' τους πρώτους στο ένοπλο τμήμα του ΕΛΑΣ που δημιουργήθηκε τότε στην περιοχή της Ηλιούπολης και ανέπτυξε δραστηριότητα στις ανατολικές συνοικίες της Αθήνας.

Αναγκασμένος από τους Γερμανούς να απομακρυνθεί από τη γειτονιά του, το Χασάνι, στο τότε αεροδρόμιο Ελληνικού, βρέθηκε μαζί με άλλους νέους στην Ηλιούπολη. Ο Διαμαντής Μαυροδόγλου, την δραστηριότητά του αυτής της περιόδου την πλήρωσε αργότερα πολύ ακριβά από τους παρακρατικούς της Οργάνωσης Χ του Γρίβα, που δρούσαν στην περιοχή. Πιο συγκεκριμένα, τον Ιούνιο του 1945, τον έπιασαν και τον πήγαν στο βουνό όπου τον βασάνισαν και του προξένησαν με ξιφολόγχες σοβαρά τραύματα. Επίσης, έχει στο σώμα του διαμπερές τραύμα από σφαίρα, το οποίο απέκτησε την 25η Μαρτίου 1946 στην Ηλιούπολη, πάλι από παρακρατικούς, γλυτώνοντας «ως εκ θαύματος» τον θάνατο.

Ο Διαμαντής Μαυροδόγλου, γνώρισε στη συνέχεια τις ελληνικές φυλακές, από το 1946 μέχρι το 1952. Τα επόμενα χρόνια δραστηριοποιήθηκε στον αριστερό χώρο, το 1967 η Χούντα τον έστειλε εξορία και με την μεταπολίτευση υπήρξε βουλευτής του ΚΚΕ από το 1977 έως το 1989. Στην συνέχεια αναδείχθηκε σε πρόεδρο της Ομοσπονδίας Οικοδόμων και στη συνέχεια, πρόεδρος της Ομοσπονδίας Συνταξιούχων ΙΚΑ.

Είναι η πρώτη φορά που ο Διαμαντής Μαυροδόγλου, μιλά για την δραστηριότητά του στην περιοχή της Ηλιούπολης. Η συνομιλία μας έγινε τον Δεκέμβρη του 2012, με την συμμετοχή του Στράτου Ιωακείμ.

Ο Λόχος του ΕΛΑΣ Ηλιούπολης

Γεννήθηκα το 1924 κοντά στο πρώην αεροδρόμιο Ελληνικού, στο Χασάνι, που τότε ανήκε στην Κοινότητα Κομνηνών, η οποία αργότερα καταργήθηκε. Το οικοπέδο μας το πήρανε για να γίνει το αεροδρόμιο...

Με την γερμανική κατοχή, άρχισαν οι βομβαρδισμοί της περιοχής από τους Άγγλους. Για να γλυτώσουμε υποχρεωθήκαμε να φύγουμε και την άνοιξη του '43 βρήκαμε ένα σπίτι και πήγαμε στην Ηλιούπολη. Καμιά δεκαριά παιδιά που βρεθήκαμε από το Ελληνικό στην Ηλιούπολη, οργανωθήκαμε τότε στην Εθνική Αντίσταση, στον ΕΛΑΣ. Μέχρι τότε υπήρχε στην Ηλιούπολη οργάνωση του ΕΑΜ και της ΕΠΟΝ και τότε συγκροτήθηκε το ένοπλο τμήμα του ΕΛΑΣ. Δεν υπήρχαν ακόμη Λόχοι, Τάγματα κλπ και ονομαζόμαστε «Φρουραρχείο».

Αυτό το τμήμα της Ηλιούπολης πήρε μέρος σε μια σειρά μάχες που έδωσε ο ΕΛΑΣ στις Ανατολικές Συνοικίες, και πρέπει να σας πω ότι από την οδό Φορμίωνος και εδώ ήταν η «Ελεύθερη Αθήνα», όπως λέγαμε «Ελεύθερη Ελλάδα»: Καισαριανή, Παγκράτι, Βύρωνα, Υμηττός, Ηλιούπολη, δεν πέρναγε τίποτα τότε.

Το τμήμα αυτό του ΕΛΑΣ Ηλιούπολης πήρε μέρος σε μια σειρά μάχες στην περιοχή: στη μάχη για το μπλόκο του Νέου Κόσμου, όπου μας μπλοκάρανε οι Γερμανοί και οι Μπουραντάδες, και ο επικεφαλής μας, που τον θυμάμαι και δεν τον ξεχνάω, το ψευδώνυμό του ήταν Αρης, αλλά το πραγματικό του ήταν Μπάμπης Μανωλιτσάκης, αυτοκτόνησε. Εμείς κατορθώσαμε και δραπετεύσαμε αυτός ήταν κλεισμένος μέσα στο σπίτι του και όταν πήγανε να τον πιάσουνε, για να μην παραδοθεί, θεώρησε σκόπιμο να αυτοκτονήσει. Ήταν επικεφαλής του Τμήματος Ηλιούπολης αλλά δεν ήταν Ηλιουπολίτης, από αλλού ήτανε, εγώ εκεί τον βρήκα. Πάντως, είχαμε αυτό το γεγονός, να πω κι' αυτό, γλυτώσαμε χάρις στους Ιταλούς οι οποίοι μας έκαναν στραβά μάτια... Ήτανε ένα ρέμα και έβγαινε προς το Φάληρο, τότε το λέγαμε Βουρλοπόταμο, μπήκαμε μέσα στο ρέμα και φύγαμε στο Φάληρο, κι οι Ιταλοί έκαναν πως δεν μας είδαν.

Μετά την αυτοκτονία του Μανωλιτσάκη, προσωρινά επικεφαλής του τμήματος Ηλιούπολης του ΕΛΑΣ ήτανε ο Δημήτρης ο Κομνηνός, τον οποίο νομίζω ότι εκτέλεσαν αργότερα σε κάποια απ' τις μεγάλες εκτελέσεις που έγιναν τότε. Το τμήμα Ηλιούπολης δεν είχε ακόμη μαζικοποιηθεί, τότε ήτανε 15-20 άτομα, εμείς από το Ελληνικό και κάποιοι από την Ηλιούπολη.

Πήραμε μέρος και στη μάχη στο μπλόκο του Βύρωνα, όπου πρέπει να σας πω για τη μεγάλη συμβολή του λαού... που ενώ δεν μπορούσαμε να φύγουμε, μας πήραν και μας έκρυψαν στα σπίτια τους, με κίνδυνο της ζωής τους και γλυτώσαμε γιατί αλλιώς... γίνανε όλα αυτά τα όργια που γίνανε, με εκτελέσεις κλπ. Τα ίδια γίνανε και στο μπλόκο του Νέου Κόσμου και εκεί εκτελέσανε πολλούς...

Αυτά γίνονται το '44, από κει και πέρα όσες μάχες δόθηκαν στην περιοχή το ένοπλο τμήμα του ΕΛΑΣ Ηλιούπολης συμμετείχε. Τότε είχαμε μαζευτεί αρκετά άτομα και είχαμε ονομαστεί Λόχος: Είμαστε ο 1^{ος} Λόχος του 2^{ου} Τάγματος του 1^{ου} Συντάγματος των Ανατολικών Συνοικιών.

Την ίδια περίοδο, βγαίναμε με τα χωνιά, μιλάγαμε στον κόσμο, τον ενθαρρύνουμε. Στην Ηλιούπολη είχαν έδρα οι Γερμανοί πάνω σε ένα ύψωμα, το λέγαμε «βίλλα Τσερετζούλια». Πηγαίναμε σε μια απόσταση, με έναν που ήξερε Γερμανικά και βγάζαμε τηλεβόα: «Άχτουμ...Ιο Γκρέκο Παρτιζάν...» και μετά λέγαμε τι συνέβαινε στο Ανατολικό Μέτωπο και διάφορα άλλα, προσπαθώντας να ενημερώνουμε και να αποθαρρύνουμε τους Γερμανούς. Αυτοί ήταν σε απόσταση, μακριά, δεν μπορούσαν να μας πυροβολήσουν....

Και κάτι ακόμα ήθελα να σας πω: Ο ΕΛΑΣ ήταν εκείνος που διέσωσε το δάσος της Ηλιούπολης... Εμείς βγάzaμε τότε περίπολο και το περιφρουρούσαμε από την υλοτόμηση, γιατί έβγαινε ο κόσμος και έκοβε δέντρα για καύσιμη ύλη στους φούρνους κλπ και εμείς θεωρήσαμε σωστό να προστατεύσουμε το δάσος... Πρέπει να ξέρει ο κόσμος της Ηλιούπολης ότι αυτό το δασάκι σώθηκε χάρις στον ΕΛΑΣ...

Είχαμε μια αξιόλογη δραστηριότητα στην Ηλιούπολη την περίοδο της κατοχής. Είχαμε όμως και απώλειες. Είχαμε στήσει μια επιχείρηση – ενέδρα και το προσωρινό μας στέκι, που μαζευόμαστε, ήταν στο πίσω μέρος της εκκλησίας του Αγίου Κωνσταντίνου, όπου υπήρχε ένα κενό. Εγώ ήμουνα τότε επικεφαλής - γιατί ο επικεφαλής μας απουσίαζε- Ετοιμάza να βγάλω τις σκοπιές μας και ακριβώς εκείνη την ώρα μας κάνουνε μπλόκο οι Γερμανοί. Δεν προλάβαμε να αντισταθούμε ένοπλα, φύγαμε, και τότε μας πιάσανε τον Λάζαρο τον Μπραϊμη. Δεν τον εκτέλεσανε τότε οι Γερμανοί, τον κρατήσανε και υπέστη όλες τις συνέπειες.

Ο θάνατος του Νίκου Γιαταγαντζή

Καλοκαίρι '44. Τότε στην Ηλιούπολη τα σπίτια ήταν σαν του σπανού τα γένια, που λένε... δηλαδή ήταν ένα εδώ και ένα εκεί και δεν προσφερότανε για συγκρούσεις. Μας κάνουν ένα μπλόκο, υποχρεωθήκαμε να φύγουμε και πήγαμε πάνω στον Υμηττό. Γίνεται το μπλόκο και ο σύντροφός μας ο Γραμματέας της Οργάνωσης Ηλιούπολης, ο Νίκος ο Γιαταγαντζής, ενώ αυτοί έρχονται, αυτός πάει κόντρα, σε μια απόσταση τους συναντάει, είναι οπλισμένος, πετάει το πιστόλι του για να μην το βρουν επάνω του. Αυτοί φαίνεται ότι τον είδανε εκεί στο ύψωμα που είναι πάνω από τα περιβόλια του Μαμάη, στον Άγιο Νικόλαο. Τον πιάσανε, τον βασανίσανε και τον σκοτώσανε βασανίζοντάς τον.

Εμείς, από το βουνό που είμαστε, είδαμε κάποια στιγμή ένα άσπρο πράγμα κάτω, δεν ξέραμε τι είναι και όταν τελικά φύγαμε οι Γερμανοί και κατεβήκαμε, είδαμε τον σύντροφο εκεί, στο χώμα. Τον είχανε σκεπάσει οι άνθρωποι εκεί, οι γείτονες, με ένα

άσπρο σεντόνι. Αυτός ήταν ο Νίκος ο Γιαταγαντζής, ο «Μαύρος», ο Γραμματέας της Κ.Ο.Β Ηλιούπολης... Δεν ήταν Ηλιουπολίτης...

Η μάχη στου Μαλτσινιώτη

3-4 μέρες πριν φύγουν οι Γερμανοί, δόθηκε στην συνοικία του Υμηττού η μάχη στο εργοστάσιο του Μαλτσινιώτη, το οποίο έβγαζε διάφορα εξαρτήματα αλλά είχε και εργαστήριο για ιματισμό. Εμείς είμαστε έτοιμοι να μπούμε μέσα στο εργοστάσιο, αυτοί ήταν έτοιμοι να το εγκαταλείψουν και να φύγουνε. Μια Γερμανική περίπολος μας έπιασε δυο παιδιά του ΕΛΑΣ, τα σκοτώσανε και τα είχαν μέσα στο εργοστάσιο... Έρχεται μια Γερμανική περίπολος από τη Χαραυγή, δίνουμε μια μάχη το βράδυ με τους Γερμανούς, αυτοί τελικά φύγανε από το εργοστάσιο και όταν μπήκαμε μέσα βρήκαμε τα δυο παιδιά μας που είχαν σκοτώσει οι Γερμανοί. Ο ένας ανήκε στον ΕΛΑΣ Υμηττού...

Μετά την απελευθέρωση

Μετά την απελευθέρωση με τον λόχο του ΕΛΑΣ εδρεύαμε σε ένα συγκρότημα σχολείων, στην Άνω Ηλιούπολη, δεν θυμάμαι πως το λέγαν... Εκεί, επειδή είμαστε απόμακρα από την Αθήνα, και επειδή υπήρχε ένας υπόγειος χώρος, είχαμε καμιά 40ριά - 50ριά κρατούμενους, οι οποίοι ήταν συνεργάτες των Γερμανών κλπ κλπ.

Θυμάμαι σαν να είναι αυτή τη στιγμή, έρχεται ένα ζευγάρι, μεγάλοι άνθρωποι, εγώ τότε ήμουνα 20 χρονών, η γυναίκα ήτανε ψηλή, φορούσε μαύρα και μια πλερέζα στο πρόσωπο, και ζήτησε να δει τους κρατούμενους, οπότε τους αραδιάσαμε εμείς. Μόλις φτάνει σε έναν, η γυναίκα λιποθύμησε... Αυτός ήταν ένας απ' αυτούς που συνετέλεσε στην σύλληψη, τον βασανισμό και την εκτέλεση της Ηρώς Κωνσταντοπούλου, η οποία ήταν ΕΠΟΝίτισσα και Γραμματέας της ΕΠΟΝ Κουκακίου...

Εμείς αυτόν δεν τον πειράξαμε, ούτε κανέναν άλλο, δεν τους κάναμε τίποτα, τους παραδώσαμε, αυτοί απελευθερώθηκαν και όταν ήρθε η λεγόμενη Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, οπλίστηκαν και τους είχαμε αντιμέτωπους στα Δεκεμβριανά που ακολούθησαν.

Υπάρχουν και Ηλιουπολίτες συνεργάτες των Γερμανών που εκτελέστηκαν από την Ο.Π.Λ.Α. (ο Παραθύρας κ.ά) Αυτό έγινε σε άλλη περιοχή, όχι στην Ηλιούπολη.

Μια και τόφερε η κουβέντα, ακούστε και αυτό: Στο Παγκράτι υπήρχε μια οικογένεια Παπαγεωργίου... τρία παιδιά και η μάννα, οι οποίοι ήτανε συνεργάτες των Γερμανών των Χιτών κλπ. Όποιους αντιστασιακούς έπιαναν, η μάννα τους είχε πάντα το λάδι βραστό πάνω στη φωτιά κι άρχιζαν τα βασανιστήρια... Τελικά, ξέρω ότι τα δυο παιδιά εκτελέστηκαν από μας, το ένα στο κουρείο που κουρευότανε και

ξυριζότανε και το άλλο σε ένα γκαράζ που πήγαινε το αυτοκίνητό του, όπου του τη στήσανε οι δικοί μας και τον εκτελέσανε... Το πληρώσανε ακριβά αυτό που κάνανε...

Τα Δεκεμβριανά

Εγώ εκείνη την περίοδο μετατέθηκα από τον ΕΛΑΣ στην πολιτοφυλακή, η οποία δεν συμμετείχε ένοπλα στον αγώνα. Τις πρώτες μέρες των Δεκεμβριανών που το τμήμα του ΕΛΑΣ Ηλιούπολης πήρε μέρος στην μάχη του τμήματος Μεταγωγών και μετά πήρε μέρος και στην μάχη του Μακρυγιάννη. Από κει και πέρα, εγώ, με πρωτοβουλία μου, επειδή δεν αισθανόμουνα καλά που ξεκόπηκα από το λόχο μου, φεύγω από κει και πάω πάλι στον ΕΛΑΣ Ηλιούπολης... Ενώ στην κατοχή είμαστε 10-15, μετά στο ένοπλο τμήμα της Ηλιούπολης είχαμε 40,45,50 άτομα.

Κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών λειτούργησε στην Ηλιούπολη Νοσοκομείο, με εθελοντές και εθελόντριες, του οποίου η συμβολή ήταν μεγάλη... Είχαμε αρκετούς τραυματίες στα Δεκεμβριανά. ...Δεν ξέρω αν ήταν στο ίδιο κτίριο που κρατούσαμε πριν τους συνεργάτες των Γερμανών...

Τον Δεκέμβρη είμαστε στην πρώτη την γραμμή... Είμαστε στην πλατεία Πλαστήρα, στο Παγκράτι, από κει πήγαμε στην Νέα Ελβετία, κι από κει στην μάχη της Καισαριανής, πρώτη γραμμή βέβαια... Στην Καισαριανή είχε δημιουργηθεί το «Πρότυπο Τάγμα» του ΕΛΑΣ, στην ηγεσία του οποίου ήταν η Ευτυχία Μουρίκη...

Στις 28 Δεκέμβρη, με την υποχώρηση του ΕΛΑΣ, φύγαμε συντεταγμένα με τον οπλισμό μας προς το βουνό, ανεβήκαμε τον Υμηττό, κατεβήκαμε στα Μεσόγεια, και από κει φτάσαμε στην Χαλκίδα, όπου μας πήγανε στο Βόλο με τα καϊκια. Από κει με τα πόδια φτάσαμε στην Καρδίτσα. Η Βάρκιζα μας βρήκε στη Λάρισα... και μετά κατηφορίσαμε και φτάσαμε στην Αθήνα. Επιστρέψαμε στην Ηλιούπολη στις αρχές Μαρτίου 1945.

Στο στόχαστρο των παρακρατικών

Θάτανε Μάιος-Ιούνιος του '45 και το σπίτι που έμενα ήτανε στα ακραία σπίτια της Ηλιούπολης, στα ανατολικά, κοντά στο βουνό. Ήρθαν και με πήραν απ' το σπίτι, καμιά 15ριά, καλυμμένοι με μάσκες και μαντήλια στο πρόσωπο, με πήγανε πάνω στο βουνό, με βασάνισαν πολύ, με τρυπάγανε με ξιφολόγχες, με σκοπεύανε με τα όπλα τους, τάχα να με εκτελέσουνε και τελικά με εγκαταλείψανε εκεί, στο βουνό, σε άσχημη κατάσταση. Τη νύχτα με έψαχνε η μάννα μου, από τα βογγητά με βρήκε, σέρνοντας με κουβάλησε και με πήγαν στο Νοσοκομείο. Έκανα αιμόπτυση και έμεινα πάνω από 15 μέρες στο Νοσοκομείο.

Αυτοί που με βασάνισαν ήταν οργανωμένοι παρακρατικοί... Χίτες... που είχαν έλθει απ' τον Αι Γιάννη.

Αμα έχεις μέρες να ζήσεις...

Ακούστε και ένα άλλο περιστατικό: Ήταν 25 Μάρτη 1946 και στις 31 Μάρτη θα γίνονταν οι πρώτες μετακατοχικές εκλογές, όπου εμείς τότε κάναμε αποχή. Έχουμε σημαιοστολίσει την κεντρική Λεωφόρο της Ηλιούπολης, απ' την πλατεία στα Κανάρια. Βάλαμε φωτογραφίες και πορτραίτα του Κολοκοτρώνη, του Μακρυγιάννη, του Ρήγα Φεραίου κλπ. Η μέρα ήταν καλή, ο κόσμος βγήκε το απόγευμα και έκανε βόλτες και κάποια στιγμή ήρθανε πάλι απ' αυτούς, τους Χίτες, αρκετοί θα ήταν, σκίζανε τις φωτογραφίες, τρομοκρατούσανε τον κόσμο.

Τότε μαζευτήκαμε και μείς μερικοί με πέτρες και ξύλα, και τους κυνηγήσαμε... Σε κάποια στιγμή βρέθηκα με κάποιον απ' αυτούς πρόσωπο με πρόσωπο στα 5 μέτρα, ο οποίος, δεν χάνει ευκαιρία, βγάζει το πιστόλι και με πυροβολεί... Η σφαίρα με πέρασε κατάστηθα ...Έπεσα κάτω.

Το περιστατικό γίνεται πάνω στη γέφυρα που υπήρχε πριν τα Κανάρια - τώρα έγινε πάρκο εκεί - επί της σημερινής Λεωφόρου Μαρίνου Αντύπα, όπου πέρναγε σε βάθος 10 μέτρα ένα ποτάμι, ένα μεγάλο ρέμα, το έχουμε καλύψει τώρα... Εγώ για μην μου ρίξει και δεύτερη, κουτρουβαλώντας προσπάθησα να πέσω μέσα στο χαντάκι του δρόμου και από σύμπτωση το σώμα μου έμεινε πάνω στη γέφυρα και τα πόδια μου στον αέρα. Κάτω υπήρχε 10 μέτρα βάθος, αν έπεφτα θα γινόμουνα κομμάτια και με το τραύμα που είχα, θα τελείωνα εκεί... Ευτυχώς γλύτωσα... Άμα έχεις μέρες να ζήσεις... Ευτυχώς, δεν μου άφησε συνέπειες αυτό το τραύμα...

Σύλληψη, φυλακές, εξορία

Μετά από όλα αυτά με πιάσανε και πήγα φυλακή, τον Οκτώβρη του '46, για παράνομη οπλοφορία, παράνομο οπλισμό, τέλος πάντων... Δικάστηκα 6 χρόνια, πήγα φυλακή, αρχικά στου Χατζηκώστα, εκεί ήταν ποινικοί κρατούμενοι και κάποιοι δοσίλογοι, συνεργάτες των Γερμανών, κάτι τέτοιοι. Ζητάω να με πάνε στις φυλακές Αβέρωφ γιατί είμαι πολιτικός κρατούμενος, με πήγαν στην απομόνωση, έκανα απεργία πείνας καμιά 10ριά μέρες και μετά με βάλανε σε ένα θάλαμο όπου εκτός από τους ποινικούς υπήρχαν και καμιά 15ριά πολιτικοί κρατούμενοι που με πήραν στην παρέα τους. Από κει με πήγανε στις φυλακές στον Πειραιά, στην Αίγινα και στα Γιούρα.

Στις φυλακές της Αίγινας έζησα δύο μεγάλες εκτελέσεις. Η πρώτη εκτέλεση των 17, γύρω στον Σεπτέμβρη του 1947, οι «κατοχικοί» όπως τους λέγαμε, οι οποίοι είχαν καταδικαστεί σε θάνατο. Μας τους πήραν από τις φυλακές και τους εκτέλεσανε κατά τρόπο γκαγκστερικό στον Τρούλο, μια παραλία στην πίσω πλευρά της Αίγινας. Δηλαδή δεν τους στήσανε στον τοίχο όπως γίνεται επίσημα στις εκτελέσεις αλλά, όπως τους κατέβαζαν από την ακταιωρό, τους ρίχνανε με τα αυτόματα, τους καθαρίζανε και μετά τους ρίχνανε και τη χαριστική βολή. Μεταξύ αυτών ήτανε και

τρεις, ο Μπορδής, ο Μονέδας και ο Αυγέρης, οι οποίοι ήτανε από τους μαχητές του ΕΛΑΣ του Πειραιά που σώσανε τότε την «Ηλεκτρική» στο Κερατσίνι, που πήγανε να ανατινάξουν το εργοστάσιο φεύγοντας οι Γερμανοί και ο ΕΛΑΣ το έσωσε.

Μια δεύτερη εκτέλεση που έζησα το '47 στις φυλακές της Αίγινας, ήταν οι άλλοι 13...Και τις δυο φορές όλη την προηγούμενη νύχτα η φυλακή ήταν στο πόδι... Τραγούδια... μας λέγαν τα παιδιά την ιστορία τους, ο τηλεβόας...

Από την Αίγινα με πήγανε στα Γιούρα. Εκεί είχε δουλειά, ξύλο και πολύ μεγάλη πείνα. Δουλεύαμε και μας χτυπάγανε... μας βασανίζανε, βέβαια όχι ατομικά αλλά ομαδικά... Περπάτα, δούλευε, σήκω, κάτσε, κάνε... Από κει πήρα απολυτήριο, το 1952...Είμουνα στον 4^ο όρμο της Γιούρας, όπου ήταν ο Όρμος της δουλειάς. Εμείς κατεδαφίσαμε έναν λοφίσκο και πάνω εκεί έγιναν τα κτίρια που υπάρχουν μέχρι σήμερα. Εμείς σπάζαμε την πέτρα με το σφυρί για να γίνει το χαλίκι που βάζανε στα μπετά. Πολύ δουλειά... Ήταν βασανιστήριο...

Χούντα και μεταπολίτευση

Από το 1952 που βγήκα από τα Γιούρα, έμεινα στο Ελληνικό, έφυγα από την Ηλιούπολη. Με ξαναπιάσανε το 1967, με την Χούντα του Παπαδόπουλου, έμεινα άλλα 4 χρόνια εξορία. Είχα τότε την γυναίκα μου, είχα δυο παιδιά 10 και 14 χρόνων, είχα την μάννα μου... Μετά τη μεταπολίτευση έγινα Βουλευτής του ΚΚΕ, 12 χρόνια, από το 1977 μέχρι το 1989 και στην συνέχεια πρόεδρος της Ομοσπονδίας Οικοδόμων, με αγώνες σκληρούς και δύσκολους... Μέχρι πριν τρία χρόνια ήμουνα πρόεδρος της Ομοσπονδίας Συνταξιούχων του Ι.Κ.Α, οπότε παρέδωσα και ανέλαβε άλλος συνάδελφος, αλλά είμαι μάχιμος, είμαι στην πρώτη γραμμή... Εγώ το λέω: ο αγώνας δεν δίνει σύνταξη και μάλιστα ο ταξικός αγώνας δεν δίνει σύνταξη...

...Η κατάσταση όσο πάει κι επιδεινώνεται... Δυστυχώς, έρχονται τα χειρότερα...

Λεπτομέρεια από το μνημείο για την εκτέλεση των 200 πατριωτών
την Πρωτομαγιά του 1944 στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής.

Υβόννη Δεμίρη-Σταυροπούλου: Όλοι στον αγώνα*

*Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί συνόψιση μιας συζήτησης που είχα με την Υβόννη Δεμίρη και τον σύζυγό της Γιώργο Σταυρόπουλο τον Γενάρη του 2013, στην οποία συμμετείχε και ο Στράτος Ιωακείμ.

.....

Τα πρώτα χρόνια στην Ηλιούπολη

«...Οι γονείς μου εγκαταστάθηκαν στην Ηλιούπολη το 1925-26. Σ' αυτό εδώ το οικοπέδο, στην οδό Ιπποκράτους, που σήμερα υπάρχει πολυκατοικία, βρισκόταν τότε το πατρικό μας σπίτι. Εγώ γεννήθηκα εδώ, το 1931. Ο πατέρας μου ήταν οικοδόμος, εργολάβος. Είχε αναλάβει και έφτιαχνε προσφυγικά σπίτια στον Υμηττό. Αλλά και εδώ, στην Ηλιούπολη, έκανε πολλά σπίτια. Επίσης, είχε αναλάβει και έκανε εκκλησίες. Πρώτα έκανε το αρχικό μικρό εκκλησάκι, τον Άγιο Κωνσταντίνο και μετά, τον μεγάλο. Μετά έκανε τον παλιό Άγιο Νικόλα και μια Κυριακή, πήρε το τσούρμο του και φτιάξανε τον Προφήτη Ηλία. Επίσης έκανε εργασίες σε σχολεία... Όλοι τρέχανε στον Μπάρμπα Μήτσο... Εδώ στο σπίτι, η μάννα μου, η Μαριάνθη, μαγείρευε για τους εργάτες του συνεργείου...

Εμείς σχολείο πήγαμε στο 1ο Δημοτικό, δεν είχε άλλο τότε. Για να πάμε σχολείο έπρεπε να περάσουμε το ρέμα (της Πικροδάφνης), δρόμο δεν είχε. Όταν έβρεχε ο μπαμπάς μου έβαζε σανίδια για να περάσουμε, γέφυρα δεν είχε.

Θυμάμαι, όταν φτιάχνανε τον κεντρικό δρόμο (την σημερινή Μαρίνου Αντύπα), είχανε φέρει φυλακισμένους να δουλεύουνε και τους είχανε δεμένους στα πόδια με σίδερα για να μην φύγουν. Πριν γίνει ο δρόμος, όπως είναι σήμερα, φτιάξανε και μια γέφυρα πολύ ωραία, πέτρινη, χτιστή με καμάρα, όπως οι Γιαννιώτικες γέφυρες, κακώς την χαλάσανε...

Τα πρώτα χρόνια, η οδός Πανταζή, ήταν ο τελευταίος δρόμος, από την κάτω πλευρά μόνο δυο σπίτια είχε, του Καρύδη και του Χατζηγιαννάκη, νομίζω. Μετά ήρθε η οικογένεια της Γαβριέλλας Χαμογεωργάκη, ήρθανε πολλοί μετά.

Σαν κορίτσια, δεν είχαμε κάπου να πάμε... Κανένα σινεμά πηγαίναμε, στον Αϊ Γιάννη... Δεν είχε και λεωφορεία, μόνο η Άνω Ηλιούπολη είχε...

Ο μπαμπάς μου πήρε αυτό το οικόπεδο, στην περιοχή του Αγίου Κωνσταντίνου από την Εταιρία (Δρανδάκης –Πάγκαλος και Σία)...Λέγανε ότι εδώ θα γίνει το κέντρο της Ηλιούπολης, αλλά μετά το πήγανε ψηλά, επάνω... Υπήρχαν διαφορές και τσακωνόντουσαν συνέχεια με την Εταιρία.

Θυμάμαι ότι οι κάτοικοι είχανε χωριστεί σε βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς. Ο πατέρας μου ήταν βενιζελικός μέχρι το κόκκαλο... Είχαμε και μια προτομή του Βενιζέλου στο σπίτι. Την κατοχή που ήρθαν οι Μπουραντάδες και μας έκαναν έρευνα, μας τη σπάσανε...

Τα χρόνια της Γερμανικής κατοχής

Με τον πόλεμο και την γερμανική κατοχή, κλείσαν τα σχολεία και δεν πηγαίναμε. Στο 1ο Δημοτικό εγκαταστάθηκαν Γερμανοί και μαγείρευαν εκεί για τους στρατιώτες τους. Είχαμε πολλούς Γερμανούς στην Ηλιούπολη. Δίπλα μας, το ρέμα όλο (της Πικροδάφνης), το είχαν κάνει αποθήκη για πολεμοφόδια και το φυλάγανε, εδώ από πάνω. Στο ύψωμα είχαν βάλει αντιαεροπορικό, πιο πάνω είχε άλλο, στις ταράτσες είχαν βάλει πολυβόλα.

Ο πατέρας μου πέθανε το 1942. Είχαν αρχίσει να χτίζουν την μεγάλη εκκλησία, την «Κοίμηση», στο κέντρο της Ηλιούπολης και είχε μεταφέρει εκεί τα ξύλα του. Οι Γερμανοί του πήρανε όλη την ξυλεία και την πήγανε στο αεροδρόμιο του Ελληνικού, που κάνανε έργα αντιαεροπορικά, καταφύγια κλπ. Αυτό ήταν η καταστροφή του και μετά δυο μήνες ο πατέρας μου πέθανε...

Περάσαμε πολύ δύσκολα τότε, πηγαίναμε στα συσσίτια και μας δίνανε με δελτίο ένα κομμάτι μπομπότα να φάμε. Η μητέρα μου έμεινε χήρα με 7 παιδιά, είμαστε 5

κορίτσια και 3 αγόρια, το ένα είχε χαθεί προπολεμικά. Η μία αδελφή μου ήταν παντρεμένη, η άλλη αρραβωνιασμένη, παντρεύτηκε μετά το '40 όταν γύρισε απ' τον πόλεμο της Αλβανίας ο αρραβωνιαστικός της.

Ο αδελφός μου ο Κώστας ήταν αντάρτης, έδρασε στα μέρη της ορεινής Κορινθίας, εκεί γνώρισε και τον μετέπειτα σύζυγό μου, τον Γιώργο Σταυρόπουλο. Το 1945, μετά την Βάρκιζα, όταν παρέδωσαν τα όπλα, γύρισε. Χαρά εμείς, τα παιδιά που γύρισε... Θυμάμαι μας είχε πάει σινεμά... Μόλις βγήκαμε από το σινεμά ήρθαν κάποιοι και τον συλλάβανε. Τον πήγανε στην Κόρινθο κι από 'κει στο Ναύπλιο, όπου τον δικάσανε ισόβια για τη δράση του στο αντάρτικο στην Κορινθία. Είχε πάει στο δικαστήριο μόνο η μητέρα μου και θυμάμαι που ήρθε και μας λέει: «Όταν άκουσα ισόβια έκανα το σταυρό μου και είπα, τη γλύτωσε το παιδί μου, γιατί όλους τους πήγαιναν για εκτέλεση».

Πάει τότε η μητέρα μου και βρίσκει τον Χαραλαμπίδη, που ήτανε Μυτιληνιός κι αυτός, όπως εμείς, και υπηρετούσε στη δίωξη κομμουνιστών. Φροντίσαμε αντί να στείλουν τον αδελφό μου στη φυλακή να τον φέρουνε στη «Σωτηρία» γιατί ήτανε άρρωστος με φυματίωση... Τι να το κάνεις; Έξω απ' το νοσοκομείο γινόντουσαν οι εκτελέσεις και μέσα οι φυλακισμένοι, μέσα οι άρρωστοι, ζούσαν το δράμα...

Ο αδελφός μου έμεινε 5 χρόνια στη «Σωτηρία», από το '46 μέχρι το '50, που πέθανε από τη φυματίωση, σε ηλικία 30 χρονών. Τότε όλους τους πήγαιναν στο νεκροταφείο της Κοκκινιάς και τους θάβανε ομαδικά, ευτυχώς εμάς μας τον δώσανε και τον θάψαμε εδώ.

Η μητέρα μου συμμετείχε ενεργά στην αντίσταση. Βοηθούσε όσο μπορούσε, μαγειρεύε εδώ και έρχονταν και τρώγανε ΕΛΑΣίτες και ΕΠΟΝίτες. Μια φορά είχαμε ετοιμάσει φαΐ και έρχεται ένα παλληκάρι από τη γειτονιά... δεν θυμάμαι ποιανού ήτανε... και της λέει: «Κυρά Μαριάνθη, έρχονται Μπουραντάδες, ταγματασφαλίτες»... Πού να κρύψουμε τα φαγητά... Βάλαμε κάτω απ' τα κρεβάτια, είχαμε χωριάτικο φούρνο στην αυλή μας, τα βάλαμε μέσα εκεί, ευτυχώς δεν περάσανε από εδώ...

Ο θάνατος του «Μαύρου»

Αξίζει να γράψετε για ένα περιστατικό που έγινε εδώ, τον Αύγουστο του 1944. Εκείνη την ημέρα έγινε μπλόκο των Γερμανών. Είχαμε έναν καθοδηγητή, «Μαύρο» τον λέγανε, Νίκος Γιαταγαντζής ήτανε το όνομά του, που τον σκοτώσανε στον Άγιο Νικόλαο.

Ήμουνα μόνη στο σπίτι μας με ένα ανηψάκι μας, 6 χρονών μωρό, και εγώ μικρή ήμουνα. Είχαμε πηγάδι και έρχονται Μπουραντάδες, τσολιάδες, για να πιούνε νερό.

Είχανε προδώσει ότι στου Μαμάη, μέσα σε μια αποθήκη γίνονταν συσσίτια των ΕΛΑΣιτών και κάποιοι κρυβόντουσαν. Πήγε εκεί ο «Μαύρος» να τους ειδοποιήσει. Τα παλληκάρια που μαγειρεύανε νομίσανε ότι ήτανε μπλόφα για να βγούνε και δεν βγήκανε... Δεν γνώρισαν τη φωνή του... Σηκώθηκε να φύγει, οι άλλοι τον είδαν και τον βουτήξανε... Εμείς τον βλέπαμε από δω... Τον πατούσανε, τον χτυπούσανε με πέτρες... Έτσι τον σκοτώσανε, εκεί που είναι ο παλιός Άγιος Νικόλαος, ακριβώς απέναντι, στον σημερινό δρόμο, στην ανηφόρα... Εκεί τον θάψανε και ήρθανε μετά οι δικοί του και τον πήρανε...

Την μέρα που σκοτώσανε τον Νίκο τον Γιαταγαντζή, είχε περάσει πρώτα από το σπίτι της αδελφής μου, στη σημερινή οδό Λαγκαδίων, εκεί που ήταν η λεύκα και το πηγάδι και της ζήτησε να του κάνει ένα καφέ. Πίνει τον καφέ και της λέει: «Δεν μου έβαλες ζάχαρη;». «Πως δεν σου έβαλα», του λέει εκείνη. «Μωρέ φαρμάκι είναι», είπε. Σηκώνεται και φεύγει, πήγε εκεί στον Άγιο Νικόλαο και τον σκοτώσανε... Τον σκέφτομαι και λέω τι θα τράβηξε αυτός ο άνθρωπος μέχρι να πεθάνει...

Οι δύο φοιτητές

Εκείνη την ημέρα έγινε και ένα άλλο περιστατικό: Ήρθανε δυο φοιτητές της Ιατρικής που τους κυνηγούσανε, για να τους κρύψουμε, όταν είδαν το μπλόκο που γινότανε από τους Γερμανούς. Εγώ, μικρό παιδί δεν ήξερα τίποτα και λέω στη γιαγιά της Ρένας, (την πεθερά του Θανάση του Λώλα), που έμενε δίπλα μας, «πάρτε τους εσείς από εκεί». Είχε ένα μέρος που βάζανε ξύλα. Τα κατεβάζουμε, τους χώνουμε μέσα και ξαναρίχνουμε τα ξύλα. Κλείνουμε την πόρτα κι έρχεται από δω η γιαγιά. Όταν ήρθαν οι ταγματасφαλίτες την ρωτούσανε: «Από πού είσαι;». «Από την Μακεδονία, δεν έχω κανέναν παιδάκι μου, μόνη μου είμαι», τους έλεγε, για να μην πάνε να ψάξουνε σπίτι της. Κοιτάξανε από δω, στην αυλή, στα κοτέτσια που είχαμε εμείς, και τελικά φύγανε. Το βράδυ αργά που πήγαμε να τους βγάλουμε, ήτανε κουρέλια από την αγωνία τους όλη μέρα εκεί. Είπανε: «Γιαγιά θα μας προδώσεις;». «Όχι παιδάκια μου, δεν θα σας προδώσω», τους είπε εκείνη. Και πάει η αφελφή μου με τη ραπτομηχανή της, τους μπάλωσε και φύγανε ρέμα-ρέμα. Δεν ξέρω τι γίνανε μετά.

Εκείνη την μέρα, πήρανε ένα άλλο παιδί και το πήγανε στη Γερμανία και σκοτώσανε ένα ακόμη παιδί στη Χαραυγή, δεν θυμάμαι τα ονόματά τους.

Για τον Παραθύρα και τις κόρες του

Τον Παραθύρα και τις δυο του κόρες τους εκτέλεσαν στα νταμάρια της Αγίας Μαρίνας, στου Χαλικάκη, όχι όμως Ηλιουπολίτες. Λένε ότι το έκαναν για εκδίκηση κάποιοι αντάρτες, ή πολιτοφύλακες, δεν ξέρω, που ήρθαν από την Καρδίτσα, επειδή ο Παραθύρας, πρόδωσε κάποιους στο χωριό τους και τους εκτελέσανε οι Γερμανοί... Λέγανε ότι οι κοπέλες κυκλοφορούσαν με Γερμανικές ταυτότητες...

Η κυρία Άννυ

Στην Ηλιούπολη είχαμε την κυρία Άννυ, που ήταν Γερμανίδα και ο άντρας της ήταν αξιωματικός της Αστυνομίας Πόλεων, στην Πλάκα. Αυτή γλύτωσε πάρα πολύ κόσμο. Είχε τη διοίκηση στο σπίτι της... Έλεγε «δεν το έκαναν Ηλιουπολίτες αυτό, άλλοι τα κάνανε»... Θυμάμαι μια φορά περνούσε ένα αυτοκίνητο από το σπίτι μας που πήγαινε να φορτώσει και ένας μεθυσμένος Γερμανός μας είδε, κορίτσια, προσπάθησε να μας αρπάξει, άρχισε να μας τραβάει, εμείς φοβηθήκαμε, κλαίγαμε... Η αδερφή μου που ήτανε μοδίστρα και έραβε, έτρεξε και το είπε στην κυρία Άννυ, κι αυτή ήρθε και τον απείλησε: «Θα πάω στη Γκεστάπο να σε κανονίσω». Τελικά τηλεφώνησε η Κα Άννυ και τον πιάσανε. Μάθαμε ότι τον έστειλαν στην Ρωσία, στο Ρωσικό μέτωπο...

Όλη η οικογένεια για εξορία...

Μετά τον Δεκέμβρη του '44 τον μεγάλο αδελφό μου τον στείλανε εξορία στην Ικαρία, με το μάζεμα που έκανε ο Σοφούλης. Όλη την οικογένειά μας την είχανε για εξορία... Είχε η αδελφή μου έναν καλό δικηγόρο, αυτός την έστειλε σε κάποιον δικαστικό και αυτός έδωσε την διαταγή να μην μας πάρουνε, γιατί είμαστε όλα μικρά παιδιά, και οι μεγαλύτερες αδελφές, ήτανε κι' αυτές μικρές...»

Γιώργος Σταυρόπουλος

Ο Γιώργος Σταυρόπουλος γεννήθηκε το 1922 σε ένα χωριό της Τρίπολης και έζησε τα πρώτα χρόνια της κατοχής στην Αθήνα. Το 1942 γύρισε στο χωριό του, εντάχθηκε στον ΕΛΑΣ και έδρασε εναντίον των Γερμανών, μέχρι την απελευθέρωση, στην ορεινή Κορινθία, μαζί με τον αδελφό της Υβόννης, τον Κώστα Δεμίρη.

Οι αναμνήσεις και οι μαρτυρίες του, αξίζει να αναφερθούν με μια άλλη ευκαιρία. Εδώ περιοριζόμαστε σε ένα μικρό μέρος, που αφορά την μάχη της Αθήνας τον Δεκέμβρη του 1944.

«Με τα Δεκεμβριανά, μας φέρανε από την Κορινθία στην Αθήνα και πολεμήσαμε τους Εγγλέζους. Εγώ πολέμησα αρχικά εδώ, στον Αράπη, το βουναλάκι που είναι πάνω από την Καισαριανή, στον Υμηττό... Είχαν ένα τμήμα της Ορεινής Ταξιαρχίας εκεί... Ο λόχος μας έκανε επίθεση και καταλάβαμε το ύψωμα... αλλά μας λιώσανε με τους όλμους... Εγώ διέταξα την οπισθοχώρηση τότε και κατεβήκαμε... Είχαμε πολλά θύματα εκεί πάνω...

Μετά από κει πήγαμε στον Άγιο Σώστη, στη Λεωφόρο Συγγρού... Απέναντι από κει έχει μια εκκλησία, τον Αι Γιώργη... Ήταν τότε που ήθελε να έρθει ο Τσώρτσιλ... Καταλάβαμε το σχολείο ένα πρωί και μόλις πήγαμε πλακώσανε οι Εγγλέζοι...

Φέρανε ενισχύσεις πολλές... μας κυκλώσανε, αλλά καταφέραμε και κατεβήκαμε στο Φάληρο, σπάσαμε ένα σημείο και περάσαμε όλο το Τάγμα έξω... Στη μάχη αυτή σκοτώθηκε ένας πρώτος ξάδελφός μου και ένας ανηψιός μου...

Από κει γυρίσαμε και πήγαμε προς τον Άγιο Κωνσταντίνο, κάπου στον Κολωνό, κι από εκεί υποχωρήσαμε και φτάσαμε το βράδυ στο Μενίδι. Μας χτυπούσαν τ' αεροπλάνα... Μου ανοίξαν και μου φύγανε οι αρβύλες... Περπάτησα δύο μερόνυχτα ξυπόλυτος μέχρι τον Αχλαδόκαμπο κουβαλώντας κι ένα μυδράλιο... Ήταν βαρύ, δεν το' παίρνε κανένας. Ήταν τραυματισμένος ο χειριστής του... Μας έκανε επίθεση ένα εγγλέζικο τανκ, είμαστε τρία μυδράλια, τους θερίσαμε και οπισθοχώρησε το τανκ...

Μετά από αυτά, γύρισα στο χωριό, αλλά δεν μπορούσα να μείνω εκεί... Ήρθα στην Αθήνα, εδώ στην Ηλιούπολη, όπου γνώριζα τον Κώστα τον Δεμίρη και με κρύψανε... Γλύτωσα τα χειρότερα...

Οι Ανατολικές Συνοικίες τον Δεκέμβρη του 1944*

*Για μια πληρέστερη εικόνα της κατάστασης που επικράτησε μετά την Γερμανική κατοχή στην ευρύτερη περιοχή της Ηλιούπολης, μεταφέρω στη συνέχεια κάποια αποσπάσματα από την μπροσούρα «Οι Ανατολικές Συνοικίες τον Δεκέμβρη του 1944», η οποία εκδόθηκε το 1945 από την 6^η Αχτίδα της Κ.Ο.Α του Κ.Κ.Ε και επανεκδόθηκε το 1976 από τις «Ιστορικές Εκδόσεις».

Σε πολλές από τις μάχες και τα γεγονότα που αναφέρονται, έλαβε μέρος και ο λόχος της Ηλιούπολης.

Όπως επισημαίνεται στην αρχική έκδοση αυτής της μπροσούρας, τα στοιχεία που παρατίθενται προέρχονται «από ημερολόγια και σημειώσεις των αγωνιστών του Δεκέμβρη και όσων παρακολούθησαν αυτό το έπος από κοντά».

.....
«...Ο Δεκέμβρης του '44 ήρθε σα συνέχεια και ολοκλήρωση του τετράχρονου εθνικοαπελευθερωτικού μας αγώνα. Θα ήτανε γι'αυτό το λόγο παράξενο αν οι Ανατολικές συνοικίες δεν έπαιζαν το ρόλο που έπαιζαν σ'όλοκληρη την κατοχή...

...Το λαό των Συνοικιών μας τον βρήκε η απελευθέρωση κουρελιασμένο, εξαντλημένο, κατά ματωμένο, αλλά πιο δυνατό και αποφασιστικό παρά ποτέ... Μήνες πριν από την απελευθέρωση της Αθήνας η πάλη του λαού μας και ο ηρωϊσμός του ΕΛΑΣ είχαν πετύχει το θαύμα να υπάρχουν λέφτερες συνοικίες μέσα σε μια σκλαβωμένη πρωτεύουσα... Οι Ανατολικές Συνοικίες γνώρισαν την Λευτεριά και τη Λαοκρατία όταν ακόμα Γερμανοί και προδότες κυριαρχούσαν στην Αθήνα. Μα αυτό το πέτυχαν πολεμώντας νύχτα μέρα. Σαράντα εννιά μάχες έδωσε ο ΕΛΑΣ μας. Χίλιους νεκρούς είχαν οι κατακτητές κι' οι Ράλληδες. Οκτακόσια παιδιά του λαού πέσανε στον αγώνα. Έξη χιλιάδες στα γερμανικά κάτεργα κι' απ' αυτούς γύρισαν διακόσιοι...

...Στις 15 του Οχτώβρη του '44 ξεκίνησε μια διαδήλωση από τα αδούλωτα χώματα της Καισαριανής, του Βύρωνα, του Κατσιποδιού (Αη Γιάννης) για να γιορτάσει την απελευθέρωση της Αθήνας. Μπροστά στη χαρά της νίκης, μπροστά στο όραμα της Λαϊκής Δημοκρατίας που θα γίνονταν σε λίγο πραγματικότητα, ίσως να ξεχάσαμε για μια στιγμή την πραγματικότητα... Μια βροχή από σφαίρες και χειροβομβίδες χάρισαν τον αιώνιο ύπνο σε εφτά Καισαριανιώτες και δυό Βυρωνιώτες, τραυματίζοντας δεκάδες άλλους... Οι δολοφόνοι συνεργάτες των των Γερμανών είχανε πυροβολήσει ενάντια στον άοπλο λαό από τα ξενοδοχεία της Ομόνοιας...

...Από τότε ο ορίζοντας σκοτεινίαζε κάθε μέρα... Το σχέδιο ήτανε καλά καταστρωμένο και περιλάμβανε μια σειρά από βρωμερές προκλήσεις που θα

Τοιχογραφία στις προσφυγικές πολυκατοικίες της Καισαριανής. Διακρίνονται ίχνη από τις μάχες που έγιναν κατά τη διάρκεια του Δεκέμβρη του 1944

εξωθούσαν το λαό στην ένοπλη αντίσταση για να βρει ο Τσώρτσιλ ευκαιρία να χτυπήσει... Στα 7 Νοεμβρίου στις 20 και στις 25 Νοεμβρίου, αυτοκίνητα με Άγγλους μπαίνουν στην Καισαριανή και προσπαθούν να αφοπλίσουν αντάρτες του Πρότυπου III^{ου} Τάγματος του ΕΛΑΣ, χωρίς να τα καταφέρουν... Τέλη Νοέμβρη δολοφονείται ο 12χρονος Δουρμούσης την ώρα που έπαιζε στην αυλή του με τέσσερις φίλους του. Την 1^η Δεκέμβρη εγγλέζοι σκοτώνουν έναν ΕΛΑΣίτη στο Παγκράτι...

...Αγανακτισμένος και εξαγριωμένος ο λαός, βλέποντας την κατοχή και το φασισμό να βρυκολακιάζουν, απαντάει σαν ένας άνθρωπος στο προσκλητήριο της Κ.Ε του Ε.Α.Μ και στις 3 του Δεκέμβρη πλημμυράει άλλη μια φορά το κέντρο της Αθήνας. Την ώρα που η διαδήλωση των Ανατολικών Συνοικιών περνούσε την οδό Ηρώδου του Αττικού, δέχεται ομοβροντίες από τον κήπο και το σπίτι του χαφιέ. Εκεί σκοτώνονται 3 από τον Βύρωνα, 1 από την Καισαριανή και 1 από την Ν. Ελβετία... Την ίδια στιγμή, μπροστά στον Άγνωστο Στρατιώτη, χτυπάνε την Καλλιθέα και δολοφονούνται από προδότες και «συμμάχους» 54 λαϊκοί αγωνιστές...

...Την άλλη μέρα στην κηδεία των θυμάτων, δεκάδες κορμιά στρώνουν πάλι τους δρόμους της Αθήνας. Η 3^η και 4^η του Δεκέμβρη και οι 33 μέρες που ακολούθησαν, είναι γεμάτες από εγκλήματα των προδοτών και των Σκόμπυδων... Από τις 5 του Δεκέμβρη αρχίζει η ένοπλη σύγκρουση... Ο λαός υπερασπίζοντας τη ζωή του και τις κατακτήσεις ενός τετράχρονου απελευθερωτικού αγώνα, αποφάσισε να μιλήσει την ίδια γλώσσα. Άρπαξε τα όπλα...

...Οι Σκόμπυδες υπερτερούσαν συντριπτικά σε αριθμό και οπλισμό. Διαθέτανε αεροπλάνα, στόλο, πυροβολικό και άφθονο αυτόματο οπλισμό. Οι δυνάμεις τους ήτανε τέλεια οργανωμένες και οι ενισχύσεις έφταναν συνεχώς. Με τι μέσα τους αντιμετώπισε ο ΕΛΑΣ; Το Ι^ο Σύνταγμα των Ανατολικών Συνοικιών διέθετε 500 τουφέκια, 80 αυτόματα και 12 πολυβόλα. Μ' αυτά τα ασημαντα μέσα που σε δύναμη πυρός αντιστοιχούσαν σε δύο εχθρικούς λόχους, αντιμετώπισε την Ορεινή Ταξιαρχία με δύναμη 3.000 άντρες, δύο τάγματα αραπάδων, ένα τάγμα εγγλέζων, περίπου 100 τανκς, μερικές δεκάδες πυροβόλα και ανάλογο αριθμό αεροπλάνων. Και κράτησε 26 ολόκληρες μέρες....

...Από τις πρώτες μέρες του Δεκεμβριανού αγώνα οι συνοικίες μας υποχρεώθηκαν ν' αντιμετωπίσουν το τεράστιο έργο του επισιτισμού 150.000 ανθρώπων. Αποθέματα δεν υπήρχαν σε κανένα σπίτι και οι αποθήκες ήταν ελάχιστες. Κι' όμως ο λαός και ο στρατός έπρεπε να ζήσουν για να συνεχίσουν τον Αγώνα... Τίποτα δεν έλειψε μέχρι το τέλος από το μαχόμενο λαϊκό στρατό. Ούτε το συσσίτιο, ούτε τα τσιγάρα, ούτε τα δώρα. Οι τραυματίες γίνηκαν λαϊκό προσκύνημα. Ένας υπέροχος λαός, ο λαός των Ανατολικών Συνοικιών στερούνταν τα πάντα για το στρατό, για τους τραυματίες, για τα παιδιά.

Το θαύμα της συντήρησης του στρατού, των τραυματιών και του λαού δεν ήταν κατορθωτό χωρίς τον λαϊκό δημοκρατικό θεσμό των Λαϊκών Επιτροπών, και χωρίς την αυτοθυσία και την οργάνωση ολόκληρου του λαού. Οι Λαϊκές Επιτροπές δουλεύοντας με θαυμαστή πρωτοβουλία και επάρκεια έδειξαν τι μπορεί να κατορθώσει ένας λαός που είναι αφέντης στον τόπο του, έστω και κάτω από συνθήκες ολοκληρωτικού αποκλεισμού και απάνθρωπου πολέμου. Να το έργο μερικών Λαϊκών Επιτροπών:

Η Λ.Ε Ηλιουπόλεως μοίρασε στους κατοίκους της συνοικίας: 1500 οκάδες δημητριακά, 400 οκ. λάδι, 3.000 οκ. λαχανικά, 1000 κούτες τσιγάρα, 700 κουτιά σπύρτα, 1000 οκ. κρασί, προς 50 δρχ την οκά. Μοίρασε με 60 δρχ την οκά όλα τα αποθέματα των μπακάλικων και διάθεσε για τα νοσοκομεία 1500 αυγά. Οι αριθμοί αυτοί μιλάνε εύγλωττα αλλά δεν τα λένε όλα. Δεν λένε π.χ πως οργανώθηκαν συνεργεία που με δικά τους μέσα περιόδεψαν τα χωριά της Αττικής και αγόρασαν το λάδι και τα λαχανικά. Δεν λένε ότι όλα τα τρόφιμα μοιράστηκαν σ' όλο το λαό χωρίς διάκριση πολιτικών φρονημάτων και χωρίς να σημειωθεί η παραμικρή ανωμαλία. Δεν μιλάνε για τα ξενύχτια και την πείνα των μελών της Λαϊκής Επιτροπής...

...Το κλιμάκιο της Ανατολικής Αθήνας του 6^{ου} κλιμακίου της Παναθηναϊκής Λαϊκής Επιτροπής, από την πρώτη μέρα της σύγκρουσης υποχρεώθηκε ν' αντιμετωπίσει το πρόβλημα της εκκένωσης της Καισαριανής από τον άμαχο πληθυσμό. Το ηράκλειο αυτό έργο μονάχα ένα λαϊκό όργανο μπορούσε να το λύσει. Και το έλυσε. Χάρη στις προσπάθειες του κλιμακίου και την υπέροχη αλληλεγγύη που έδειξε ο λαός των άλλων συνοικιών, 13.182 Καισαριανιώτες και 500 πρόσφυγες από άλλες συνοικίες βρήκαν στέγη και τροφή. ...Το Παγκράτι φιλοξένησε 4.500, ο Βύρωνας 6.500, η Γούβα 800, η Ηλιούπολη 137, το Κατσιπόδι 114, η Νέα Ελβετία 327, ο Κοπανός 448, ο Υμηττός 728, ο Νέος Κόσμος 128. Ακόμα και για τη μισθοδοσία των δημόσιων και ιδιωτικών υπαλλήλων φρόντισε το κλιμάκιο... Αυτό ήταν το μεγάλο έργο των Λαϊκών Επιτροπών... και θάταν αδύνατο να γράψει κανείς για τον Δεκέμβρη χωρίς ν' αναφέρει τις Λαϊκές Επιτροπές.

Από την πρώτη μέρα της σύγκρουσης δημιουργήθηκε ένα άλλο τεράστιο πρόβλημα. Το πρόβλημα της περίθαλψης των τραυματιών και αρρώστων. Ο απάνθρωπος βομβαρδισμός των αμάχων έκανε το πρόβλημα αυτό ακόμα οξύτερο. Οι Ανατολικές Συνοικίες δεν διαθέταν κανένα νοσοκομείο εκτός από το Πολυϊατρείο του Βύρωνα. Ο λαός όμως δεν θα άφηνε ποτέ τους τραυματίες να πεθάνουν στον δρόμο. Τα νοσοκομεία έπρεπε να γίνουν και γίνηκαν μέσα σε λίγες ώρες. Η δημιουργία τους είναι ένα έπος της λαϊκής αυτοθυσίας, αλληλεγγύης και πρωτοβουλίας... Όπως διηγείται η γραμματέας Εθνικής Αλληλεγγύης: «Στον Υμηττό φτιάξαμε 3 νοσοκομεία μέσα σε μία μέρα. Όλο το υλικό που χρειάστηκε το πρόσφερε ο κόσμος δίνοντας και

τις προίκες των κοριτσιών του. Έξω από τα γραφεία της Κ.Ο.Β κάνανε ουρές φορτωμένοι με κρεβάτια σκεπάσματα και έπιπλα. Εγκαταστήσαμε 18 κρεβάτια στα γραφεία της γερμανικής εταιρίας «Γιούμο», 12 κρεβάτια στα γραφεία της Κ.Ο.Β και 20 στο αστυνομικό τμήμα. Εκτός απ' αυτά δημιουργήσαμε ένα παράρτημα στη Χαραυγή με 7 κρεβάτια, κι ένα στην Ηλιούπολη...»

Με αυτό τον τρόπο γίνηκαν στις Ανατολικές Συνοικίες 62 νοσοκομεία με 1.300 κρεβάτια. Ανάμεσα σ' αυτά και το νοσοκομείο «Ηλέκτρα» που στεγάστηκε στο κτίριο Παπαστράτου στον Υμηττό, το οποίο στα τέλη του Δεκέμβρη είχε 300 κρεβάτια και άλλα 100 στο αναρρωτήριο.

...Ο λαός ήτανε η ανεξάντλητη εφεδρεία του μαχόμενου στρατού. Καθημερινά είχε απώλειες ο ΕΛΑΣ, αλλά τα ντουφέκια ποτέ δεν σταμάτησαν να κελαϊδούν. Πίσω από κάθε μαχητή παραμόνευε κι' ένας άμαχος για να πάρει τη θέση του. Το Σύνταγμα των Ανατολικών Συνοικιών που είχε τις πρώτες μέρες του Δεκέμβρη 1.300 μαχητές, είχε απώλειες σε νεκρούς και τραυματίες οχτακόσιους! Και στην τελευταία μέρα του Δεκέμβρη βρέθηκε με δύναμη 1.800! Εκείνο που δημιουργούσε ένα τεχνητό διαχωρισμό ανάμεσα στον ΕΛΑΣ και στο λαό ήταν η έλλειψη όπλων. Αν υπήρχαν όσα όπλα ζητούσε ο λαός τότε το ΙΙ^ο Σύνταγμα θα μεταβαλλότανε σε Στρατιά!.. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: Μια μέρα το «χωνί» ζήτησε από τον κόσμο μπουκάλες για αντιαρματικές μπόμπες. Μονάχα στον Υμηττό συγκεντρώθηκαν σε μισή ώρα 300 μπλουκάλες...

..Μετά την αποχώρηση του ΕΛΑΣ όλη η λύσσα των μοναρχοφασιστικών καθαρμάτων ξέσπασε πάνω στις αδούλωτες Ανατολικές Συνοικίες. Η ομηρία, οι συλλήψεις, τα βασανιστήρια οι λεηλασίες ξεπέρασαν κάθε όριο. Καμιά εξακρίβωση και καμιά ανάκριση. Όλοι οι κάτοικοι της Ανατολικής Αθήνας θεωρήθηκαν ΕΑΜοκομμουνιστές και καταδιώχτηκαν σαν τα άγρια θηρία. Χίλιοι πενήντα πιάστηκαν και στάλθηκαν στην Ελ-Ντάμπα, στην Αφρικάνική έρημο, δύο χιλιάδες περίπου πετάχτηκαν στα μπουντρούμια του μεταδεκεμβριανού Κράτους και βασανίστηκαν με τον αγριώτερο τρόπο...»

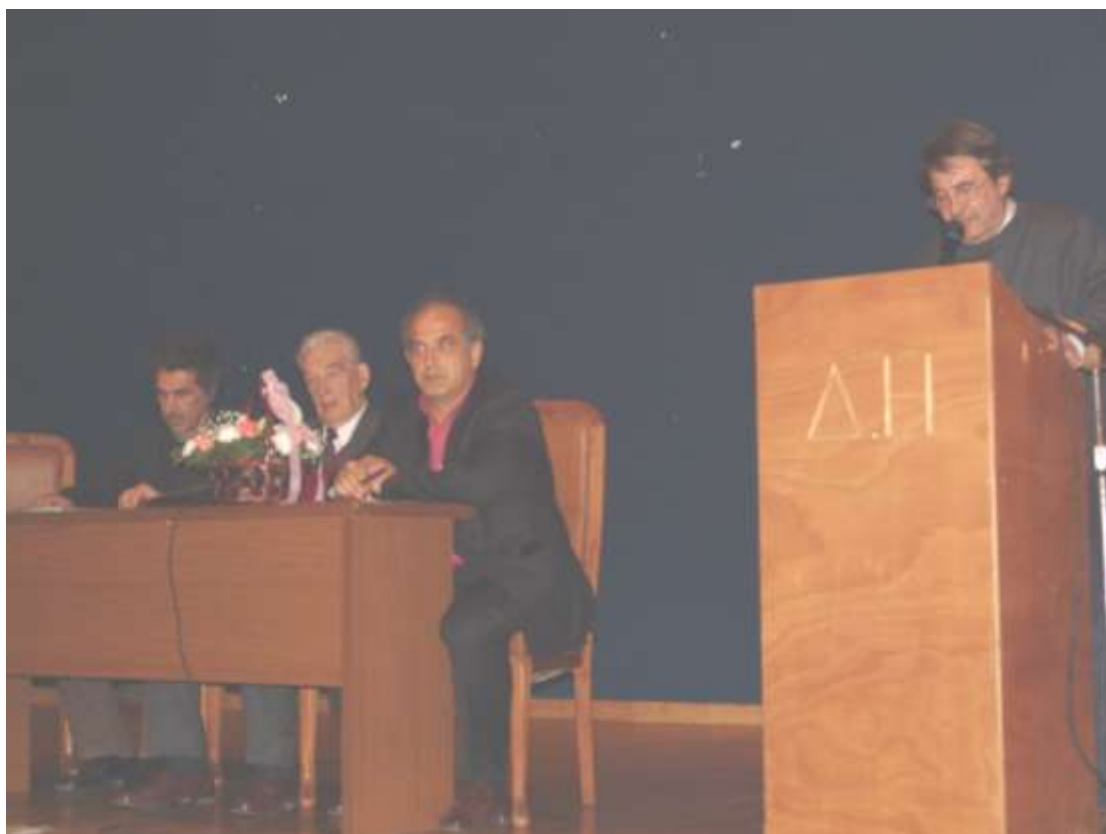
Όπως αναφέρεται στον Πρόλογο της μπροσούρας, «στη διάρκεια του τιτάνιου Δεκεμβριανού αγώνα μας ήρθε ο χαιρετισμός της Δημοκρατικής Νεολαίας της Αμερικής», ο οποίος μεταξύ άλλων έγραφε: «Σείς... πολεμάτε σήμερα σαν πολίτες ολόκληρης της ανθρωπότητας. Έλληνες πατριώτες! Κερδίζετε το δικό μας αγώνα. Βρισκόμαστε στο πλευρό σας. Η ανθρωπότητα ολόκληρη θα θυμάται τη δική σας πάλη. Ζήτω η ελευθερία».

Λεπτομέρεια από την ξυλογραφία του Τάσου «Η απελευθέρωση της Αθήνας» -

Εξώφυλλο στο βιβλίο «Δραματική Πορεία»

Χαρίλαος Μηχιώτης: Δραματική Πορεία*

*Ο Χαρίλαος Μηχιώτης υπήρξε μια προσωπικότητα της αριστεράς. Πήρε μέρος στον πόλεμο 1940-41 και στην Εθνική Αντίσταση ως στέλεχος του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ (καπετάνιος Συντάγματος). Υπέστη διωγμούς και δεινοπάθησε σε πολυετή εγκλεισμό σε στρατόπεδα εξορίστων. Υπηρέτησε ως εκπαιδευτικός μετεκπαιδευθείς στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος (μέλος της τότε Ένωσης Συντακτών Αθηναϊκού Τύπου) και ως μέλος του Πανελληνίου Συνδέσμου Δημοσιογράφων Εθνικής Αντίστασης (1941-1944). Συγγραφέας πολλών βιβλίων, μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών, βραβευθείς με το Γρυπάρειο Έπαθλο ποίησης (1976). Ιδρυτής του εκδοτικού οίκου «Κασταλία», διετέλεσε Γεν. Γραμματέας της Πανελληνίας Οργάνωσης Εκδοτών Βιβλιοπωλών.

Ο Χαρίλαος Μηχιώτης συνεργάστηκε την προδικτατορική περίοδο με τον Τουριστικό – Μορφωτικό - Ψυχαγωγικό Σύλλογο «Ηλιούπολις» για την οργάνωση των «Γιορτών της Άνοιξης», οι οποίες αποτέλεσαν ένα πρωτοπόρο πολιτιστικό γεγονός για εκείνη την εποχή και οι οποίες καταργήθηκαν, μαζί με τον Σύλλογο, από το στρατοκρατικό καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου 1967.

Αναζήτησα πρόσφατα τον Χαρίλαο Μηχιώτη να μας μεταφέρει τις αναμνήσεις του για «εκείνα τα χρόνια στην Ηλιούπολη», και έμαθα ότι κηδεύτηκε στις 21 Νοέμβρη. Ήταν 98 χρονών, και σε αρκετά καλή κατάσταση μέχρι δυο μήνες πριν.

Στη συνέχεια παραθέτω κάποια αποσπάσματα από το βιβλίο του «Δραματική Πορεία - Από την απελευθέρωση 1944 στην τραγωδία του Δεκέμβρη και στη Βάρκιζα», εκδόσεις Κασταλία, 2005, το οποίο παρουσιάστηκε στο Μουσείο Εθνικής Αντίστασης στην Ηλιούπολη, στις 8.3.2006, από το βιβλιοπωλείο «Απρόβλεπτο», το Κέντρο Κοινωνικής Παρέμβασης Ηλιούπολης και την Δημοτική Παράταξη «Ηλίου-Πόλις, Ανθρώπινη Πόλη», με ομιλητές τον ιστορικό -δημοσιογράφο Φοίβο Οικονομίδα, τον Κώστα Κονδύλη και τον υποφαινόμενο (βλ. φωτογραφία)

.....

«...Η πολιτική και στρατιωτική σύγκρουση του Δεκέμβρη 1944 είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό κεφάλαιο της νεοελληνικής ιστορικής διαδρομής, σταθμός στις κοινωνικές εξελίξεις, που ξεκινούν από το μακρινό παρελθόν και, με προεκτάσεις και απολήξεις συνταρακτικές, οδήγησαν στον Εμφύλιο Πόλεμο (1947-1949). Πραγματικώς οι ρίζες του βρίσκονται στα βάθη της ελληνικής κοινωνικής ιστορίας- στο σύστημα της κεφαλαιοκρατικής εκμετάλλευσης, της κοινωνικής ανισότητας, της εθνικής εξάρτησης και του δημοκρατικού ελλείμματος- που κορυφώνονται με τη βασιλο-μεταξική δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου 1936, εισαγωγή και επιβολή της φασιστικής βίας, και μάλιστα πολύ πρώϊμα, μήνες πριν από την από την διακήρυξη του Άξονα Βερολίνου-Ρώμης. Ο μονάρχης Γεώργιος Β΄ και ο Ι. Μεταξάς έσπευσαν τότε να καταστήσουν την Ελλάδα πρώτο πρότυπο φασιστικού συστήματος οξύνοντας στο έπακρο την πολιτική και την κοινωνική καταπίεση...»

«...Η σύλληψη και κράτηση πολιτών με τον χαρακτηρισμό τους ως υπόπτων ή επικίνδυνων – πάγια τακτική κατά τη διάρκεια ανώμαλων καταστάσεων – εφαρμόστηκε σε μεγάλη έκταση τον Δεκέμβρη του 1944, από την αρχή ως το τέλος των συγκρούσεων, από αμφότερες τις πλευρές των αντιπάλων. Επεκτάθηκε μάλιστα και σε απλώς αντιφρονούντες ή, σε πολλές περιπτώσεις, και σε άτομα ουδέτερης πολιτικής τοποθέτησης... Σε μια μόνον εξόρμηση συλλήψεων γύρω στην περιοχή του αεροδρομίου του Ελληνικού, τα όργανα του Σκόμπι και οι κυβερνητικοί συνέλαβαν ομαδικά 1.000-1.5000 άοπλους πολίτες και τους κράτησαν για μέρες στα συρματοπλέγματα (Χασάνι)...άλλους τους έστειλαν στο ξερονήσι της Ψυττάλειας, αντίκρυ από τον Πειραιά...»

...Βιαιοπραγίες, βαναυσότητες, τρομοκρατία εξαπολούνται από τα βρετανικά και τα κυβερνητικά τμήματα (Τάγματα Εθνοφυλακής, πρώην Ταγματасφαλίτες) στις συνοικίες που κυριεύουν. Όλοι όσοι θεωρούνται φιλοεαμικοί συλλαμβάνονταν και κακοποιούνταν. Όσοι είχαν εργασθεί στις επιτροπές λαϊκών συσσιτίων, περίθαλψης, αλληλοβοήθειας, συλλαμβάνονταν και οδηγούνταν στα πλοία για τα στρατόπεδα της Βόρειας Αφρικής. Άλλοι κρατούνται από τις βρετανικές και τις κυβερνητικές αρχές σε στρατόπεδα της Αττικής (Γουδί, Χασάνι) ή σε αστυνομικά τμήματα με άθλιες πάντοτε συνθήκες. Για ένα μεγάλο αριθμό κρατουμένων από τις βρετανικές

αρχές αμάχων, χαρακτηρισμένων ως επικίνδυνων αριστερών πολιτών, η ομηρεία σε στρατόπεδα κυρίως της βόρειας Αφρικής παρατάθηκε για μήνες μετά τη λήξη των εχθροπραξιών».

Και μια μαρτυρία που αφορά την Ηλιούπολη: «Οι συλλαμβανόμενοι από την Πολιτοφυλακή του ΕΑΜ κρατούνταν στα αστυνομικά τμήματα των ελεγχόμενων περιοχών του λεκανοπεδίου ή και σε καταυλισμούς και πρόχειρα στρατόπεδα, επειδή η κατάσταση, λόγω των συγκρούσεων, ήταν ρευστή. Κατά μικρές περιόδους λειτούργησαν στρατόπεδα στην Ηλιούπολη, στα Διυλιστήρια της Ούλεν, στο Περιστερί και στα Κρώρα. Κατά την διάρκεια των συγκρούσεων οι κρατούμενοι αυτοί δεν απομακρύνθηκαν από την Αττική. Το ΕΑΜ δικαιολογούσε πάντοτε τις συλλήψεις αμάχων από την Πολιτοφυλακή ως απάντηση στη σχετική τακτική του Σκόμπι και για εξασφάλιση των κρατούμενων αριστερών αμάχων οπαδών του».

